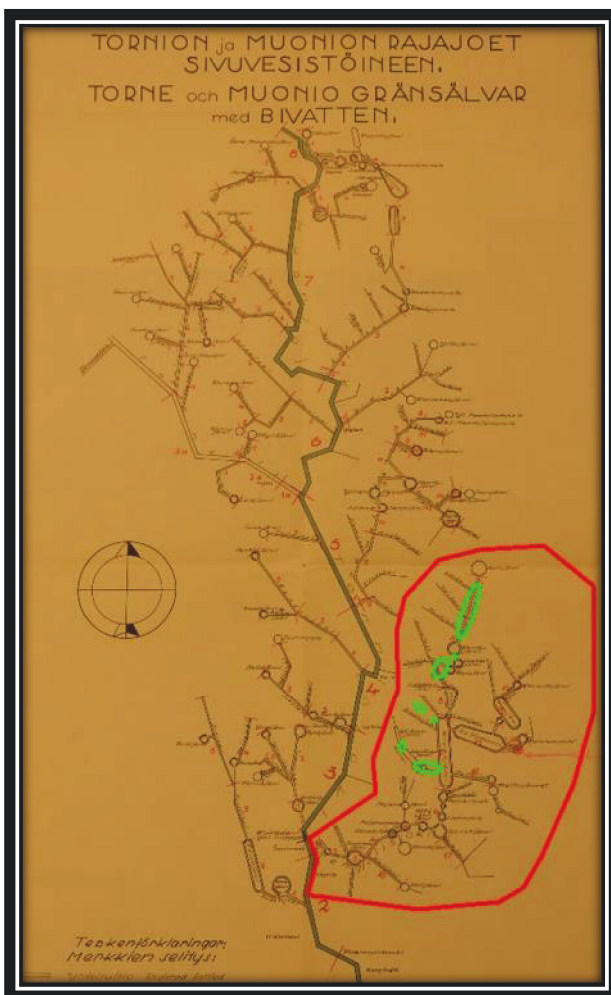

Lapin ELY -keskus

PELLO JA YLITORNIO ARKEOLOGINEN JA KULTTUURIHISTORIALLINEN SELVITYS

**Tengeliöjoen vesistön
Miekojärveen laskevien
Aalis-, Kontta-, Luomalan- ja
Alposjokien kalataloudellisesti
kunnostettavat virta-alueet**

29.8.2014

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	1
1.1	Kunnostusalueet ja maastotutkimukset kartoilla	5
2	Tengeliöjoen vesistön käyttöhistoriaa ja kulttuurimaiseman taustaa	10
2.1	Tengeliöjoen uittosäännöt, -yhdistykset ja - rakenteita 1886–1964	19
2.2	Uitosta virkistyskäyttöön 1964-2014	24
2.3	Uitto Suomessa	25
3	Aalisjoki	27
3.1	Kohde 1	28
3.2	Kohde 2 Kielisenkoski	29
3.3	Kohde 3 Pitkääkoski	30
3.4	Kohde 4 Pahtakoski	31
3.5	Kohde 5	33
3.6	Kohde 6	34
3.7	Kohde 7	35
3.8	Kohde 8	36
3.9	Kohde 9 Suukoski	37
4	Konttajoki	38
4.1	kohde 1 Roitikoski	39
4.2	Kohde 2 Peurakoski	42
4.3	Kohde 3 Nuulikoski	44
4.4	Kohde 4	46
4.5	Kohde 5 Konttaköngäs	47
4.6	Kohde 6	49
4.7	Kohde 7 Suezin kanava	51
5	Luomalanjoki	53
5.1	Kohde 1	54
5.2	Kohde 2	56
6	Ylinen Alposjoki ja Alposjoki	57
6.1	Kohde 1	58
6.2	Kohde 2 Niskakoski-Myllykoski	61
6.3	Kohde 3	62
6.4	Kohde 4 Vääräkkäkoski	63
6.5	Kohde 5 Suukoski	64
7	Yhteenveto ja suositukset	66
7.1	Rakennettu kulttuuriperintö ja maisema	66
7.2	Arkeologiset kohteet	72
8	Lähteet	75

Liitteet

Liite 1: Arkeologiset kohteet

Liite 2: Yhteenvetotaulukko kunnostuskohteista, kulttuuriympäristön rakenteista ja toimenpidesuosituksista

LAPIN ELY -KESKUS

1 Johdanto

Työn taustaa

Lapin ELY-keskuksen suunnitelmana on kunnostaa Pellon ja Ylitornion kuntien alueella sijaitsevien Kontta-, Aalis-, Alpos-, ja Luomalanjokien virtapaikkoja kalatalouden parantamiseksi. Kunnostus koskee vain tiettyjä virtapaikkoja, ei koko jokea. Kunnostustoimenpiteet keskittyvät alueille, jotka ovat jääneet aikaisemman uiton kumoamispäätöksen mukaisten velvoitekunnostusten ulkopuolelle. Osaksi täydennetään aikaisempia kunnostuksia. Tässä työssä kulttuuriympäristön inventointi kohdistuu ainoastaan kunnostusalueisiin. Kunnostusalue käsittää vesistön sekä työhön tarvittavan kulku-uran. Kunnostusalueita on Aalisjoella 9 kpl, Konttajoella 7 kpl, Luomalanjoella 2 kpl ja Alposjoella 5. Kunnostusalueiden pituus vaihtelee 50 metristä noin 700 metriin.

Tässä työssä on selvitetty kunnostusalueiden kulttuuriympäristöjä ja annettu suosituksia niiden huomioimisesta kunnostustöissä. Kulttuuriympäristön inventoinnin kunnostusalueilla on tehnyt Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkeologi Kalle Luoto ja tutkija Jari Heiskanen. Jari Heiskanen tarkastelu keskittyy Tengeliöjoen vesistön ja kunnostusalueiden kulttuuriympäristöihin ja historiaan sekä niistä kertoviin rakenteisiin ja jäänteisiin. Arkeologi Kalle Luodon työhön kuului erityisesti alueen muinaismuistokartoitus sekä tarkastelukohteisiin liittyvien historiallisten jäänteiden muinaisjäännösstatuksen tarkastelu. Työn tilaaja on Lapin ELY – keskus (ylitarkastaja Jarmo Huhtala ja vesistöpäällikkö Jari Pasanen).

Tarkastettavat joet ovat Tengeliöjoen vesistön pääjärviin kuuluvaan Miekojärveen laskevia jokia, jotka virtaavat asumattomien, erämaaluonteisten alueiden halki. Kunnostusalueiden tuntumaan sijoittuvaa asutusta edustaa Konttajärvi, jossa yksi kunnostuskohde sijaitsee kylän eteläpuolella entisessä myllykoskessa. Vastaava on Alposjoen yksi kunnostuskohde, johon liittyy 1900-luvun alun myllypaikka ja maatila. Vesistön keskeisiin laskujokiin kuuluvat Aalisjoki ja sen jatkeena oleva Konttajoki. Lyhyemmät ja kapeammat Alposjoki ja Luomalanjoki ovat puroluontoisia sivujokia.

ELY-keskuksen vuonna 2013 laatiman kunnostussuunnitelman mukaan koski- ja virtapaikkoihin lisätään kiviainesta, ja uomasta aikaisemman uiton vuoksi poistetuista kivistä rakennetaan virtaan kosteita (suvantopaikka koskessa kiven tai kivikon suojassa) sekä tekokoskia. Uiton entisten ohjeseinien eli suisteiden kivet ja

rantojen raivauskivet on määrä käyttää hyväksi rakennustöissä. Virtapaikkoihin tuodaan myös tarpeen mukaan uutta kiveä. Kunnostusalueiden muokkaus tehdään konetyönä.

Nykyisin kunnostusalueiden yleismaisema on asumaton erämaata. Jokiuomat virtaavat suo- ja kangasmaiden halki, jotka paikoin kohoavat jyrkkinä mäkinä ja vaaroina. Jokirannat ovat peitteisiä, reheviä ja lehtipuuvaltaisia. Jokien vanhempaa kulttuuriympäristöä edustavat muutamat niittylatojen ja myllyjen jäänteet sekä 1900-luvun vaiheessa alkaneen ja 1960-luvulla päättyneen uittotoiminnan jäänteet. Nyt kunnostettavat virtapaikat ovat pääosin ennallistettu jo 1980-luvulla, jolloin uiton rakenteen purettiin. Uiton jälkeisiä kulttuuriympäristöjä edustavat koskien ennallistaminen, soiden ojitus, metsäautotiet ja vapaa-ajan asunnot. Kahdessa kunnostuskohteessa uiton jälkeisestä taloudellisesta toiminnasta kertovat entiset kala-altaat. Nykyisin maisemaan vaikuttaa virkistyskäyttö, erityisesti kalastus, retkeily ja mökkeily.

Inventoinnin tavoitteet ja kohdistuminen

Työ kohdennettiin kunnostussuunnitelmien osoittamille alueille ja niiden välittömään lähiympäristöön, ajourat mukaan lukien. Toimeksiannon mukainen pääpaino maastotarkastuksissa kohdennettiin hankealueiden muutoskohteisiin ja niiden yhteydessä sijaitseviin mahdollisiin historiallisen ajan muinaisjäänneksiin sekä niiden välittömään lähiympäristöön. Raportoinnin tavoite oli merkitä maastossa havaitut kohteet karttoihin ja tuottaa lyhyet kohdekuvaukset kulttuuriympäristöistä ja inventoiduista arkeologisista kohteista osaksi raporttia. Arkeologisten kohteiden kuvaukset ja kohdekartat on esitetty liitteessä 1. Perinteisen arkeologisen inventoinnin lisäksi työssä pyrittiin selvittämään toimenpidealueiden kulttuurimaisemaan ja –ympäristöön liittyviä arvoja osana kokonaistutkimusta. Tarkastuskohteet kattavat vain osan kohdejokien ja Tengeliöjoen vesistön virtapaikoista. Arviointi kohdistuu vain kunnostuskohteiden tilanteeseen, ei yleiseen säilyneisyyteen.

Entuudestaan tiedettiin, että suunnitelluissa kunnostuskohteissa ei sijaitse tunnettuja kiinteitä muinaisjäänneksiä, joskin kohteen Konttajoki 5 välittömässä läheisyydestä tiedettiin olevan kivikautinen asuinpaikka ”Konttaköngäs 1” ja mahdollinen muinaisjäänne ”Konttaköngäs 2”. Ylitornion ja Pellon entuudestaan tunnetut muinaisjäännekohteet sijaitsevat useimmiten jokien varsilla tai järvien rannoilla. Alustavista kunnostussuunnitelmista oli luettavissa havaintoja kunnostuskohteisiin liittyvistä kivrakennelmista.

Esiselvitys

Työ perustuu maastokäyntien ohella historialliseen karttamateriaaliin ja tutkimuskirjallisuuteen. Inventoinnin esiselvitysvaiheessa tehtiin arkistonselvitys, johon kuului hankealueen aiemmin tunnettujen kohteiden ja irtolöytöjen paikantaminen vanhojen inventointiraporttien perusteella sekä tutustuminen alueen tutkimushistoriaan ja tärkeimpiin arkistolähteisiin, kuten historiallisiin karttoihin ja uittosääntöihin. Uiton kannalta keskeinen lähde ovat Oulun maakunta-arkistossa säilytettävät vuosina 1886–1934 annetut uittosäännöt. Viimeisiä, 1950-luvun uittosääntöjä ei löydetty, niiden osalta on käytetty lähteenä vuoden 1976 kunnostuskertomusta. Historiallisen ajan kohteiden sijaintia kunnostuskohteiden tunnutumassa tarkasteltiin alustavasti 1800-luvun pitäjän- ja yleiskarttojen sekä 1970- ja 1980-luvun peruskarttojen perusteella. Niukkaa kartta-aineistoa täydennettiin metsähallituksen, Oulun maakunta-arkistossa säilytettävillä, hoito- ja uittokartoilla.

Maastotarkastukset

Maastossa kohteiden paikantamisen perusteena olivat maaston topografia ja havainnot. Lähtökohtana käytettiin vanhoja uittosääntöjä sekä vuosina 1976 ja 2012 laadittuja koskien kunnostussuunnitelmia. Alue tarkastettiin arkeologisessa maastoinventoinnissa silmänvaraisesti. Laajoja maastoon kajoavia tutkimuksia ei maastotöiden yhteydessä tehty.

Maastotarkastukset suorittivat arkeologi FM Kalle Luoto ja historioitsija FM Jari Heiskanen. Tämä mahdollisti laaja-alaisen näkemyksen kohteiden sijainnista ja merkityksestä, mikä oli hyödyllistä, koska useat kohteet olivat kokeneet suuria muutoksia, ja ajallisista kerrostumista oli osassa kohteita jäänyt jäljelle vain viitteitä. Inventoinnin maastopäivät olivat 29.8 – 31.8.2014.

Maastossa kohteet dokumentoitiin valokuvaamalla, muistiinpanoin ja karttamerkinnöin. Maasto-, maaperä-, ym. havainnot sekä mahdolliset taustatiedot kirjattiin muistiin.

Kohteiden dokumentointi maastossa

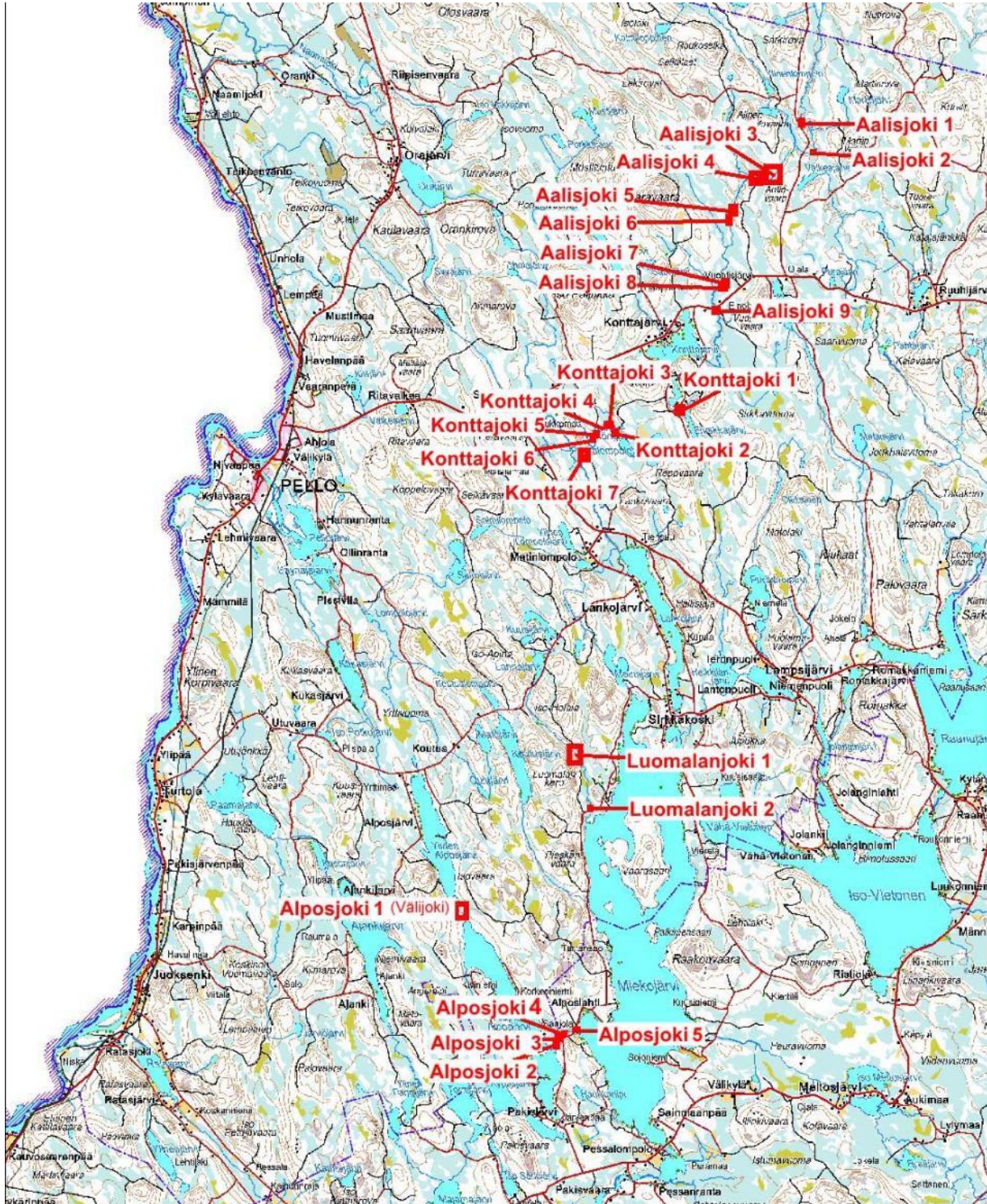
Kohteiden paikantaminen ja rajaaminen tehtiin GPS-laitteen (tarkkuus noin +/- 5 m), mittanauhojen ja kompassin avulla. Paikantamiseen käytettiin Garmin GPSmap 62s satelliittipaikanninta, jolla mitattiin rakenteiden sijainti ja havaintopisteet. Koordinaatistona käytettiin WGS84 koordinaattijärjestelmää. Vanhojen tai poikkeavien koordinaattien muunnokseen käytettiin MapInfo 11.5 tietokoneohjelmaa, jolla myös inventointikertomuksen kartat laadittiin. YKJ koordinaateilla on kuvattu vanhoja muinaisjäännösrekisterin mukaisia koordinaatteja. Raportin uudet ja muuttuneet koordinaatit on ilmoitettu ETRS 89 -TM 35 järjestelmän mukaisina.

Raportointi ja työn jäsentely

Tarkastelu kohdistuu kunnostusalueisiin ja niiden lähiympäristöön. Raportointivaiheessa käsiteltiin maastotöiden yhteydessä kerätty aineisto sekä laadittiin raportti, luettelot ja kartat. Arkeologisesti kiinnostavien kohteiden raportit on esitetty liitteessä 1. Raportti on jäsenelty tarjouspyynnön liitteenä olleen kunnostuskohteiden kartan mukaisesti. Jokien kunnostuskohteet on nimetty joen mukaan numerotunnuksin (esim. Konttajoki, kohde 7.) Raportissa on esitelty lyhyesti tekstimuotoisena ja kuvin kunnostuskohteen nykytila ja historia. Kunnostuskohteiden ilmiöiden laajempaa taustaa on selvitetty luvussa 2. Kohteen kulttuuriympäristön rakenteita ja jäänteitä sekä niiden kertovuutta ja merkitystä on arvioitu säilytettävänä arvoina. Kunnostuskohteiden säilytettävistä tai huomioitavista rakenteista on annettu toimenpidesuositukset. Yhteenveto on luvussa 8, jossa työtä on tarkasteltu kulttuuriympäristön ja arkeologian näkökulmista. Työn keskeiset tulokset on merkitty tämän raportin kohdekuvausten yhteyteen sekä erilliseen arkeologiseen raporttiin (liite 1) ja taulukkoon (liite 2).

1.1 Kunnostusalueet ja maastotutkimukset kartoilla

Kunnostuskohteet jokialueittain

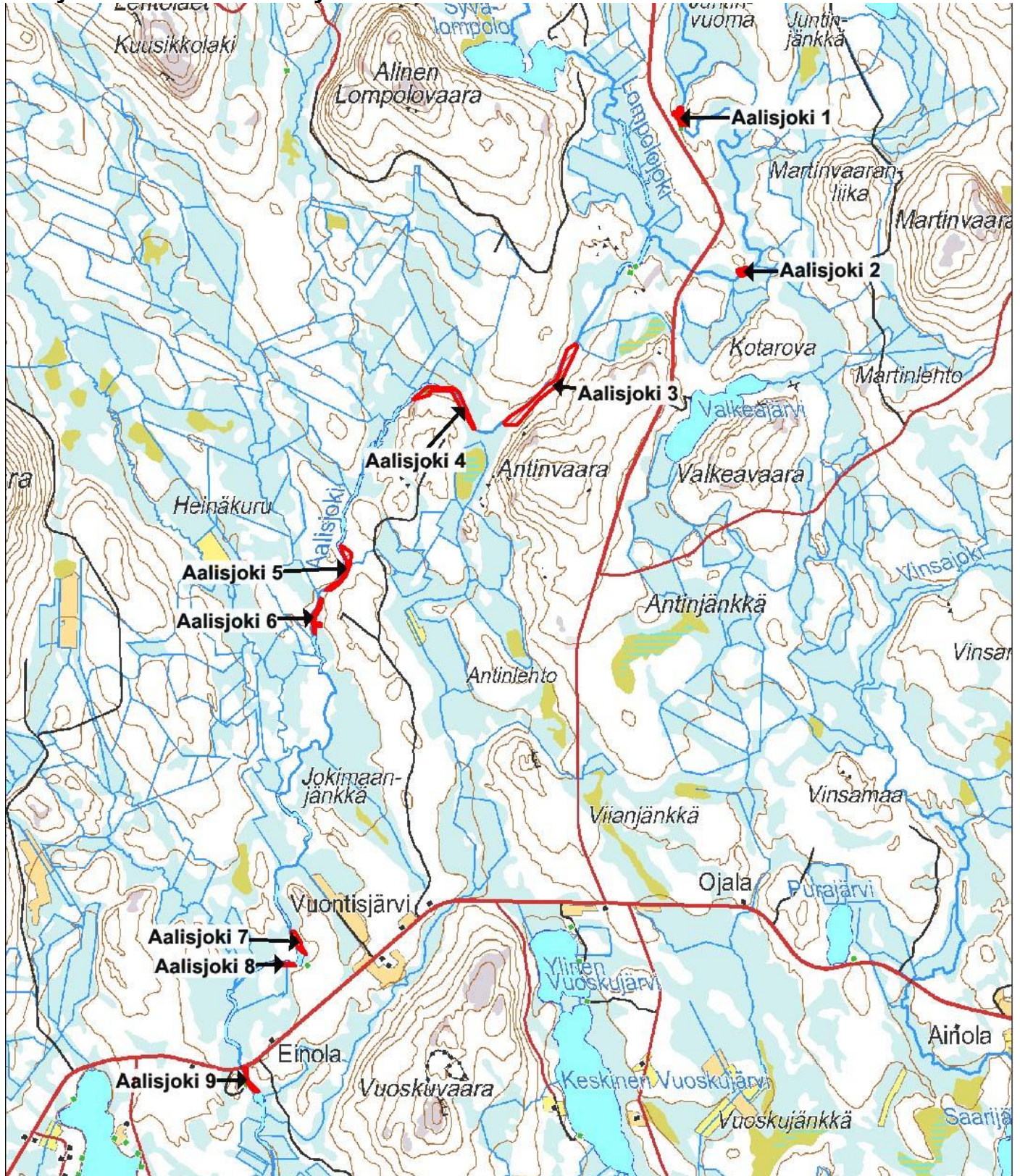

Kartta 1. Maastotutkimuksen kohdealueet merkittynä kartalle. MK 1 : 250 000.

Tengeliöjoki, jonka kautta vesistön vedet laskevat Torniojokeen jää kartan eteläpuolelle.

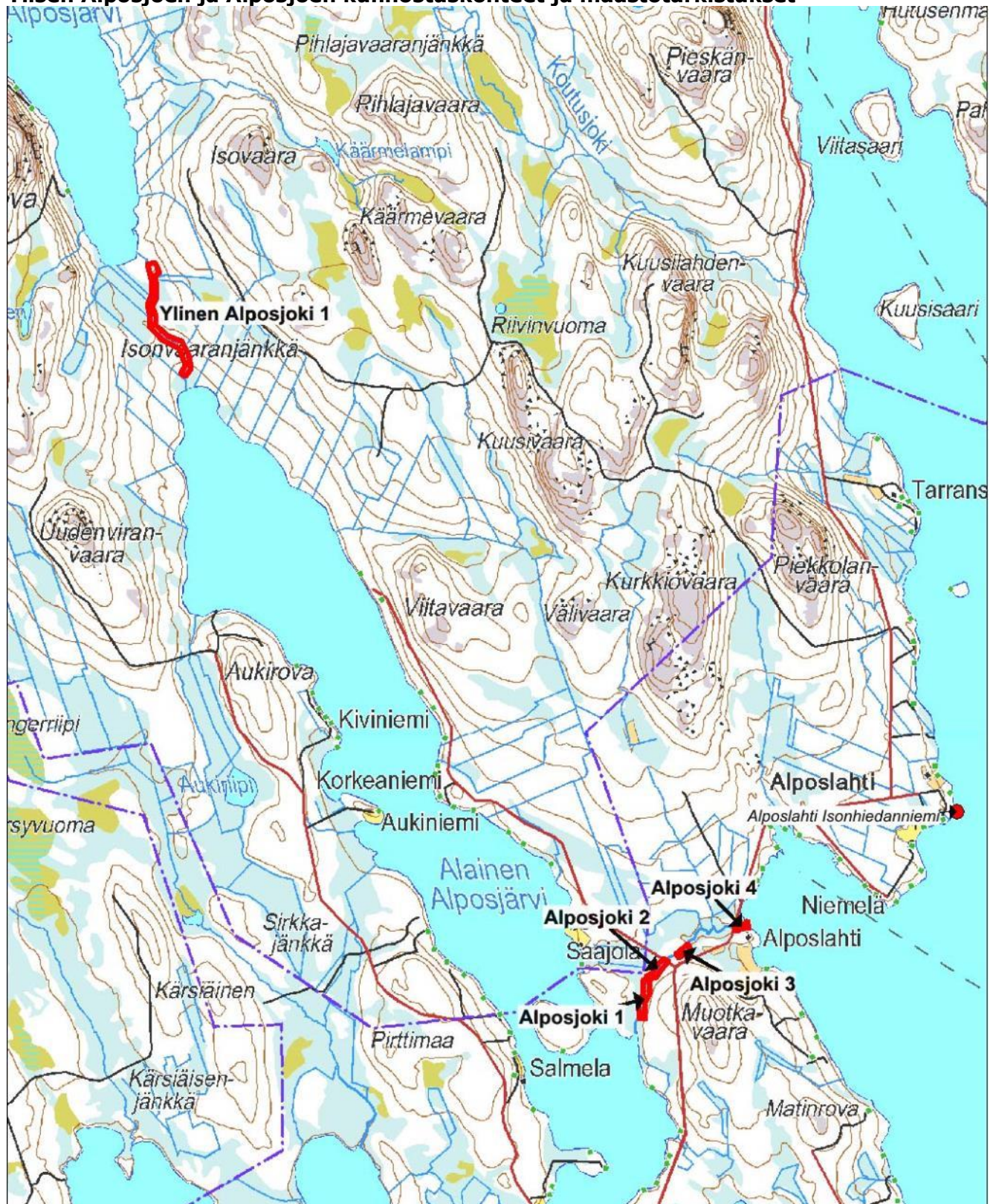
Raportin pohjakartat MML 2014, merkinnät Kalle Luoto, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Aalisjoen kunnostuskohteet ja maastotarkistukset

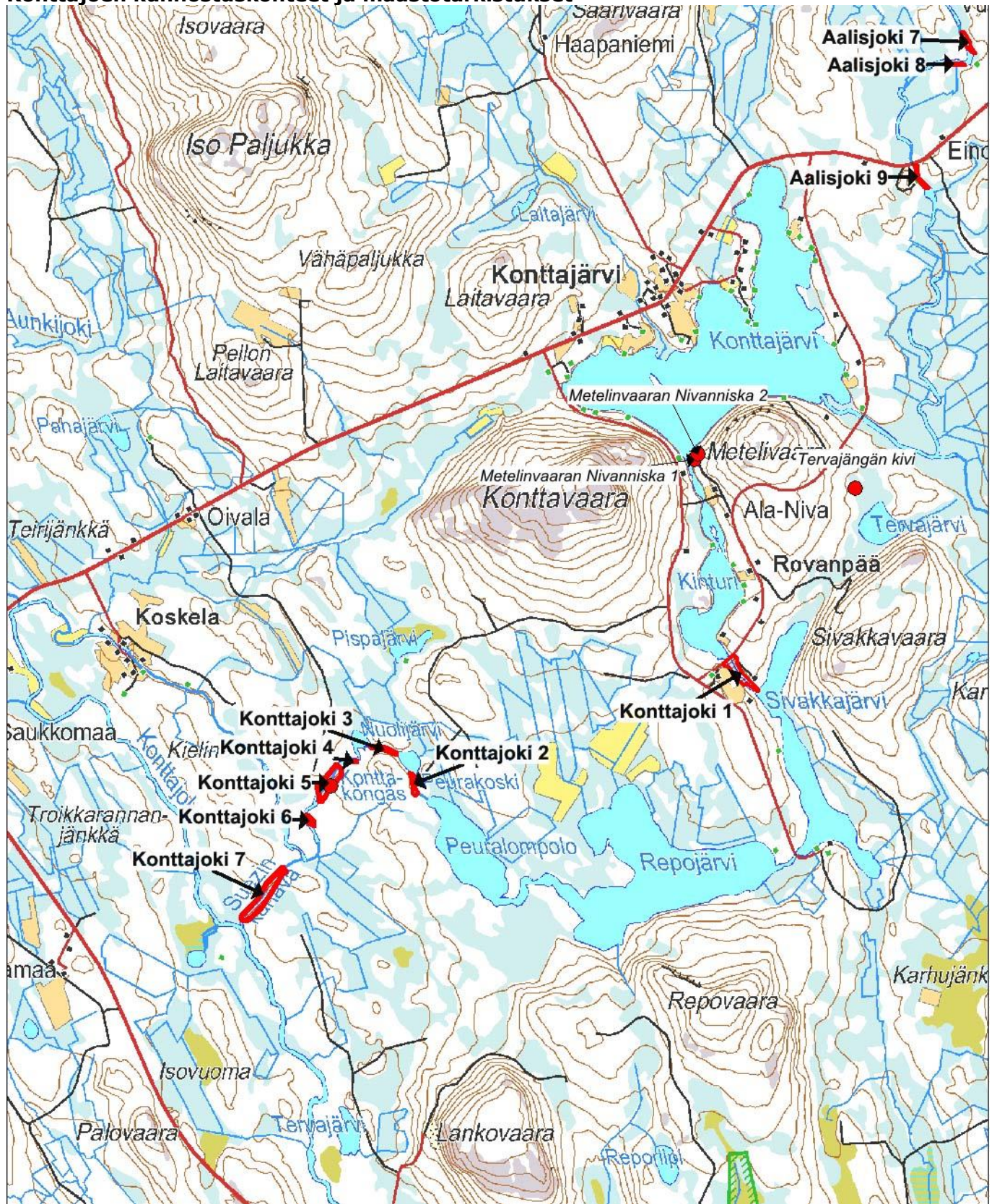
Kartta 2. Maastossa tarkastetut alueet: Aalisjoki. MK 1 : 50 000.

Ylisen Alposjoen ja Alposjoen kunnostuskohteet ja maastotarkistukset

Kartta 3. Maastossa tarkastetut alueet: Alposjoki ja Ylisen Alposjoki. MK 1 : 50 000.

Konttajoen kunnostuskohteet ja maastotarkistukset

Kartta 4. Maastossa tarkastetut alueet: Konttajoki. MK 1 : 50 000.

Luomalanjoen kunnostusalueet ja maastotarkistukset

Kartta 5. Maastossa tarkastetut alueet: Luomalanjoki. MK 1 : 50 000.

2 Tengeliöjoen vesistön käyttöhistoriaa ja kulttuurimaiseman taustaa

Alueen maiseman on jääkauden jälkeen muovannut Yoldiameri, jonka entistä pohjaa selvitysalue pääasiassa on. Korkeimmat jääkauden jälkeiset rannat sijaitsevat 165 – 190 m meren pinnan yläpuolella. Tengeliöjoen vesistö on jääkauden jälkeen kuulunut vielä Ancyclus-vaiheeseen. Alueella sijaitseva Miekojärvi on kurotunut omaksi altaakseen noin 7000 vuotta sitten.

Aalis-, Kontta-, Luomala- ja Alposjoet ovat osa laajaa Tengeliön vesistön valuma-aluetta, joka laskee Tengeliöjoen kautta Torniojokeen. Vesistö on keskeinen osa Torniojoen sivuvesistöjä. Vesistö käsittää laajalle levinneen, useiden jokien ja järvien muodostaman rikkonaisen ketjun. Miekojärvi on keskusjärvi, johon erään pääjoen muodostavat pohjoisesta laskevat Aalisjoki-Konttajoki. Pienempiä sivujokia ovat lännestä laskevat Luomalanjoki ja Alposjoki. Vesistöä, järviä ja jokia rajaavat laajat suo- ja kangasmaastot, jotka paikoin kohoavat metsäisinä vaaroina. lukuisat joki- ja purolaaksot sekä järvien rannat ovat lehtomaisia, suoperäisiä ja reheviä.

Esihistoriallinen aika ja pyyntielinkeinot

Nopea rannansiirtyminen on vaikuttanut varhaisimpaan asutushistoriaan. Järvien rannoilla on useita tunnettuja esihistoriallisia kohteita. Tornionjokilaakson itäpuolelle on varhaisin jääkauden jälkeinen asutus voinut saapua jo 9000 vuotta sitten. Vanhimpia asuinpaikkoja saattavat olla Ylitornion ja Pellon rajalla sijaitsevan Raanujärven rannoilta tunnetut kohteet. Kivikauden lopulle saakka Tornionjokilaakso oli saaristoa ja kapeaa merenlahtea. Lohijärven, Iso-Vietosen sekä Meltosjärven väliseltä harjulta tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja, joista vanhimmat voivat kuulua tälle ajanjaksolle, eli ajoittua mesoliittiselle kivikaudelle. Kivikautisten asuinpaikkojen lisäksi ajanjaksolle ajoittuvia irtolöytöjä on paljon. Tyypillistä Lapin kivikautisille löydöille on keramiikkalöytöjen puuttuminen.

Varhaisella metallikaudella ympäristö muuttui joki- ja järviympäristöksi. Asutus näytti tuolloin keskittyneen suurten järvien rannoille. Ajanjaksoon liittyy asuinympäristöjen raivaamista, mahdollisesta pienimuotoista viljelyä sekä keramiikka-astioiden valmistusta. Myöhemmin rautakaudella ihmiset asettuivat asumaan erityisesti Tengeliöjoen varrelle sekä suurten järvien rannoille.

Esihistoriallisella ajalla toimeentulon tärkein osa olivat pyyntielinkeinot. Torniojoen laaksoon näyttäisivät selkeät merkit viljelystä ja karjanhoidosta ilmestyvän 1000-luvulla. Kiinteään maatalouteen perustuvan asutuksen on arveltu tulleen Hämeestä, Satakunnasta ja Varsinais-Suomesta, tosin myös karjalaiset ja ruotsalaiset ovat saattaneet osallistua alueen maatalousasutuksen syntyyn. Tätä ennen alueella on vaikuttanut saamelaisasutus, mikä näkyy erityisesti nimistössä. Varhaisempi asutus perustui pyyntielinkeinoin, poronhoito saamelaisten elinkeinona kehittyi ilmeisesti keskiajalla. Keskiajalla kruunu sääтели alueen kalastusta ja vielä 1500- ja 1600-luvuilla saamelaisilla oli kalastusoikeuksia Torniojoella sekä järviolueilla. Erämaat kuuluivat kruunun omistukseen. Kustaa Vaasa oli julistanut vuonna 1542 valtakunnan asumattomien erämaiden kuuluvan jumalalle, kuninkaalle ja Ruotsin kruunulle.

Rajat

Pähkinäsaaren rauhassa (1323) alue jäi periaatteessa Novgorodin alaisuuteen. Kuitenkin Torniojokilaakso kuului Uppsalan arkkihiippakunnan alueeseen (Julku 1990). Käytännössä Ruotsin ja Novgorodin välinen raja näyttää vakiintuneen 1400-luvun alkuun mennessä Kaakamaan Tornion ja Kemin välille. Täyssinän rauhassa 1595 raja siirtyi kyseiselle paikalle.

Maatalous ja pysyvä asutus leviää järvisuudelle

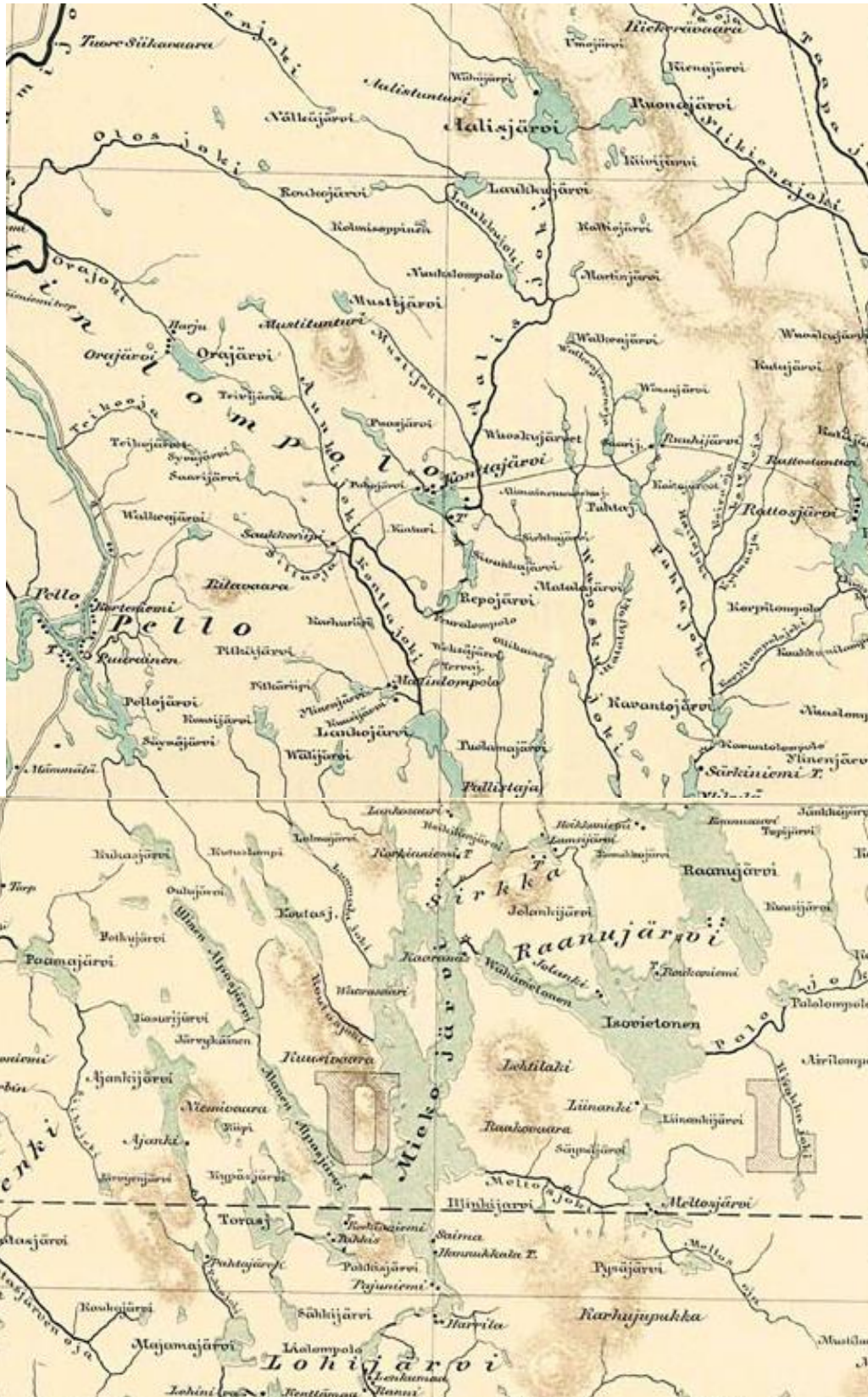
Pysyvä, maatalouteen nojaava asutus levisi keskiajalla ja uuden ajan alussa Torniojokilaaksoa pitkin ylävirtaan. Asutus- ja elinkeinohistoriallisesti Torniojokilaakson ns. järvisuuden hyödyntäminen alkoi eräkauden jälkeen 1700-luvulla. Taustalla oli isovihan ajasta palautuminen, voimakas väestönkasvu ja kruunun uudisasutusta suosiva politiikka. Erämaiden uudisasukkaat saivat pitkiä, useiden kymmenien vuosien verovapauksia. Pyrkimys oli saada aikaan uudistaloja, jotka perustuivat maanviljelykseen ja karjanhoitoon, eivät vanhaan erätalouteen. Asutusekspansio suuntautui vanhojen eräkalajärvien rannoille, varsinaisen väylälaakson reunamille, keskeisessä osassa Ylitorniolla oli Tengeliöjoen vesistö. Sen järvi- ja latvavesistöjen asuttaminen alkoi 1730-luvulla. Ensimmäisiä taloja olivat Portimojärvi 1735, Pessalompolo 1736, Meltosjärvi 1736, Konttajärvi 1738 ja Sirkka 1742. Edelleen 1750- ja 1760-luvuilla Lankojärvi, Matinlompolo, Saukkorippi, Rattosjärvi ja Raanujärvi saivat ensimmäiset talot. Asutus muodosti harvan ketjun, talot ja niistä kehittyvät kylät keskittyivät vesistöjen alaville rannoille, jossa oli mahdollisuus viljelytoimintaan. Tärkeä elinkeino oli karjatalous, jota varten

heinä kerättiin jokivarsien suopohjaisilta luonnonniityiltä. Kruunun erämaiden keskellä kylien omistukseen tuli talojen ympäristöön raivattujen peltojen ja metsien ohella niittyvaltaisia jokivarsia, jotka sijaitsivat usein varsin kaukana kylistä. Talojen maaomistus vahvistettiin 1700- ja 1800-lukujen maanjaossa. Pääosa asumattomista erämaista jäi kruunun omistukseen. Maa- ja karjatalouden ohella eräkauden elinkeinot, kalastus ja poronhoito, säilyivät tärkeinä sivuelinkeinoina.

Kuva: Tengeliöjoen vesistön vanhemmasta asutuksesta ja karjataloudesta kertovan niittyladon jäänteet erämaassa, Aalisjoen Pahtakosken ja Pitkähäkosken välisen suon reunassa, noin 8 kilometriä Konttajärven kylän koillispuolella.

Tengeliöjoen vesistön maisemaa 1860-luvulla

Yleiskartta:

1860-luvulla tiettömän taipaleen takana olevan vesistön harva asutus näkyy kartalla mustina pisteinä. Muutaman talon kyliä edustivat mm. Konttajärvi, Sirkka, Raanujärvi, Lohijärvi ja Rattosjärvi. Niiden lisäksi oli yksittäisiä taloja ja torppia. Alueen maareittejä edustaa kartalla polkureitti Pellostä Konttajärven kautta Rattosjärvelle. 1910-luvulla koko vesistö, myös sivujoet raivattiin uittokelpoiksi. Lähde Suomen yleiskartta 1864–1873, C3 ja B3. <https://jyx.jyu.fi>.

Teollisuuden piiriin, raaka-aineita ja tuotantolaitoksia

Laajojen metsien ohella Tengeliöjoen vesistön pääjärvissä on rautapitoista mal-
mia sekä eteläosassa rikki- ja kuparimalmia. Metsät, vesireitti ja malmi johtivat
Tengeliön vesistön hyödyntämiseen jo varhain. Alajuoksulle perustettiin Tengeli-
ön vesisaha Portimokosken rannalle 1762. Teollistumisen historiaan kuuluu myös
Miekojärven ja Vähä-Vienosen välisellä kannaksella ollut Kaaranekosken ma-
suuni, joka oli pohjoisin vuorimalmin käsittelyyn liittyvä 1700- ja 1800-lukujen
taitteen masuuni ja osa Ruotsin vallan aikaista Könkäsen ruukkiin liittyvää ma-
suuniketjua. Suomen puoleiseen Lappiin kaavailuista masuuneista, harkkohteis-
tä ja vasarapajoista vain Kaaranekoski toteutui, joskin sen toiminta jäi lyhytai-
kaiseksi Ruotsi hävittyä sodan Venäjää vastaan. Teollistuminen jatkui 1900-luvun
alkupuolella, kun Tengeliöjoen Haapakoskeen perustettiin mylly ja puuhiomo.
Niitä seurasivat valtion rakennuttamat vesistön uittorakenteet 1910-luvulla sekä
1923 Haapakosken voimalaitos.

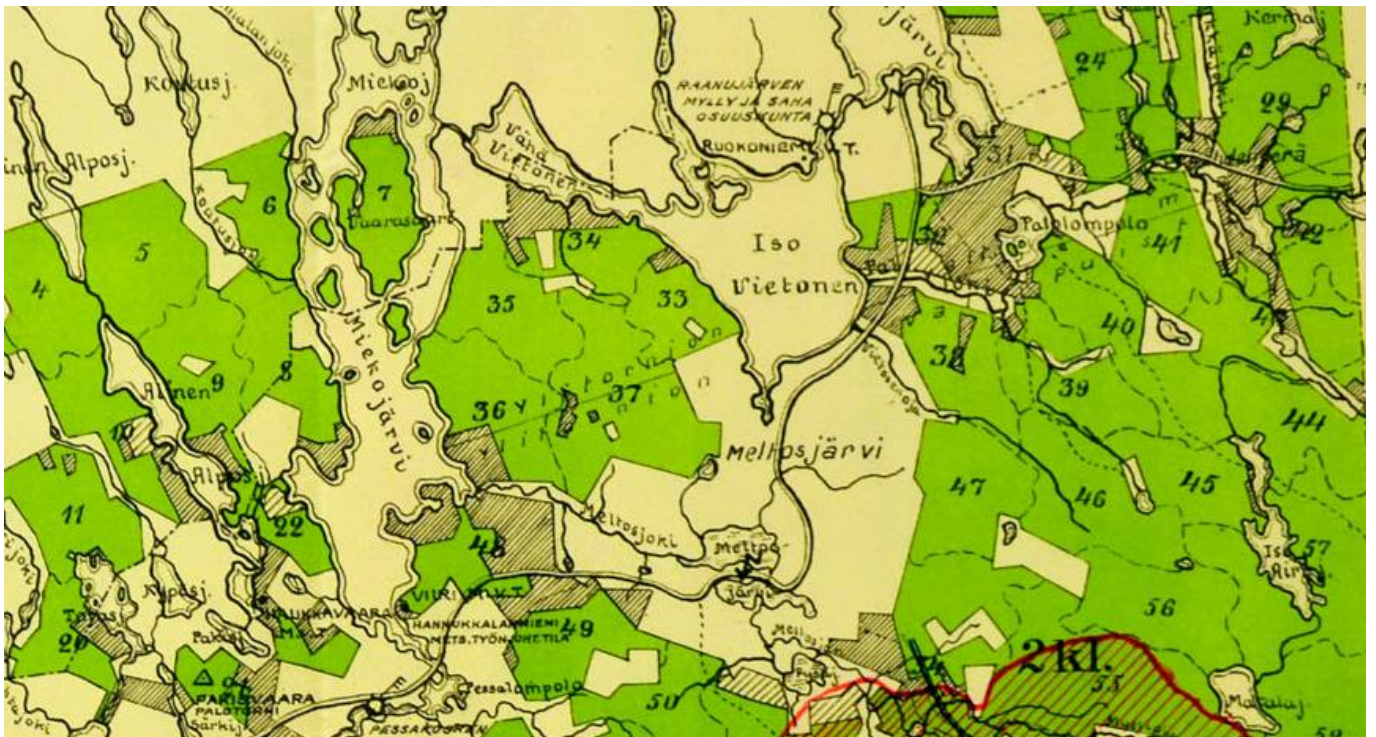
Suomen teollistuminen ja sen vaikutusten leviäminen erämaihin vahvistuivat
1800-luvun jälkipuoliskolla, kun rannikolle, mm. Torniojoen suulle perustettujen
höyrysahojen puuntarve kasvoi voimakkaasti. Uittoreittien rakentaminen teki
mahdolliseksi sahojen puutarpeen tyydyttämisen myös kauempaa. Rannikon ja
suurten vesistöjen varret olivat jo tässä vaiheessa metsävaroiltaan vähentyneet
merkittävästi teollisuuden ja asutuksen seurauksena. Työvoimavaltaisen uiton ja
savottojen välityksellä teollistuminen ja rahatalous levisivät 1900-luvun alkupu-
olella erämaiden vesistöjen latvoille saakka, tukien myös samaan aikaan valtion
toimintaa omistamiensa erämaiden asuttamisessa. Tengeliöjoen vesistön en-
simmäinen uittosäntö annettiin 1886 ja viimeinen 1959.

Kruunun erämaat

1700- ja 1800-luvuilla Tengeliöjoen vesistön alueelle oli perustettu vain muuta-
mia taloja ja kyliä, joiden maat keskittyivät maatalouteen kelpaavien vesistöjen
varrelle. Laajat, asumattomat erämaat jäivät kruunun omistukseen. Metsähalli-
tus (Maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitus) perustettiin 1851. Tengeliöjo-
en vesistö kuului Tornion hoitoalueeseen, joka perustettiin huolehtimaan kruu-
nun metsäomaisuudesta 1860. Hoitoalue käsitti 1880-luvulla lähes 600 000 heh-
taaria. Oulun läänin kruununmetsien hoidon uudelleenjärjestelyjen myötä Tor-
nion hoitoalue lakkautettiin 1905 ja alueesta muodostettiin Kolarin, Ylitornion ja
Turtolan hoitoalueet sekä osa Muurolan hoitoaluetta. Tengeliöjoen vesistö kuului
tällöin Ylitornion ja Turtolan hoitoalueisiin. Laajat kruunumetsät, astustoiminta ja
puun kysynnän kasvu johtivat 1900-luvun alussa valtion rakentamaan vesistön
uittorakenteet.

Metsänkorjuun ja uiton ohella kruunun erämaiden asuttaminen jatkui ensimmäisten 1700-luvun talojen jälkeen. Ensin vuokraluontoisina kruununorppina ja 1920-luvulta aina 1950-luvulle itsenäisinä valtion asutustiloina. Tengeliöjoen vesistön varsille perustettiin Suomen itsenäistymisen jälkeen lukuisia valtion asutustiloja. Erämaiden pientiloilla ratkaistiin ajan yhteiskunnallisia ongelmia ja saatiin samalla työväkeä erämaiden savotoille ja uittoihin. Näiltä osin valtion toimesta toteutetut asutustoiminta ja uitto tukivat toisiaan. Korpiin saatiin savottojen ja uittojen vaatimaa työvoimaa ja uudistilat saivat sivutuloja.

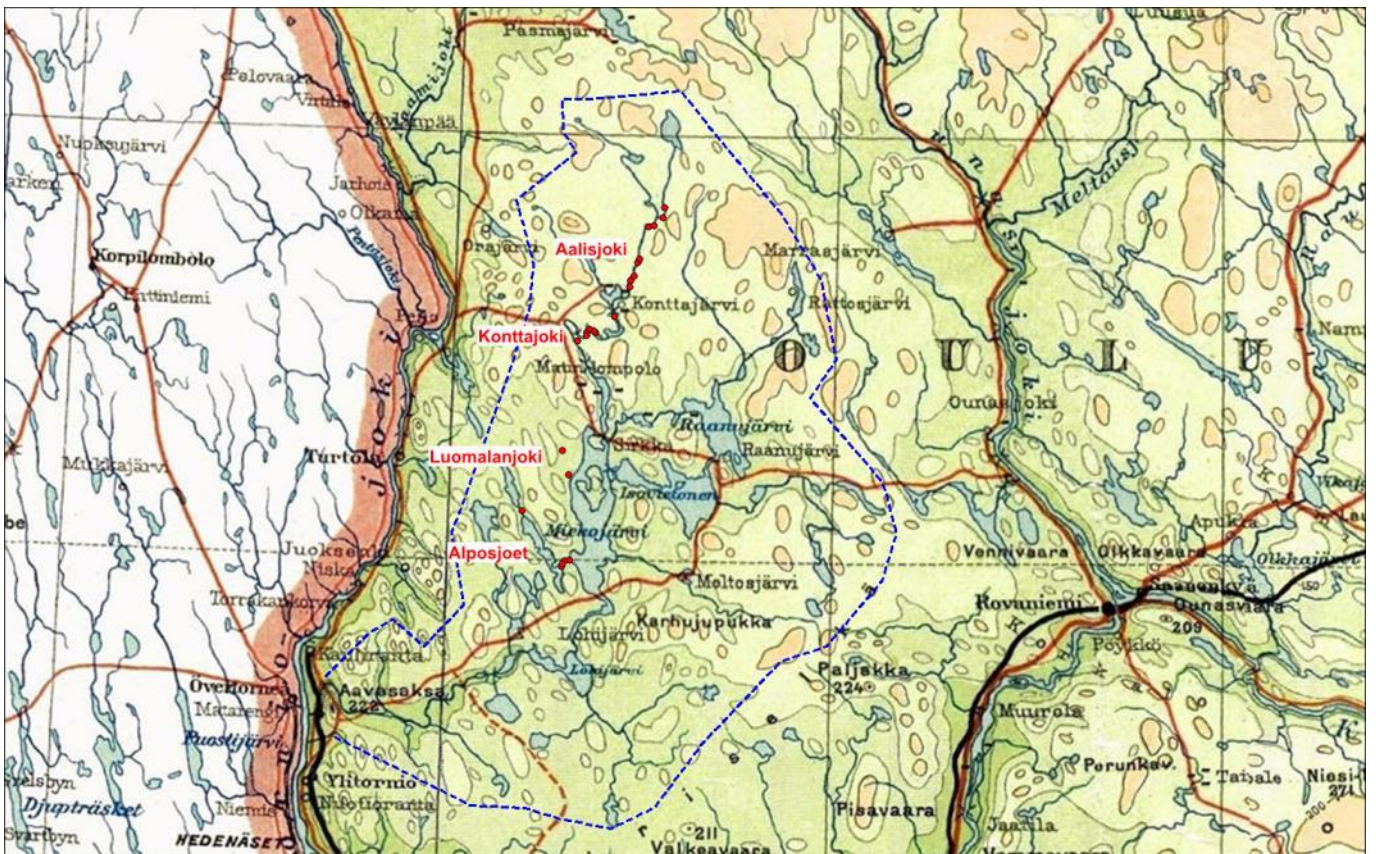
Metsähallituksen Ylitornion hoitoalue

Metsähallituksen Ylitornion hoitoalueen yleissilmäyskartta vuodelta 1945. Miekkojärven ympäristöä esittävässä kartassa vihreällä on merkitty valtion maat ja vinoviivarasterilla valtion asutustoimeen varatut alueet, jotka keskittyvät vesistöjen ja alueen ainoan tien varteen. Kunnostusalueista näkyy kartalla Alposjoki, jonka ympäristö on osoitettu valtion asutusalueiksi. Kartan valkoisella merkityt pohjoisosat kuuluvat Turtolan hoitoalueeseen, josta vastaavaa karttaa ei löytynyt. Karttaan on merkitty myös sahat/myllyt ja puhelimet, joita molempia oli alueella suunnilleen saman verran. Lähde: Metsähallitus, Ylitornion hoitoalue, Ia:6/kartta 8, Oulun maakunta-arkisto.

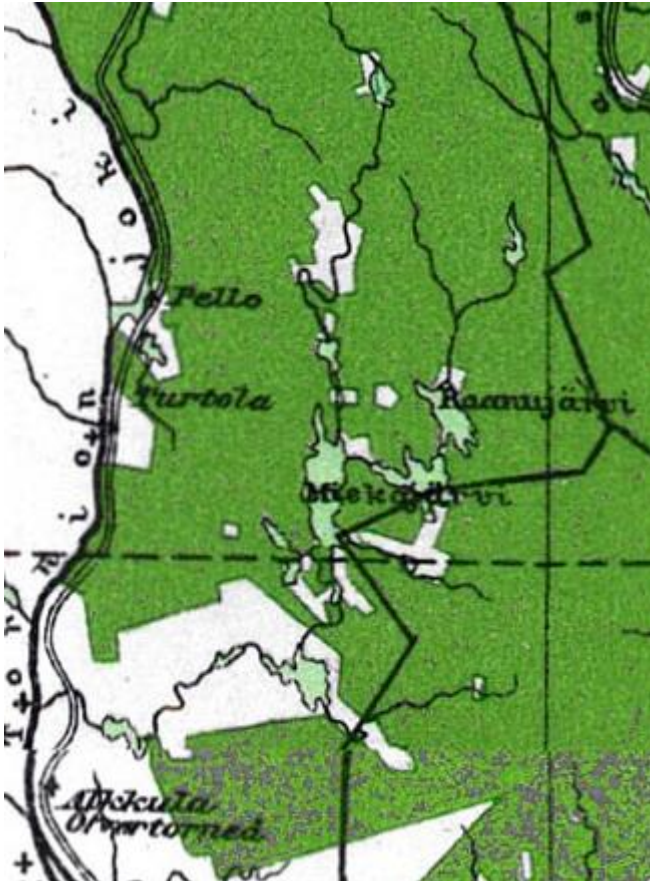
Harvaanasuttu ja laaja Tengeliöjoen vesistö säilyi pitkään tietömän taipaleen takana. Ensimmäinen tie vesistön eteläosiin saatiin 1800-luvun jälkipuoliskolla ja pohjoisosiin, Konttajärvelle 1920-luvulla. Yhteys itäpuolella olevaan Ounasjoen vesistöön, tiet Sinettään ja Meltaukseen, saatiin kuntoon ennen ja jälkeen toisen maailmansodan. Pääosin nykyinen tiestö, paikallistiet ja metsäautotiet, on rakennettu vasta 1960- ja 1970-luvuilla. 1900-luvun alkupuolella Ylitorniosta Tengeliöjoen vartta seuraava tie ulottui Raanujärvelle ja pohjoisessa Pellosta alkava tie päättyi Konttajärvelle.

Kunnostuskohteet ja valuma-alue v. 1933 korkeusvyöhykekartalla

Korkeusvyöhykekarttaan on merkitty kunnostettavat joet ja niiden kohteet punaisella. Sinisellä on likimääräisesti merkitty Tengeliöjoen vesistön valuma-alue. Alue jää 100 ja 300 metrin korkeusvyöhykkeiden väliin. Ruskealla on merkitty alueen harvat tiet. Kartta: Korkeusvyöhykekartta 1933.

Tengeliöjoen vesistön asuttaminen ja kruunun supistuva maanomistus

Maanomistus 1899

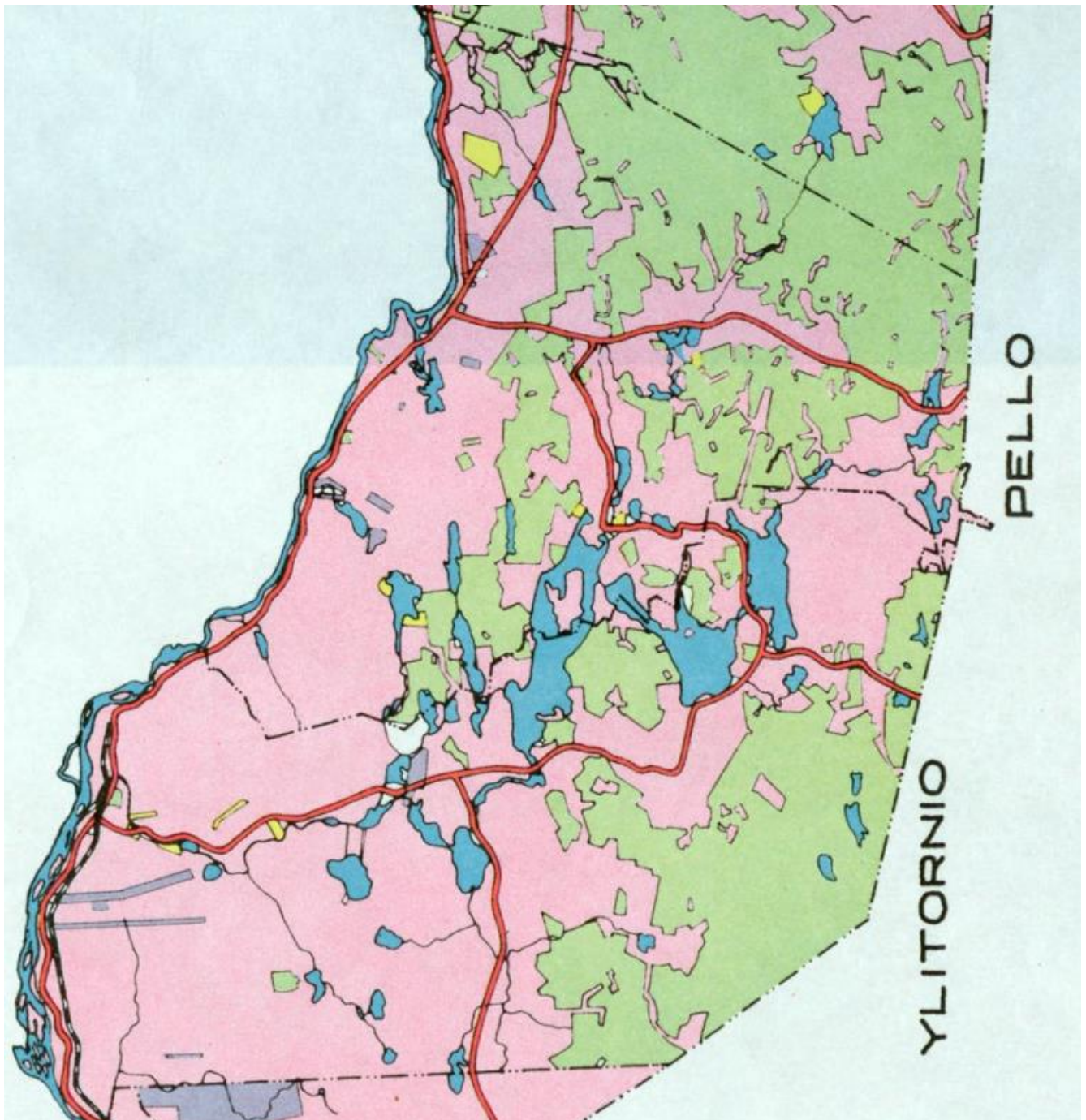
Kartta: Tengeliöjoen vesistön maanomistus vuonna 1899. Vihreällä on merkitty kruunun maanomistus ja valkoisella yksityinen maanomistus. Jälkimmäinen keskittyy Tengeliöjoen varrelle. Pohjoisempana, järvisuudun kylien, mm. Konttajärven, Sirkan, Meltosjärven Pessalompolon ja Sirkan maat näkyvät pieninä valkoisina alueina järvien ympäristössä. Lähde: Suomen kartasto n:o 12, Kruunumetsät.

Maanomistus 1925

Kartta: Valtion laajamittainen asutustoiminta itsenäistymisen jälkeen supisti kruununmaiden laajuutta. Valkoisella merkitty yksityinen maa-ala on lisääntynyt asutus- ja viljelytoimintaan kelpaavien vesistöjen varrella. Lähde: Valtionmetsät 1925.

Maanomistus 1961

Kartta: Tengeliöjoen vesistön maanomistus vuonna 1961. Kartalla näkyy pitkään jatkuneen asutustoiminnan jäljet. Vaaleanpunaisella on merkitty yksityisten maat, vihreällä valtion. Alueen tieverkko oli vielä harva, se yhdistää lähinnä vanhat kylät sekä Torniojoen ja Ounasjoen jokilaaksot. 1900-luvun alkupuolella aloitettu ja 1950-luvulle jatkunut valtion asutustoiminta saatiin tieverkon piiriin vasta 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin maaltamuutto alkoi tyhjentää syrjäseutuja. Kartta: Imatran voima osakeyhtiö 1962, Tornionjoki. Tornionjokilaakson maanomistussuhteet 1961. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-aineisto, Metsä-, maatalous- ja tiluskartat, digitaaliarkisto, KA.

2.1 Tengeliöjoen uittosäännöt, -yhdistykset ja – rakenteita 1886–1964

Tengeliöjoen vesistön uittoa koskevia uittosääntöjä ja niiden täydennyksiä annettiin vuosina 1886, 1910, 1920, 1921, 1925, 1931, 1934, 1958, 1959 ja 1967. Pääosin Oulun läänin maaherran antamat lausunnot määrittivät vesistön käyttöä uittoon ja uittorakenteita, kuten suurempien koskien padot, uittoruuhet ja ohjeseinät. Niiden ulkopuolelle jäivät koskien raivaustoiminta ja lukuisat pienemmät rakenteet. Esimerkiksi pienemmistä, yhteisuiton ulkopuolelle jäävistä yksityisuitoista edustavista Alposjoesta ja Luomalalanjoesta ei ole mainintaa uittosäännöissä. Myös 1950-luvulla rakennettu Konttajoen oikaisu eli Suezin kanava puuttuu uittosäännöistä. Näyttääkin siltä, että rakenteita tehtiin osittain tarpeen, ei uittosäännön mukaan. Työ tehostui sotien jälkeen, jolloin koneiden kehittyessä ja yleistyessä erämaissa oli mahdollista helposti raivata enemmän kuin luvat sallivat. Sodan jälkeisessä Suomessa oli myös yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeitä saada teollisuus ja ulkomaankauppa nopeasti käyntiin. Simojoella tehdyn tutkimuksen mukaan uiton esteenä olleita kiviä oli 1950-luvulla paikoin poistettu koneilla kymmenkertainen määrä lupaan verrattuna.

Ensimmäinen lauttaus-/uittosääntö Tengeliöjoen vesistöön annettiin 1886. Uittosääntö oli vielä hyvin yleispiirteinen ja vesistön alaosiin keskittyvä. Määräyksiä annettiin lähinnä kokoamis- ja erottelupuomeista. Erityisesti huomioitiin kalastuksen tarpeet, uitto koski vain kuorittua puuta ja sen piti päättyä vuosittain 20.9. mennessä.

Seuraava uittosääntö vesistöön annettiin 1910, jolloin vesistö jaettiin uittopiireihin ja tehtiin päätös Tengeliöjoen koko vesistön kunnostamisesta uittokelpoiseksi valtion varoin. Tässä selvityksessä 1900-luvun alkua on pidetty uiton alkuna latvavesistöjen osalta, ainakin uittotoiminta laajeni merkittävästi jokien rakentamisen seurauksena. Uittosääntöön tehtiin muutoksia 1920, jolloin valtio lunasti itselleen tiettyjä uittoon tarvittavia maa-alueita ja vahvisti taksat uittettaville puille.

Valtion rakentamien uittorakenteiden lopputarkastus julkaistiin 1921, jolloin nykyisistä kunnostusalueista mm. Pitkäkoskella (Jokihaara) oli säästöpato, Pahtakoskella ohjearkku ja ohjeseinä, Klippauksella pato, Saarikoskessa ohjeseinä, Roitikoskella säästöpato, Peurakoskella (säästö)pato, Nuolikoskella kaksi suistoseinää, Konttakönkällä uittoruuhi, niskapato ja alusmöljä. Osa rakenteista oli huonossa kunnossa ja niitä jouduttiin jo korjailemaan. Pahimmin vaurioituneet olivat Saarikosken ohjeseinä ja Pahtakosken uittoruuhi, jotka olivat vaurioituneet ruotsalaisen puutavarayhtiön, Kramforssin, uiton yhteydessä. Tässä yhteydessä valtio siirsi uittorakenteet v. 1917 perustetulle Tengeliöjoen uittoyhdistykselle, joka sitoutui pitämään laitteet kunnossa ja maksamaan lunastuskustannukset. Vastineeksi yhdistys sai periä uittomaksuja uittajilta.

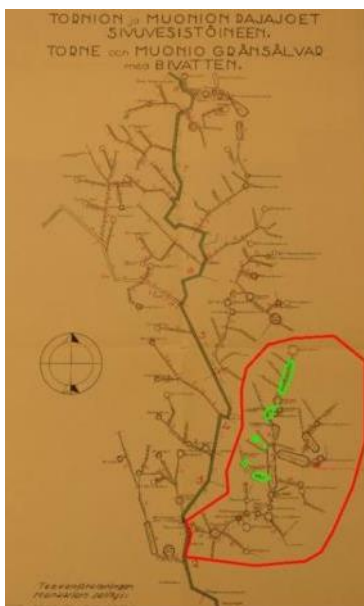
Vuoden 1925 muutos uittosääntöön käsitteli kotitarveuittoa. Suurempi hanke oli vuoden 1931 lisäys Tengeliöjoen vesistön lauttaussääntöön, jossa Tengeliöjoen uittoyhdistys anoi Konttakönkään uittoruuhun uudelleen rakentamista ja sen kuoleusmaksun määräämistä. Samalla uittoruuhi päätettiin siirtää uuteen paikkaan, vanhan itäpuolelle. Uusi ruuhi valmistui 1932, työt teki Tornio-Muonionjoen sivuvesistöjen uittoyhdistys, johon Tengeliöjoen uittoyhdistys oli yhdistynyt.

Sota-aika rajoitti uittoa. Paljon työvoimaa vaativat suuret savotat ja uitot pysähtyivät miesten ollessa rintamalla. Uitto elpyi sodan jälkeen, joskin se kärsi työvoiman ja kaluston puutteista pitkään.

Sodan jälkeen annettiin vuosina 1958 ja 1959 uittosäännön täydennyksiä. 1950-luvulla rakennettiin uusia ja korjattiin vanhoja säästöpatoja ja ohjeseiniä. Nyt uittouomia raivattiin myös koneellisesti. Merkittävä ja näkyvä hanke oli Suezin kanavan rakentaminen, joka ei kuitenkaan näkynyt uittosäännöissä. Tehostumista tapahtui myös hallinnossa, paikallinen uittoyhdistys oli liitetty osaksi Länsi-Lapin uittoyhdistystä.

Huolimatta uittoväylien parantamisesta uiton asema alkoi heiketä 1950-luvulla. Uitto vaati paljon työvoimaa, ja palkkakustannukset olivat voimakkaassa nousussa olojen rauhoittuessa. Autoistuminen ja tieverkon kehitys syrjäyttivät jokiin sidottua uittoa ja savottatoimintaa. Uitto päättyi Tengeliöjoen vesistöissä 1964 ja Torniojoella 1971. Uittosääntöjen ja rakenteiden purkaminen alkoi 1970- ja 1980-luvuilla. Tengeliöjoen uittosääntö kumottiin vuosina 1982–1992.

Uittoväylät Tengeliöjoen vesistössä 1966 ja kunnostusalueet

Kartta yllä: Ote v. 1966 uittokartasta. Karttaan on punaisella viivalla on rajattu Tengeliöjoen vesistön uittoreitit. Vihreällä on kuvattu kunnostuskohteiden likimääräinen sijainti. Alkuperäisessä kartassa kaksoisviiva viittaa yhteisuittoon ja yksinkertainen viiva yksityisuittoon. Uiton viimeisinä vuosina tehty kartta näyttää uiton alueellisen laajuuden ja leviämisen vesistön latvoille. Tengeliöjoen vesistön järvisuudun pääväylät, johon mm. Aalisjoki-Konttajoki kuuluivat, olivat kartassa kaksoisviivalla osoitetun yhteisuiton piirissä. Alposjoki näkyy kartassa yksinkertaisena viivana eli yksityisuiton piiriin kuuluvana. Luomalanjokea ei mainita enää uiton piiriin kuuluvana jokena. Aalisjoen sivuhaarat, Mustijoki, Heinäkuru ja Laukkujoki näkyvät yksityisuiton piiriin kuuluvina. Kartan punaiset numerot ovat uittopiirien numeroita, Torniojoki näkyy vihreänä pystyviivana. Vasemmalla on sama kartta laajempaan. Sen alaosasta puuttuu Pohjanlahden rannikolla, Torniojoen suulla oleva Hellälän lajittelu- paikka, johon puut uitettiin. Matkaa tukille Aalisjärven kruunumetsien savotalta Hellälään tuli hyvinkin 200 kilometriä. Lähde: Uittokartta 1966, Tornion ja Muonion rajajoet sivuvesistöineen, Metsähallitus, Ylitornion hoitoalue, kartta 1a:7, Oulun maakunta-arkisto.

Uiton rakenteet

Jokien kunnostaminen uitolle sopivaksi käsitti uoman perkaamisen ohella säästöpatojen, uittopatojen, ohjeseinien ja uittoruuhien rakentamista. Pienemmissä purouitoissa, joita kunnostusalueista Alposjoki ja Luomalanjoki edustavat, käytettiin myös otvitusta ja kossitusta rantoja suojamaan. Jokien rakennustoiminta oli kunnostettavissa joissa laaja-alaista, ja se jatkui 1910-luvulta 1950-luvulle. Pelkästään Tengeliöjoen vesistöissä savotat, uitot sekä uittorakenteiden rakentaminen ja korjaaminen työllistivät merkittävän määrän ihmisiä. Paikallisista materiaaleista, puusta, kivistä ja maa-aineksesta rakennetut säästöpadot, ohjeseinät ja uittoruuhet olivat usein kymmeniä metrejä pitkiä, ja niitä tarvittiin Tengeliöjoen vesistöön useita kymmeniä. Uittorakenteiden lisäksi rannoille rakennettiin uittokämppejä.

Tengeliöjoen vesistöissä uittoa oli paljon ja puutavaran omistajia useita, joten se määrättiin keskeisillä reiteillä yhteisuitoksi. Uittotoimintaa hoiti 1917 perustettu Tengeliöjoen uittoyhdistys, johon kuuluivat uittoa vesistöissä harjoittavat uittajat. Taloudellista toimintaa harjoittavan yhdistyksen tehtävänä oli uiton lisäksi pitää huolta uittorakenteista, jolloin uitto saatiin tehokkaaksi ja kulut pienemmiksi. Yhteisuiton ulkopuolelle jäi Alposjoki ja Luomalanjoki, mikä viittaa siihen, että toiminta oli pienimuotoista ja alueella oli vain yksi maanomistaja eli valtio. Aalis- ja Konttajoki kuuluivat yhteisuiton piiriin.

Kunnostuskohteisiin 1910- ja 1950-lukujen välillä rakennettuja uittorakenteita

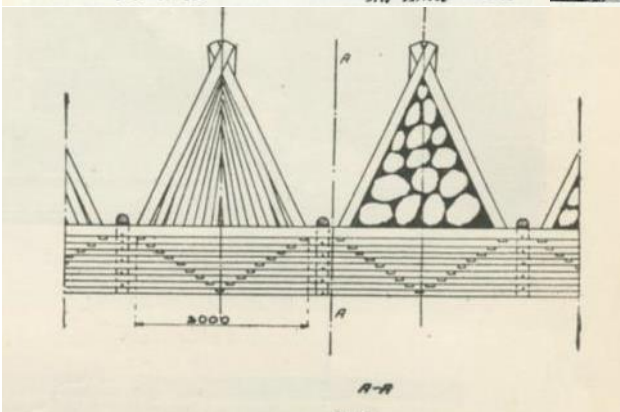
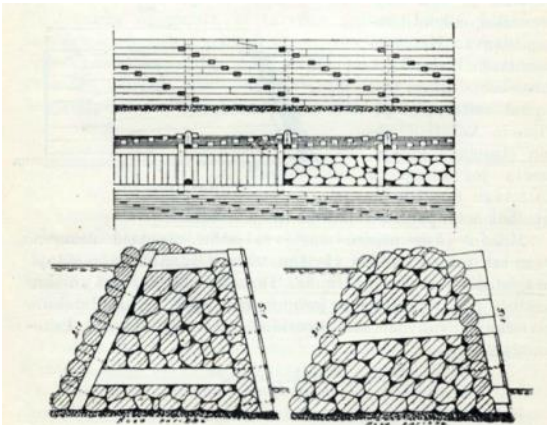
Uittoruuhi: Kosken ollessa mutkainen, kivinen tai jyrkkä, on suisteiden rakentaminen hankalaa ja kallista. Tällöin uitto suoritetaan koskien ohi keinotekoisissa uittoväylissä ns. uittoruuhissa eli uittokouruissa. Kunnostettavissa kohteissa Konttakönkällä on säilynyt pääosin kunnostusalueen ulkopuolella kahden uittoruuhien jäänteet.

Kanava: Mutkaisissa ja hitaasti virtaavissa uomissa väylän oikaiseminen lyhentää matkaa ja nopeuttaa uittoa. Väylän oikaiseminen tehdään katkaisemalla jokimutkan niemi kanavalla ja sulkemalla vanha uoma padolla. Maakanavan pohja tehdään kaarevaksi, jotta nopein virta saadaan keskelle. Kanavan maat on vietävä niin kauaksi, että ne eivät valu takasin kanavaan. Kanavia edustaa kunnostuskohteissa Konttajoen kohde 7, ns. Suezin kanava, joka lyhensi uittomatkaa noin 8 kilometriä. Sen muut uittorakenteet on purettu.

Säästöpato: Väylän latvoille sijoitettavien säästöpatojen tehtävä on säästää vettä kuivana vuodenaikana tehtäviä uittotoita varten sekä tasata kevättulvien vaikutuksia. Säästöpato rakennetaan paikkaan, johon saadaan syntymään riittävän

suuri vesisäiliö, esim. järven, suon tai rämeen alapuolelle. Säätöpadon tunnistettavia jäänteitä havaittiin vain Alposjokien yhteydessä, muualla sijainneet säätö- tai uittopadot on purettu.

Ohjeseinä eli suiste: Jokiin rakennettiin pitkiä ohjeseiniä, jotka olivat vettä ohjaavia, väylää kaventavia ja rantoja suojaavia rakenteita. Kunnostettavien jokien ohjeseinät olivat yksi- tai kaksiseinäisiä puusuisteita ns. kontti- tai arkkusuisteita, joissa 5-8 hirsikerran korkuisia seinämiä tukivat neli- tai kolmikulmaiset kiviarkut. Kunnostusalueilla tämäntyyppisiä, edelleen tunnistettavia rakenteita, on säilynyt vain Konttajoella kunnostuskohteessa 6 ja Ylisellä Alposjoella kunnostuskohteessa 1. Säilyneet kohteet ovat vaatimattomia, alle 10 metrin pituisia esimerkkejä ohjeseinistä. Suurimmat, nykyisin purettu ohjeseinät olivat kunnostusalueilla noin 100 metrin pituisia.

Kuvat: Yllä: Leikkaus- ja pohjapiirustus kaksiseinäisestä puusuisteesta eli arkkusuisteesta. Oikealla kuva väylää kaventavasta konttisuisteesta, jossa on käytetty kolmikulmaisia kiviarkkuja yksiseinäistä patoseinää tukemassa. Alhaalla yksiseinäisen puusuisteiden ns. konttisuisteiden leikkauskuvat. Kuvat kirjasta Arvi Oksala, Uittoteknologia, 1936.

Otvitus: Rantojen suojaaminen järeillä tukeilla, etteivät uittotukit tartu rantoihin. Käytettiin erityisesti purouitossa. Otvitustukit pysyivät omalla painollaan kivien välissä tai ne kiinnitettiin rantaan tapeilla. Otvilla ohjattiin myös vesi keskiväylään.

Kuva: Rannan suojaaminen otvituksella. Kuva kirjasta Arvi Oksala, Uittoteknologia, 1936. Todennäköisesti otvitukseen käytettyjä tukkeja löytyi yksittäisiä kohteita Luomalanjoen ja Alposjoen jokipenkoista.

2.2 Uitosta virkistyskäyttöön 1964-2014

Huolimatta uiton elpymisestä ja uittorakenteiden merkittävästä korjauksesta 1950-luvulla, uittotoiminta päättyi Tengeliöjoen vesistöissä jo 1960-luvun alkupuolella. Koneistuminen oli helpottanut uittoreittien raivaamista ja mm. Suezin kanavan rakentamista. Uiton heikkous oli kuitenkin vesistösidonnaisuus, joka keskitti myös savotat vesistöjen rannoille. Uitto vaati paljon työvoimaa, jonka kulut olivat sodan jälkeen nousussa. Samat koneet, jotka raivasivat kosket, rakensivat myös paikallis- ja metsäautotiet tukkirekoille. Suot ojitettiin puutuotannon lisäämiseksi. Uiton päättyminen ja savottojen koneellistuminen vahvisti osaltaan Suomen kaupungistumista 1960- ja 1970-luvuilla.

Puunkuljetuksen siirtyessä pyörille, uitolle korjatut vesistöt vapautuivat uuteen käyttöön. Yhteiskunnan muutos, elinkeinojen koneellistuminen ja elintason nousu näkyivät 1970-luvun seutu- ja yleiskaavoissa, joissa Tengeliöjoen järviolueen uusia käyttäjiä olivat loma-asutus ja virkistyskäyttö.

Uiton päätymisen jälkeen seurasivat nopeasti uittosäätöjen ja -rakenteiden purkaminen, olihan uittoyhdistyksen velvoite pitää laitteet kunnossa. Tavoitteen

na oli uuden ajan hengessä jokien virkistyskäytön ja kalastuksen palauttaminen. Uiton rakenteet olivat vähitellen syrjäyttäneet kalastuksen ja herättäneet paljon kiistaa vesien käytöstä. Uiton rakenteet ja puhtaaksi raivatut jokiuomat estivät monin paikoin kalojen nousun. Tengeliöjoen vesistöissä ensimmäinen jokien ennallistamiseen tähtäävä kunnostussuunnitelma valmistui 1976.

Uittosääntöjen kumoaminen ja jokien ennallistaminen toteutuivat 1980-luvun alkupuolella. Ensimmäisessä, pääosin 1983 toteutetussa kunnostuksessa, suisteet, säästöpatojen kynnykset ja pohjalevyt purettiin. Suisteiden painokivistä ja rantojen raivauskivikoista rakennettiin kosteikkoja ja tekokoskia virtapaikkoihin. Työ tehtiin koneilla tai latvaosilla miestyönä vinssien avulla. Toimenpiteessä vesistöjen pinta-alan lisääntyi. Purettujen rakenteiden hirret luovutettiin maanomistajalle tai kasattiin rannalle retkeilijöiden käyttöön. Hanke oli mittava, Tengeliöjoen vesistöissä se tarkoitti 30 säästöpadon purkamista. Lisäksi siirrettäviä massoja hajotettavissa ohjeseinissä oli yhteensä noin 1600m³, ja yksittäisiä kiviä siirrettiin jokeen kosteiksi noin 2500 m³.

Vuoden 1976 suunnitelmassa osa uittorakenteista säilytettiin, koska mm. säästöpatojen päälle oli rakennettu käytössä olevia siltoja. Lisäksi yksittäisiä kohteita haluttiin jättää samaan aikaan suunniteltujen retkeilyreittien nähtävyyksiksi. Kunnostuksesta huolimatta myös uiton mahdollisuus haluttiin säilyttää osittain, koska 1970-luvun alun öljykriisi oli tuonut esiin mahdollisuuden autokuljetusten haavoittuvuudesta.

2.3 Uitto Suomessa

Uittotoiminta liittyy keskeisesti Suomen teollistumiseen 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin perustettujen höyrysahtojen, sellu- ja paperitehtaiden puuntarve kasvoi valtavasti. Suuret metsävarat ja vesistöjen runsaus mahdollistivat puunkuljetuksen kaukaa, toisaalta vesireitit sitoivat puunoton vesistöjen varrelle. Jokiuonot vaativat myös uoman perkausta, uittolaitteiden rakentamista ja jatkuvaa kunnossapitoa. Suomessa uiton kukoistusaikaa kesti 1870-luvulta aina 1950-luvulle, jonka jälkeen autoistuminen ja tiestön paraneminen syrjäyttivät työvoimavaltaisen jokiuonon puunkuljetuksessa. Uitto on säilynyt kuljetusmuotona suurilla järville mm. Saimaalla, jossa laaja ja hyvin kanavoitu vesistö sopii hyvin nipu-uittoon.

Suomessa ensimmäiset merkinnät uitosta ovat 1500- ja 1600-luvuilta. Puuta tarvitsevat vesisahat olivat 1800-luvun ensimmäiselle puoliskolle asti tarkasti säädeltyjä ja voimiltaan vähäisiä, joten tarvittavan puun tarve oli pieni. Tilanne

muuttuu 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin sahojen voimalähteeksi tulivat höyrykoneet. Elinkeinojen ja hallinnon vapautumisen ohella Suomi liittyi yhä vahvemmin kehittyvään maailmankauppaan ja Suomeen saatiin ulkomaisia pääomia. Suuret höyrysahtat sijoituivat rannikolle, vientisatamien ja jokisuiden yhteyteen. Sahojen tehon kasvaessa puun tarve kasvoi kymmeneen tuhansiin runkoihin, jolloin hankinta-alueet kasvoivat. Yhtenä toimijana oli valtio, jonka metsäomaisuus oli suurelta osin kaukana erämaissa. Suomessa laajat ja rikkonaiset vesistöt tarjosivat kunnostettuina hyviä uittoreittejä erämaista rannikolle. Aalisjärven kruununmetsistä kaadettu puu matkusti monien käsien kautta vesiteitä pitkin noin 200 kilometriä Tornion Hellällän erottelupaikalle ja höyrysahtoilta. Rannikon sahojen työllistävä vaikutus ulottui näin kauas erämaihin saakka. Tengeliöjoen vesistöissä kruunun metsät, uitto ja asutustoiminta muodostavat kokonaisuuden.

Uittoväyliä laskettiin vuonna 1934 olevan Suomessa 47 100 kilometriä, joista noin puolet (41 %) oli Oulun läänissä, johon myös Tengeliöjoen vesistö kuului. Uittoyhdistyksiä oli tällöin 30. Pääosa uittoväylistä oli luonnontilaisia, raivattujen väylien pituus oli 15 000 km. Vesistöt olivatkin keskeinen ja merkittävä kuljetusreitti puulle ja tavaroille. Samaan aikaan kylä- ja kunnanteitä oli Suomessa n. 61 000 km ja rautateitä 5320 km. Tieverkon laajentuminen ja autoistuminen alkoivat Suomessa 1930-luvulla, joskin toinen maailmansota ja sitä seurannut pula-aika siirsivät läpimurron aina 1950- ja 1960-lukujen vaihteeseen. Nykyisin Suomen tieverkon pituus on noin 454 000 kilometriä.

3 Aalisjoki

Nykykuvaus: Aalisjoki laskee Aalisjärvestä Konttajärveen. Aalisjoki muodostaa yhdessä sen jatkeena olevan Konttajoen kanssa pitkän vesireitin Tengeliöjoen vesistön pohjoisosista Miekojärveen. Aalisjoen jokiuoma virtaa laakeiden, asumattomien suo- ja kangasalueiden halki. Jokiuomassa on lukuisia pienehköjä virtapaikkoja, koskimaisin on Suukoski. Joen pituus on 27,7 kilometriä, leveys keskimäärin 10 metriä. Putouskorkeus on 58 metriä.

Jokiympäristö on asumatonta erämaata 1970-luvun jälkeen rakennettuja yksittäisiä vapaa-ajan asuntoja lukuun ottamatta. Harvalukuinen tiestö käsittää kantatien lisäksi metsäautoteitä, jotka on rakennettu sotien jälkeen, pääosin vasta uiton päättymisen jälkeen. Aalisjoen rantakasvillisuus on rehevää ja lehtipuuvaltaista. Joen alajuoksulla on Konttajärven kylä, samannimisen järven rannalla. Konttajärvi sai ensimmäisen talon 1738.

Historia: Suopohjaisia rantaniittyjä käsittävät jokivarret kuuluivat alajuoksulla sijaitseville Konttajärven kylän taloille. Jokivarsien luonnonniityillä oli merkittävä osuus alueen karjavaltaisessa maataloudessa 1800-luvulla. Ilmiö näkyy edelleen lukuisina romahtaneina niitylatoina jokien ympäristössä. Tengeliöjoen vesistön pääreitteihin kuuluvalla Aalisjoella uitto alkoi viimeistään 1910-luvun alkupuolella, jolloin virtapaikkoja raivattiin valtion toimesta uitolle sopivaksi. Tällöin rakennettiin jokeen mm. säästöpatoja, ohjeseiniä ja Aalisjärven uittoruuhi. Uittoon liittyvä kämppä oli Pahtakoskella. Uittorakenteita korjattiin ja koskea raivattiin edelleen 1950-luvulla, jolloin osa työstä tehtiin jo konevoimin. Viimeinen uitto joella tehtiin 1964. Aalisjoki muodosti keskeisen, yhteisuitoon kuuluvan uittoreitin. Aalisjokeen laskevilla pienemmillä sivujoilla, Mustijoella, Heinäkurulla ja Laukkujoella oli yksityisuittoa.

Lapin vesipiiri laati Tengeliöjoen uittosäännön kumoamis- ja kunnostussuunnitelman 1976. Suunnitelmassa uittorakenteet purettiin ja niistä muodostettiin kosteita jokeen. Joen entisöintityö tehtiin syksyllä 1983. Aalisjoen säästöpadot ja ohjeseinät hajotettiin, niiden kivistä tehtiin koskeen ns. kosteita ja puutavara nostettiin rannoille maanomistajan tai retkeilijöiden käyttöön. Osa ohjeseinien kivistä jätettiin paikalleen. Alueen tiestö parani sodan jälkeen kun Meltauksentie valmistui. Tieverkko parani edelleen uiton päättymisen jälkeen, jolloin rakennettiin Pasmajärventie ja metsäautotiet. Tällöin myös jokiin rajautuvat laajat suoalueet ojitettiin. Metsätaloutta palvelevan tieverkon synty mahdollisti myös vapaa-ajan asutuksen koskien virtapaikkoihin.

3.1 Kohde 1

Nykytila: Suo- ja korpimaiset rannat, rehevä kasvillisuus. Virta-alueen pohjoispäässä on läheiseltä Pasmajärventieltä erkaneva metsäautotie, johon kuuluva silta on purettu pois. Virta-alueen eteläpäässä on länsirannalla 1970/80-luvulla rakennettu vapaa-ajan asunto. Länsirannalla ylärinteessä on pitkä, joen suuntainen kaivanto. Uiton jälkiä edustaa rännimäinen vesiuoma ja rannoilla olevat vähäiset perkauskivikasat.

Historia: Aalisjokea on raivattu uitolle sopivaksi jo 1900-luvun alkupuolelta alkaen. Raivausta on jatkettu aina 1950-luvulle saakka. Uitto päättyi 1960-luvulla, jonka jälkeen rakennettiin Pasmajärventie, metsäautotiet ja kunnostusalueen eteläpään vapaa-ajan asunto.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla vähäistä uiton perkauskivikkoa, 1970-luvun jälkeen rakennetut silta-penger, oja ja vapaa-ajan asunto. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä uiton tai maatalouden rakenteita.

Ei suosituksia

Kuvat: Aalisjoen kunnostusalueen yläjuoksua ja alajuoksua.

3.2 Kohde 2 Kielisenkoski

Nykytila: Suo- ja korpimaiset rannat, rehevä kasvillisuus. Tarkastelualueen eteläpäässä on vanhoista hirsistä rakennettu vapaa-ajan asunto 1970/80-luvulta. Joessa on itärannalla mahdollisesti uittoon kuuluvan ohjeseinän purkujäänteet.

Historia: Aalisjokea on raivattu uitolle sopivaksi 1900-luvun alkupuolelta alkaen. Raivausta on jatkettu aina 1950-luvulle saakka. Uitto päättyi 1960-luvulla, jonka jälkeen rakennettiin Pasmajärventie, metsäautotiet, koskea ennallistettiin ja kunnostusalueen eteläpäähän rakennettiin vapaa-ajan asunto.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton perkauskivikkoja ja mahdollisesti puretun suisteen metsittyneet jäänteet sekä 1970-luvun jälkeen rakennettu vapaa-ajan asunto. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä uiton tai maatalouden rakenteita.

Ei suosituksia

Kuva: Kunnostusalueen eteläpäästä. Oikealla rannalla näkyy kuvan keskellä mahdollisen ohjeseinän eli suisteen metsittyneet jäänteet.

3.3 Kohde 3 Pitkäkoski

Nykytila: Pitkäkoski virtaa mäntyä kasvavien, asumattomien kangasmaiden halki, jokiranta on pääosin jyrkkäpiirteinen, osin alavaa suomaastoa. Tarkastusalueen kulttuurimaisemaa edustavat ylärinteessä olevat metsäautotiet. Koskiosuudessa on nähtävissä kahden puretun ohjeseinän metsittyneet jäänteet. Ohjeseinien kiviä on käytetty virran kiveämiseen. Rannoilla on raivauskivikkoa ja purettujen ohjeseinien hirssiä.

Historia: Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen. Pitkäkosken kolme ohjeseinää rakennettiin 1953 ja ne purettiin 1980-luvun alkupuolella. Kivistä muodostettiin virtaan kosteita ja puutavara luovutettiin maanomistajalle.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton perkauskivikkoa, joessa suisteen jäänteitä ja uittorakenteista purettuja hirssiä. Uiton piirteet on huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä säilyneitä rakenteita.

Kulttuuriympäristökohde, Pitkäkoski 1, suisteen jäänteet ja Pitkäkoski 2, purkuhirsikasa, rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi. Kts. Liite 1, Pitkäkoski.

Pitkäkosken kuvia

Kuvat: Vasemmalla näkyy purettu suiste metsittyneenä ja kapeana saarena jokiuomassa. Oikealla uittorakenteiden purettuja hirssiä rannalla.

3.4 Kohde 4 Pahtakoski

Nykytila: Pahtakoski virtaa alavien, suopohjaisten korpialueiden halki ja rajautuu eteläpuolella Pahtakoskenmaa-nimiseen moreeni- ja kalliovaaraan. Jokiranta on peitteinen ja reheväkasvuinen ja jokeen liittyy vähäisiä sivu-uomia. Kulttuurimaisemaa edustavat paikalle johtava metsäautotie ja pieni kalamaja 1900-luvun jälkipuoliskolta. Vanhat uittorakenteet ja uittokämpä on purettu. Koskiosuudessa on nähtävissä yhden puretun, metsittyneen ohjeseinän jäänteet, jonka pohjahirsisiä on vielä nähtävissä. Rannalla on raivauskivikkoa. Pahtakoskea on kunnostettu palauttamalla kiviainesta koskeen. Kaakkoiskulman suolla on kunnostusalueen ulkopuolella niityladon jäänteet, muistutus jokilaakson merkityksestä kylien karjaloudelle.

Historia: Aalisjoen jokivarret kuuluivat Konttajärven kylän taloille, karjalle tarvittava heinä kerättiin jokivarsien luonnonniityiltä. Aalisjokea on raivattu 1910-luvun alkupuolelta alkaen. Pahkakosken kolme ohjeseinää rakennettiin 1953. Uitto päättyi 1960-luvulla, uittorakenteet purettiin 1980-luvun alkupuolella. Ohjeseinien kivistä muodostettiin virtaan kosteita. Puuosat luovutettiin maanomistajalle tai jätettiin retkeilijöille ja kalastajille. Pahtakoskella oli uittopirtti, joka huonokuntoisena purettiin 1980-luvulla. Metsäautotie ja kalamaja on rakennettu uiton päättymisen jälkeen.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton perkauskivikkoa, suisteen jäänteet ja uittorakenteista purettuja hirsisiä. Uiton piirteet on maisemassa huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä uiton rakenteita. Niityladon jäänteet jäävät kunnostusalueen ulkopuolelle.

Kulttuuriympäristökohde, Pahtakoski, suisteen jäänteet, hirsisiä ja painokiviä, suositellaan säilytettäväksi uitosta kertovina rakenteina. Kts. Liite 1 Pahtakoski.

Pahtakosken kuvia

Kuvat: Vasemmalla Pahtakosken ohjeseinän hirsirakenteen jäänteitä. Alimmat, rakenteen sisään menevät hirret viittaisivat rakenteen olleen kaksiseinäinen puusuiste eli arkkusuiste. Kivien ja hirsien poiston jälkeen metsittyneen suisteen jäänteitä ei voi hahmottaa maisemassa.

Kuva: Pahtakoski, yleiskuvaa koskesta

3.5 Kohde 5

Nykytila: Aalisjoki virtaa loivapiirteisten, nykyisin asumattomien kangasmaastojen välissä. Sen länsipuolelle jää pienen sivujoen varrelle laaja suopohjainen niittyalue, jossa oli aikaisemmin niittyjä ja sodan jälkeen pientila. Rantavyöhyke on kasvustoltaan rehevää, osittain suopohjaista. Ympäristön kulttuurimaisemaa edustavat kankaan metsäautotiet ja uiton rakenteita rantojen metsittyneet rai-vauskivikot sekä niittyladon jäänteet.

Historia: Aalisjoen jokivarret kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät karjalle tarvittavan heinän jokivarsien luonnonniityiltä. Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen uiton käyttöön. Joen länsipuolella on karja- ja maataloushistoriasta kertova Heinäkuru, jonka luonnonniityiltä kerättiin karjan tarvitsema heinä. Heinäkuruun perustettiin nykyisin autioitunut pientila sodan jälkeen. Uitto päättyi Aalisjoella 1960-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä alkoi metsäautoteiden rakentaminen, soiden ojittaminen sekä uiton rakenteiden purkaminen ja joen ennallistaminen. Uiton rakenteet purettiin 1980-luvulla.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton metsittyntä perkauskivikkoa, uiton piirteet on huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä uiton rakenteita. Maatalouteen viittaavan niittyladon jäänteet jäävät kunnostusalueen ulkopuolelle.

Ei suosituksia

Kohteen 5 kuvia

Kuvat: Vasemmalla metsittyntä saari edustaa mahdollisesti virtaa kaventaneen ohjeseinän jäänteitä. Oikealla yleiskuvaa virtapaikasta.

3.6 Kohde 6

Nykytila: Aalisjoki virtaa suopohjaisen maiseman halki. Rannat ovat reheväkasvuiset ja peitteiset. Länsipuolelle jäävään Heinäkuruun johtanut kärrypolun silta on purettu. Kunnostusalueen eteläpuolelle jäävät niittyladon jäänteet. Uiton rakenteita ovat rantojen vähäiset raivauskivikot ja puhtaaksi raivattu uoma. Metsäautotiet ja kärrypolku Heinäkuruun ovat sotien jälkeiseltä ajalta.

Historia: Aalisjoen jokivarret kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät karjalle tarvittavan heinän jokivarsien luonnonniityiltä. Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen. Joen länsipuolelle jää maatalouden elinkeinoihin ja asuttamiseen liittyvä Heinäkuru, johon perustettiin nykyisin autioitunut pientila sodan jälkeen. Aalisjoen uitto päättyi 1960-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä rakennettiin metsäautotiet ja uiton rakenteiden purkamisen ja joen ennallistaminen alkoivat.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton metsittynyttä perkausvivikkoa, uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita. Maatalouteen viittaavan niittyladon jäänteet jäävät kunnostusalueen ulkopuolelle.

Ei suosituksia

Kohteen 6 kuvia

Kuva: Aalisjoen kunnostusalueen 6 pohjoispäätä

3.7 Kohde 7

Nykytila: Aalisjoki virtaa tarkastelualueella alavan suo- ja korpialueen halki, päättyen pieneen suvantoon. Rannat ovat reheväkasvuiset ja peitteiset. Eteläpuolella on kantatie, Meltauksentie, jonka varrella on yksittäisiä maatiloja. Suvannon etelärannalla on vapaa-ajan asunto. Uiton jälkiä ovat metsittyneet raivauskivikot ja rännimäinen uoma.

Historia: Aalisjoen jokivarret kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät karjalle tarvittavan heinän jokivarsien luonnonniityiltä. Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen aina 1950-luvulle. Aalisjoen uitto päättyi 1960-luvulla. Kantatie Konttajärveltä Ounasjoen Meltaukseen valmistui sodan jälkeen. Suvannon rannalla oleva vapaa-ajan asunto on 1980-luvulta.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Rannoilla on uiton metsittynyttä perkauskivikkoa, uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita.

Ei suosituksia.

Kohteen 7 kuvia

Kuva: Kunnostusalueen eteläpäättä.

3.8 Kohde 8

Nykytila: Aalisjoen lyhyt virtapaikka suo- ja kangasmaaston rajalla. Rannat ovat reheväkasvuiset ja peitteiset. Rantaan tulee huono metsäautotie. Uiton jälkiä ovat rantojen metsittyneet raivauskivikot. Uomaa on kivetty. Pohjoisrannalla on niittyladon jäänteet.

Historia: Aalisjoen jokivarret kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät karjalle tarvittavan heinän jokivarsien luonnonniityiltä. Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen aina 1950-luvulle. Aalisjoen uitto päättyi 1960-luvulla. Kantatie, Meltauksentie, Konttajärveltä Kemijoen Meltaukseen valmistui sodan jälkeen.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on uiton metsittyntä perkauskivikkoa, uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita.

Ei suosituksia

Kuva: Kunnostusalueen maisemaa

3.9 Kohde 9 Suukoski

Nykytila: Kangasmäkien välistä virtaavan Aalisjoen alin koskiosuus. Rannat ovat rehevät ja peitteiset. Tarkastelualueen pohjoispäässä jokea leikkaavat Meltauksentie ja silta. Koskenniskalla on tiessä levähdyspaikka. Kosken itä- ja länsirannalla on 1990-luvulla rakennetut vapaa-ajan asunnot. Uiton jälkiä ovat rantojen metsittyneet raivauskivikot.

Historia: Aalisjokea on raivattu 1900-luvun alkupuolelta alkaen aina 1950-luvulle. Aalisjoen uitto päättyi 1960-luvulla. Kantatie, Meltauksentie ja silta Konttajärvellä Ounasjoen Meltaukseen valmistuivat sodan jälkeen

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Maantie, silta ja kaksi huvilaa 1900-luvun jälkipuoliskolta. Rannoilla on uiton metsittyntä perkauskivikkoa ja rännimäinen uoma. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita.

Ei suosituksia

Kuvat: Sillalta, länsipuolen mökki, raivauskivikkoa, maantiesilta.

4 Konttajoki

Kuvaus ja historia

Konttajoki laskee Konttajärvestä Lankojärveen, josta on yhteys lyhyen Sirkkakosken kautta Miekojärveen. Pituutta joella on luonnonuomassa 24 km ja putouskorkeutta 43 m. Vesistö on ollut uittokäytössä 1900-luvun alkupuolelta aina 1960-luvulle saakka. Uiton tarpeisiin on Konttajokeen rakennettu 1950-luvulla noin 1 km:n pituinen oikaisu-uoma, Suezin kanava. Joen pituus kanavan kautta laskettuna on 16 km. Joki virtaa mutkitellen suo- ja kangasmaiden halki. Joen rannat ovat rehevät ja lehtipuuvaltaiset. Vanhaa ja nykyistä asutusta edustavat Konttajärven (1738) ja Saukkoriipin (1769) kylät, joiden pääasutus jää kunnostusalueiden ulkopuolelle. Kunnostuskohteisiin liittyvää asutusta on vain Konttajärven Roitikoskella, kohde 1, muuten kunnostuskohteet sijoittuvat asumattomille erämaa-alueille.

Konttajoen jokivarret kuuluvat Konttajärven ja Saukkoriipin kylille ja niillä oli aikaisemmin tärkeä merkitys talojen karjataloudelle, jonka tarvitsema heinä kerättiin jokivarsien luonnonniityiltä. Jokivarsille rakennettiin kymmeniä niitylatoja heinän säilytykseen.

Uitto Aalisjoen jatkeena olevassa Konttajoessa alkoi varmuudella 1910-luvulla, jolloin valtio kunnosti joen uittokelpoiseksi. Keskeisiä uittorakenteita olivat Peurakosken säästöpato ja Konttakönkään uittoruuhi. Uittorakenteita uusittiin mm. 1930- ja 1950-luvuilla. Uitto päättyi 1960-luvulla.

Konttajoen uittosäännön kumoamissuunnitelma laadittiin Lapin vesipiirissä vuonna 1976. Joen entisöintityöt tehtiin vuoden 1983 aikana. Suunnitelmassa osa uittorakenteista olisi säilytetty, mm. Roitikosken, Suezin kanavan, Konttakönkään ja Peurakosken säästöpadot paikallissiltojen rakenteina. Säilytettävänä nähtävyytenä mainitaan myös Nuolikosken ohjeseinä. Nykyisin nämä rakenteet on purettu ja siltarakenteet uusittu.

4.1 kohde 1 Roitikoski

Nykytila: Konttajärvestä alkavaa, suvantoja ja koskia käsittävää vesireittiä rajaavat korkealle kohoavat vaarat. Reitin alaosassa olevan Roitikosken maisemaa hallitsee 1980-luvulla rakennettu betonirakenteinen silta, kosken alavat rannat ovat sankan kasvillisuuden peitossa. Kosken länsirannalla kohoavan rantapenkereen päällä ovat Myllyrovan ja Alarovän vanhat tilakeskukset ja pellot. Peitteisen rannan vuoksi niillä ei ole maisemayhteyttä koskeen. Uiton ja myllytoiminnan jäänteet ovat vähäisiä.

Alarovän tilakeskus: Rantaan ja rantatöyräällä sijaitsevat vanhat hirsirakennukset ovat autoita ja tuhoutumassa. Pihapiirissä on 1900-luvun jälkipuoliskolla rakennettu matala asuinrakennus. Umpeen kasvavaa rantaa on muokattu voimakkaasti koneilla, ja siihen on rakennettu mm. kala-altaita.

Kuva: Jokivarressa on Alarovän jo pahasti hajonnut rantarakennus. Muut rakennukset, mm. huonokuntoinen päärakennus, ovat taustalla näkyvällä törmällä.

Myllyrova: Vanha asuinrakennus, aittoja ja talousrakennuksia. Tilan suurehko hirsirakennus on lähellä rantaa.

Myllyrovan tila- ja viljelymaisema

Kuvat: Vas., Myllyrovan pihapiiri jää kauemmaksi rannasta, peltojen taakse. Oik., rantatörmällä sijaitseva kookas, hirsirakenteinen talousrakennus.

Historia: Konttajärven kylän ensimmäinen talo perustettiin 1738. Kyläasutus keskittyi Konttajärven pohjoisrannalle sekä järveltä etelään johtavan vesireitin, mm. Roitikosken varrelle. Roitikoski on Konttajärven kylän vanha myllypaikka. Koskimaisemaan aikaisemmin liittynyt myllyrakennus sekä Myllyrova, Alarovan ja Tarrin tilakeskukset ovat 1800-luvulta. Uittotoiminta alkoi 1900-luvun alkupuolella. Koskenniskalla oli säästöpato ja 100 metriä pitkä ohjeseinä. Ohjeseinä purettiin 1980-luvulla uiton päättymisen jälkeen. Säästöpato säilyi, koska sen päälle oli rakennettu paikallistie. Nykyistä Metelivaaran tietä jatkettiin ja oikaistiin 1980-luvulla, jolloin myös silta uusittiin. Vanha silta/säästöpato purettiin.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa leimaavat luonnontila ja 1900-luvun jälkipuolella rakennettu betonirakenteinen maantiesilta. Joen sekä länsirannan tila- ja viljelymaiseman yhteys on katkennut rantojen rehevöitymiseen. Kosken maatalous- ja uittohistoriaa edustaneet mylly, säästöpato ja ohjeseinät ovat kadonneet joen kunnostustoimien yhteydessä. Koskessa on joitakin, huonosti tunnistettavia jäänteitä pitkästä suisteesta. Säästöpadosta on säilynyt vähäinen kivi- ja maarakenteinen pengeri joen molemmin puolin. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita.

Kulttuuriympäristökohde, Roitikoski, säästöpadon/vanhan tielinjan maapenkeereet. Rakenteen jäänteet suositellaan säilytettäväksi. Kts. Liite 1 Roitikoski.

Roitikosken kuvia

Kuvat: Yläriveri: Näkymä sillalta etelään, joen kahteen uomaan jakaneen ohjeseinän tunnistamattomia jäänteitä näkyy kuvan keskellä. Oikealla nykyinen betonisilta, aikaisempi säästöpato ja paikallistie sijaitsivat sen eteläpuolella. Alariveri: Vasemmalla säästöpadon ja myöhemmin paikallistien penkereen jäänteitä itärannalla. Oikealla näkymä alajuoksulta kohti siltaa.

4.2 Kohde 2 Peurakoski

Nykytila: Peuralompolosta Peurajärveen laskeva lyhyt koskijakso virtaa kangasharjanteiden välissä. Rannat ovat rehevät ja kasvavat pääosin lehtipuuta. Koski on ennallistettu, uiton rakenteita, säästöpadon ja ohjeseinien jäänteitä ei ole näkyvissä. Rannan rinteessä on suuri, lahoava kasa uittorakenteista purettuja hirsiä. Purettu säästöpato näkyy rannalla vähäisenä kivipenkereenä ja rannoilla on joitakin raivauskiviä.

Historia: Konttajoen varren rehevät, suopohjaiset niittyalueet kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät heinää joenvarsilta. Peurakosken niskan koilliskulmalla oli tällöin niittylato. Uittorakenteet tulivat 1900-luvun alkupuolella. Peurakosken niskaan rakennettiin säästöpato ja ohjeseinä. Kosken raivaustyötä tehostettiin edelleen 1950-luvulla puskutraktorilla. Uitto päättyi 1964, ja 1976 ennallistamissuunnitelmassa ohjeseinä purettiin ja kivet käytettiin kosteiden rakentamiseen. Hirret kasattiin rannalle retkeilijöiden käyttöön. Säästöpato ja sen päällä oleva kävelysilta oli tarkoitus kunnostaa ja säilyttää osana retkeilyreittiä.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa leimaa luonnontilaisuus. Säästöpato ja ohjeseinät ovat kadonneet joen kunnostustoimien yhteydessä. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Uitosta kertovat vähäiset maavallin jäänteet, raivauskivikot ja rannan suuri kasa purkuhirsistä. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita.

Ei suosituksia.

Peurakosken kuvia

Kuvat: Yläriivi: Peurakosken alajuoksua, retkeilijöille jätettyjä uiton purkuhirssiä. Alarivi: Säästöpadon maapengertä, säästöpadon paikalle rakennettu tekokoski.

4.3 Kohde 3 Nuolikoski

Nykytila: Peurajärvestä Nuolijärveen virtaava lyhyt koskijakso virtaa kangasharjanteiden välissä. Rannat ovat rehevät ja lehtipuuvaltaiset. Koski on ennallistettu, rannoilla on runsaasti kosken raivaukseen ja ohjeseinien purkuun liittyvää kivi- ja hirsimateriaalia.

Historia: Konttajoen varren rehevät, suopohjaiset niittyalueet kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät heinää joenvarsilta. Nuolikosken alapuolisessa savannossa oli aikaisemmin niittylatoja. Nuolikoskessa oli 1900-luvun alkupuolella kaksi suistoseinää. Rakenteita uusittiin sodan jälkeen, jolloin Nuolikoskessa oli uittoa varten 73 metriä pitkä ohjeseinä. Rakenne oli tarkoitus säilyttää matkailunähtävyytenä vuoden 1976 kunnostussuunnitelmassa, koska ohjeseinä on retkeilyreitillä varrella. Vesiylihallituksen oli määrä vastata kunnossapidosta. Ohjeseinä on myöhemmin purettu.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa leimaa luonnontilaisuus. Uitosta kertovat rannalle kasatut suuret kivi- ja hirsikasat. Varsinaisen uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Hyvin tunnistettavilla purkukasoilla on kuitenkin merkitystä ilmiöstä kertovina elementteinä. Kulttuurinen merkitys löytyy, vaikka varsinaiset rakenteet ovat tuhoutuneet.

Kulttuuriympäristökohde, Nuolikoski, ohjeseinän purkujäänteet, kivi- ja hirsikasojen purkujäänteet suositellaan säilytettäväksi. Kts. Liite 1 Nuolikoski.

Nuolikosken kuvia

Kuvat: Yläriivi: Uittorakenteiden purkamisesta syntyneitä hirsi- ja kivikasoja kunnostusalueen keskivaiheilla. Alarivi: näkymä ylä- ja alajuoksulta.

4.4 Kohde 4

Nykytila: Lyhyt ja hidas virtajakso, rannoilla vähäisessä määrin raivauskivikkoa. Rannat alavat ja niittymäiset, kasvillisuus on pääosin lehtipuuta. Pohjoispuolella, kunnostusalueen ulkopuolelle jää niittylatojen jäänteitä.

Historia: Konttajoen varren rehevät, suopohjaiset niittyalueet kuuluivat Konttajärven kylän taloille, jotka keräsivät karjalle heinää joenvarsilta. Pohjoispuolen suvannossa oli aikaisemmin niittylatoja. Konttajoki raivattiin 1910-luvulla uittoa varten, uitto päättyi 1960-luvulla.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Kulttuurimaisemaa leimaa luonnontilaisuus. Uitosta kertovat vähäiset raivauskivikat. Maatalouden ja uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita. Niittylatojen jäänteet jäävät kunnostusalueen ulkopuolelle.

Ei suosituksia

Kuva: Kunnostuskohde 4, näkymä alajuoksulle

4.5 Kohde 5 Konttaköngäs

Nykytila: Konttaköngään koski virtaa jyrkkäpiirteisen kallio- ja kangasmaaston halki alavalle suo- ja niittyalueelle. Kunnostusalue sijoittuu kosken alaosiin, jossa rannat ovat reheviä, puolipeitteisiä suo- ja niittyalueita. Koskea on kunnostettu, sotien jälkeinen uitto näkyy koskessa rantojen raivauskivikkoina ja sivu-uomien kivipatoina. Kosken länsipuolella on kahden, 1910- ja 1930-luvulla valmistuneen uittoruuhun jäänteet, josta nuorempi (1932) näkyy selkeänä rakenteena maastossa. Sen loppuosa päättyy kunnostusalueelle. Uittoruuhun eteläpäähän yhteys koskeen on suljettu kivi- ja maavallilla 1950-luvulla, ruuhesta näkyy kanavan paikka ja puurakenteita. Konttaköngäs, erityisesti sen jyrkkäpiirteinen yläosa on nykyisin kunnan luontonähtävyys. Hyväkuntoinen metsäautotie päättyy kosken lähelle, josta on opasteet koskelle. Köngään niskalla olleen säästöpadon paikalla on 1900-luvun loppupuolella rakennettu betoni/puurakenteinen kävelysilta.

Historia: Konttaköngään vanhempaa historiaa edustaa kivikautinen asuinpaikka itärannalla kohoavan harjanteen reunalla. Itäpuolelle jää lappalaisten asutukseen viittaava Talvirova-niminen kangasalue. Konttaköngään alajuoksulla rantojen alava, heinikkoinen maisema sekä niittylatojen jäänteet kertovat niittyjen merkityksestä karjataloudelle. Konttaköngään koskiosuuden ohittava ensimmäinen uittoruuhin rakennettiin ilmeisesti 1910-luvulla, jolloin valtio kunnosti uittoreitin. Huonokuntoinen ruuhin korvattiin sen itäpuolelle rakennetulla 1932. Kosken voimallinen perkaaminen alkoi sodan jälkeen, jolloin koskea kunnostettiin konevoimin ja mahdollisesti räjäyttämällä. Kunnostusalueen sivu-uomien ja uittoruuhun sulkevat padot ovat tältä ajalta. Uitto päättyi 1960-luvulla, jonka jälkeen koskea on kunnostettu 1980-luvulla.

Kuva: Konttaköngäs, kunnostusalueen pohjoispäätä itärannan näköalapaikalta nähtynä. Etualalla on kivikautinen asuinpaikka.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Uitosta näkyvästi kertovat rakenteet jäävät pääosin kunnostusalueen pohjoispuolelle. Niistä merkittävimmät ovat kosken länsipuolella sijaitsevat kahden uittoruuhun jäänteet. Myös koskenniskan säästöpadosta on säilynyt maapatoa sekä kosken arkkujen jäänteitä nykyisen kävelyreitit ja sillan alla. Uudempi, 1930-luvun alkupuolella valmistunut ja ajan uittorakentamista hyvin edustava uittoruuhi on metsittymisestä ja tuhoutumisesta huolimatta edelleen tunnistettava osa koskiympäristöä. Kunnostusalueella uiton rakenteita edustavat rantojen raivauskivikot, uittoruuhun eteläpään uoma ja sen vähäiset puurakenteet. Kosken myöhempi raivaus on muuttanut ruuhun eteläpään ympäristöä. Uiton piirteet ovat uittoruuhun osalta hyvin tunnistettavissa. Uiton merkkien yleisen häviämisen vuoksi, uittoruuhun ja säästöpadon jäänteitä voidaan pitää hyvin merkittävinä. Niiden laajamittaista purkamista ja vaurioittamista kunnostustöiden yhteydessä tulisi välttää.

Ehdotus, kiinteä muinaisjäänös Konttaköngäs 3, uittoruuhet ja säästöpato. (uusi kohde). Muinaisjäänös, Konttaköngäs 1, kivikautinen asuinpaikka (vanha kohde). Mahdollinen muinaisjäänös, Konttaköngäs 2, tarinapaikka, sijainniltaan epävarma. Muinaisjäänöskohteisiin ei saa kajota. Kts. Liite 1 Konttaköngäs.

Kuvat yllä: Kunnostusalueen keskivaiheilta ja eteläpään suvannosta, jossa maatalouteen liittyvä rantaniittyjen luonne on hallitseva piirre maisemaa. Kunnostusalueen ulkopuolella on niittyladon jäänteet.

Kuvat vasemmalla: Kunnostusalueen ulkopuolella olevan säästöpadon jäänteitä nykyisen sillan alla sekä uittoruuhun pohjaa.

4.6 Kohde 6

Nykytila: Konttakönkään alapuolisen suvannon hiljainen virtapaikka sijoittuu alavalle suo- ja niittyalueelle, jossa kasvaa pääosin lehtipuita. Ympäristössä on niittyladon jäänteitä. Uiton rakenteita edustaa pienen sivuhaaran sulkeva pato, ns. konttisuiste, jossa matalaa, yksiseinäistä puupatoa tukee kaksi kolmikulmaista kiviarkkua.

Historia: Konttajoen varren rehevät, suopohjaiset niittyalueet kuuluivat Konttajärven/Saukkoriipin kylien taloille, jotka keräsivät karjalle heinää joenvarsilta. Konttakönkään alapuolen suvannossa oli molemmilla rannoilla lukuisia niittylatoja. Konttajoen uitto alkoi 1900-luvun alkupuolella ja päättyi 1960-luvulla. Pieni pato on rakennettu estämään uittotukkien pääsy sivu-uomaan.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Uittopato, kolmikulmaiset kiviarkut. Uiton rakentamisesta hyvin kertova pieni rakenne on säilynyt tunnistettavana. Kunnostusalueilla harvinaisen hyvin säilyneen uittorakenteen säilyttämistä tulisi ehdottomasti harkita.

Muinaisjäännös (uusi kohde), Konttaköngäs 4, ehdotus kiinteä muinaijäännös, uittopato. Muinaijäännöskohteisiin ei saa kajota. Kts. Liite 1 Kohde 6, Konttaköngäs 4.

Kohde 6 kuvat

Kuvat: Kunnostusalueen sivujoen sulkevan konttiohjeseinän rakenteita. Matala ohjeseinä ja sitä tukevat kolmikulmaiset kiviarkut, kontit.

4.7 Kohde 7 Suezin kanava

Nykytila: Mäntykankaiden väliseen notkelmaan rakennettu, maastonmuotoja mukaileva kanava on melko suoraviivainen, matalavetinen vesiuoma, jota on paikoin vahvasti kivetty. Rannat ovat loivapiirteiset ja peitteiset, eteläpäässä suoja niittyvaltaiset. Kanavan rakentamisessa nostetut maamassat on tasoitettu joensuuntaiseksi terassiksi, jonka valtapuuna on koivu. Kanavaan ja uittoon sen yläosassa liittynyt säästöpato on purettu ja korvattu 1998 nykyisellä puhelintolpista rakennetulla puusillalla.

Historia: Uiton rakenteita vuosina 1886–1959 määrittäneet uittosäännöt eivät tunne kanavaa. Suezin kanava on kaivettu ilmeisesti 1950-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Suezin kanavan kriisi (1956–1957) oli ajankohtainen ilmiö maailmalla. Suomi osallistui mm. lähettämällä ensimmäiset rauhanturvaajat. Kanava on rakennettu konevoimalla, jota käytettiin hyödyksi 1950-luvulla, kun uittomahdollisuuksia parannettiin. Kilometrin mittainen kanava lyhensi uittomatkaa n. 8 kilometriä. Kanavaan liittyvät säästöpato ja pohjoispään ohjauspato on purettu uiton päättymisen jälkeen. Säästöpadon sillan korvannut nykyinen silta valmistui 1998.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Uittokanava 1950-luku. Kanavalla on merkitystä esimerkkinä 1950-luvun uittorakentamisesta. Uomaan liittyneet uittorakenteet on purettu, uoma on kivetty, rannat ja terassit ovat metsittyneet, joten uiton ja ihmisen rakennustoiminnan piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Vaikka kanavaan ei liity enää tunnistettavia uittorakenteita, on sillä ja sen linjauksella itsessään merkitystä uitosta ja uittotoiminasta kertovana rakenteena.

Kulttuuriympäristökohde, Suezin kanava, kanavalinjaus, merkittäviä maisemanmuokkauksia ei suositella ominaispiirteiden säilyttämiseksi.

Kohde 8, Suezin kanavan kuva

Kuvat: Yläriivi: Kanavan itärantaa, kaivutyön maamassat on levitetty tasaiseksi terassiksi. Uomaan on lisätty paikoin kiviä 1970- ja 1980-lukujen ennallistamisen yhteydessä. Alarivi: Säästöpadon paikalle on rakennettu tekokoski ja siltaa on uusittu.

Kuva: Esimerkki kanavan rakentamisesta vuonna 1936 julkaistussa Uittoteknologia -kirjassa.

5 Luomalanjoki

Kuvaus ja historia: Puomainen Luomalanjoki laskee Miekojärveen lännestä, korkeiden vaarojen välistä. Joki saa alkunsa Lahnajärvestä ja laskee Miekojärven län-sirannalle. Luomalanjoella on pituutta noin 8,5 km ja putouskorkeutta 75 m. Kunnostusalueilla erämaaluontoinen ja puomainen joki kulkee kapeassa suo- ja korpimaisessa laaksossa. Joenvarsikasvusto on rehevää ja muuttuu alajuoksulla vanhoiksi joenvarsiniityiksi. Topografiasta ja maaperästä johtuen puroon liittyy paikoin sivu-uomia.

Kulttuurimaisemaa edustavat 2000-luvulla rakennettu vapaa-ajan asunto ja vaa-rojen rinteessä kulkevat, uiton päättymisen jälkeen rakennetut metsäautotiet. Tarkastelualueen eteläpuolella laakso levenee ja muuttuu suopohjaiseksi niitty-alueeksi, jolla oli aikaisemmin useita karjatalouteen liittyneitä heinälatoja. Ala-juoksun alavat, niittyvaltaiset suoalueet kuuluivat Tengeliöjoen vesistön vanhoil-le Lohijärven ja Sirkan kylille. Vaaramaiset erämaat kuuluivat valtiolle. Luomalan-joesta ei ole mainintaa uittosäännössä ja sen mainitaan jääneen yhteisuiton ul-kopuolelle. Joki mainitaan vuoden 1946 kartassa yksityisuittoväylänä. Viimeisessä uittokartassa (1966) joki ei kuulu enää uittoväyliin. 1900-luvun alkupuolella ta-pahtunut uitto on ollut lyhytaikaista toimintaa. Varsinaisia uittorakenteita tai nii-den jäänteitä ei tarkastusalueella havaittu, uitosta kertovat vähäiset raivauskivi-kot. Niiden lisäksi jokivarren penkassa on yksittäisiä tukkipuita, jotka viittaavat purouittoihin kuuluneisiin otvituksiin tai kossituksiin. Yläjuoksulla oleva, kunnos-tussuunnitelmassa hevossillaksi mainittu ja joen tukkinut ja harjun sortumisen aiheuttanut karkeatekoinen rakenne ei todennäköisesti kuulu uittorakenteisiin, vaan on uiton jälkeiseen aikaan kuuluva väliaikainen silta.

5.1 Kohde 1

Kuvaus: Puromainen jokiuoma jyrkästi kohoavien vaarojen välissä, alajuoksulla laakso levenee laajaksi suo- ja niittyalueeksi, jolta on aikaisemmin niitetty karjalle heinää. Tarkastusalueen mutkittileva jokiuoma peitteinen ja rehevä, puroon liittyy sivu-uomia, joista yksi on vanhan uoman tukkineen ”hevossillan” vuoksi syövyttänyt rinnettä merkittävästi. Kunnostussuunnitelmassa hevossillaksi nimetty rakenne on todennäköisesti uiton jälkeen alkaneen, koneellisen metsätyön rakenteisiin liittyvä tilapäinen rakenne. Tarkastusalueen eteläosassa on rinteessä uudehko huvila sekä entisiä rantaniittyjä ja niittylatojen jäänteitä. Vaarojen rinteillä on metsäautoteitä. Uittorakenteita edustavat yksittäiset rantatörmiltä löytyvät tukit, jotka ovat tulkittavissa uiton aikaisiksi rantojen suojaamiseen tarkoitettuiksi rakenteiksi ns. otvitus.

Historia: Luomalanjokea on käytetty uittoon ilmeisesti 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Rannoilla on jonkin verran perkauskivikkoa ja rantatörmässä yksittäisiä, mahdollisia ns. otvituspuita. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä maatalouden tai uiton rakenteita. Vanhan uoman tukkiva hevossilta ei kuulu uittorakenteisiin. Niittylatojen jäänteet jäävät kunnostusalueen ulkopuolelle.

Ei suosituksia.

Luomalanjoen kuvat, kohde 1

Kuvat: Yläriivi vas: Kunnostusalueen ylävirtaa, oikealla patomainen, uuden uoman aiheuttanut tukkikanne uomassa, taustalla uuden uoman syömyä harjua. Alarivi: Tukki rantatörmässä, mahdollisesti uittoon liittyneen otvituksen jäännös. Oikealla hiekan tukkimaa alavirtaa.

5.2 Kohde 2

Kuvaus: Kapea koskijakso virtaa suo- ja korpimaisessa notkelmassa, joka on osa jokivarren alaosan laajaa suoaluetta. Kosken rannat ovat rehevät, perkauksessa uomasta nostetut kivet ovat rannoilla. Koskiosuutta leikkaavat paikallinen maantie ja siihen kuuluva betonirakenteinen silta. Jokivarressa on kunnostusalueen ulkopuolella niittylatojen jäänteitä ja eteläpuolella entinen pelto.

Historia: Luomalanjoen alavalta alajuoksulta on niitetty aikaisemmin karjatalouden tarvitsemaa heinää, joka varastoitiin jokivarren niittylatoihin. Alava jokilaakso kuului vanhojen kylien, Lohijärven ja Sirkan kylän omistuksiin. Jokea ympäröivät erämaat kuuluivat kruunulle. Luomalanjokea on käytetty purouittoon 1900-luvun alkupuolella. Virtapaikkaa leikkaava paikallistie ja silta on rakennettu uiton päättymisen jälkeen, mahdollisesti 1970-luvulla.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuosituks:

Rannoilla on vähäisessä määrin perkauskivikkoa. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä maatalouden tai uiton rakenteita.

Ei suosituksia.

Luomalanjoen kuvia, kohde 2

Kuvat: oikealla kunnostusalueen pohjoisosaa, vasemmalla eteläosaa sillalta kuvattuna.

6 Ylinen Alposjoki ja Alposjoki

Alposjoki: 4 kunnostusaluetta, Ylinen Alposjoki (Väljoki): 1 kunnostusalue

Kuvaus ja historia: Alposjoen vesistö laskee Miekojärveen Ylisen ja Alasen Alposjärven kautta. Puomainen Alposjoki laskee Miekojärveen lännestä, Alisesta Alposjärvestä. Edelleen vesireitti jatkuu Väljoeen kautta Yliselle Alposjärvelle. Järviä erottaa kaksi kapeaa maakannasta, joten jokiosuus on hyvin lyhyt, yhteensä vain noin 3,7 kilometriä. Jokiympäristö on erämaaluontoinen, ainoastaan Alposjoen alajuoksulla, Suukoskella, on tilakeskus ja vapaa-ajan asunto. Alposjärven rannoilla on muutamia entisiä valtion asutustiloja.

Alposjoen ympäristö kuuluu Lohijärven kylään, jonka 1700-luvulla perustettua asutusta sijoittuu Miekojärven eteläpäähän ja Lohijärven rannalle. Alposjoen alajuoksu oli tyypillisiä kylien ulko-omistuksia, joiden rannoilta kylät/talot keräsivät karjan tarvitseman heinän. Ensimmäisen asutuksen Alposjoki sai 1900-luvun alkupuolella, kun Alposlahden tila erotettiin Harrin kantatilasta. Tilaa edelsi myllypirtti. Tätä ennen Alposjoen yläjuoksulla Myllykoskessa oli ollut jo mylly, jonka rakentajaa tai käyttäjää ei tunneta. Myllystä ei löytynyt jäänteitä.

Alposjoen vesistön laittamista uittokuntoon ei ole mainittu 1886–1959 annetuissa uittosäännöissä. Jokiosuudella on suoritettu perkauksia 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin mm. Väljoeen ja Alposjoen niskalle rakennettiin säästöpadot, jokuomaa raivattiin kivistä ja koskipaikkoihin rakennettiin ohjeseiniä. Alposjoki jäi yhteisui-ton ulkopuolelle, mikä yhdessä puurakenteisten säästöpatojen kanssa viittaa vähäiseen uittoon. Alposjoen vesistön ympäristössä valtio oli merkittävä maanomistaja. Alposjärvien ympäristöt kuuluivat Metsähallituksen Ylitornion ja Turtolan hoitoalueeseen. Muistitiedon mukaan joessa on uitettu puuta vain ennen sotia. Valtion maanomistus supistui 1900-luvun alkupuolella, kun Alposjärvien rannoille perustettiin valtion asutustiloja. Todennäköisesti valtionmetsien uittotoiminta ja asutustoiminta tukivat toisiaan 1900-luvun alkupuolella.

Vuonna 1976 tehdyssä kunnostussuunnitelmassa katsottiin, että 1900-luvun alkupuolella rakennetut uittorakenteet olivat jo 1970-luvulla luonnonmukaistuneet siinä määrin, että virtapaikkojen kunnostustoimiin ei ollut syytä.

Kulttuurihistorialliset rakenteet: Uiton jäänteitä, kaksi säästöpatoa, raivauskivi-koita, rännimäinen uoma, ohjeseinät. Alposlahden myllyn jäänteet.

Ylinen Alposjoki (Väljoki)

6.1 Kohde 1

Nykytila: Alposjärvet yhdistävä, asumattomien mäntykankaiden välisessä notkelmassa virtaava joki. Rannat peitteiset ja reheväkasvuiset, eteläosan jokirannassa rantaniittyjä. 1900-luvun alun uiton jäänteitä edustaa joenniskan suoalueella oleva säästöpato, jossa selkeät pohjalavan ja ohjeseinän jäänteet. Säästöpatto ei kuulu kunnostusalueeseen.

Joen keskivaiheilla olevassa koskipaikassa on säilynyt ulkokaarteisiin rakennetut kaksi konttiohjeseinää. Rannoilla on lisäksi raivauskivikasoja ja uoman rannoissa yksittäisiä tukkeja, jotka saattavat olla jäänteitä purouittoon kuuluneista ns. otvituksesta tai kossituksesta.

Historia: Ylisen Alposjoen ympäristö kuului valtion erämaaomistukseen 1800-luvulla. Uittorakenteet on rakennettu 1900-luvun alkupuolella, todennäköisesti valtion toimesta. Samaan aikaan valtio perusti kruununmaille asutustiloja. Asutustoimintaan varattiin alueita mm. Alposjärvien rannoilta. Koska joki ei kuulunut uittosääntöön ja rakenteet olivat vähäisiä, jäi joki vuoden 1976 ennallistamisen ulkopuolelle.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Väljjoessa on kaikista tarkastelualueista parhaiten nähtävissä uiton tarvitsemien rakenteiden selkeät ja tunnistettavat jäänteet, säästöpatto, otvitus, konttiohjeseinä, raivauskivikot ja rännimäinen jokiuoma. Uiton merkkien yleisen häviämisen vuoksi, Alposjoen säilynyttä kokonaisuutta voidaan pitää hyvin merkittävänä. Rakenteiden purkamista ja joen luonteen muuttamista ei suositella.

Kulttuuriympäristökohde (aluekokonaisuus), Väljoki, jossa uiton jäännökset ovat nähtävissä. Alakohteina muinaisjäännös (uusi kohde), Väljoki 1, säästöpadon jäänteet. Väljoki 2, konttiohjeseinät. Kohteita ehdotetaan kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Muinaisjäännöskohteisiin ei saa kajota. Kts. Liite 1 Alposjoki 1.

Ylinen Alposjoki (Väljoki) Kunnostusalueen 1 uiton rakenteita

Kuvat: Yläriivi: Pienen koskipaikan yksiseinäistä konttiohjeseinää ja sen kolmikulmainen kiviarkku.
Alarivi: Raivauskivikoita ja rännimäinen uoma sekä mahdollisesti otvituksesta jäänyt tukki joen penkereessä.

Ylisen Alposjoen niskan säästöpadon rakenteita, kunnostusalueen ulkopuolella.

Kuvat: Ylärivi: Uoman ohjeseiniä ja pohjalavan jäänteitä. Alhaalla rakenteeseen kuuluvan pitkän maapadon valli ja sen hirsirakenteiden jäänteitä.

Alinen Alposjoki

6.2 Kohde 2 Niskakoski-Myllykoski

Nykytila: suo- ja korpimaiset rannat. Koskenniskalla on puisen, yksiseinäisen säästöpadon jäänteet. Virtaa on raivattu voimakkaasti, rannoilla näkyvät selkeät raivauskivikasat. Kunnostusalueella sijainneesta myllystä ei ole säilynyt näkyviä jäänteitä. Pohjoispuolella olevan kangas- ja suoalueen takana on entisiä valtion asutustiloja.

Historia: Myllykoskessa on ollut mylly, joka näkyy jo 1860-luvun kartassa. Myllyn rakennuttajaa tai käyttäjää ei tunneta. Alue kuului 1800-luvulla valtion maaomistukseen. Alposjoki raivattiin uittokäyttöön 1900-luvun alkupuolella, samaan aikaan Alposjärven rannalle perustettiin valtion maille asutustiloja. Puinen säästöpato viittaa vähäiseen uittotoimintaan.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Uiton rakenteet hyvin tunnistettavissa. Kosken niskalla on säästöpadon jäänteet, jokiuoma on rännimäinen ja rannoilla on raivauskiviä. Alposjoki (kohteet 2-4) muodostaa kokonaisuudessaan ympäristön, jossa on nähtävissä uittotoiminnan merkkejä ja jäänteitä.

Kulttuuriympäristökohde, (aluekokonaisuus, kohteet 2-4) Alposjoki, uittotoiminnan jäljet nähtävissä, säästöpato, rännimäinen uoma, raivauskivikot, lammen uittoränni. Uiton rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi.

Alposjoen kohde 1, Niskakosken ja Myllykosken kuvat

Kuvat: Niskakosken säästöpadon jäänteet, oikealla rännimäinen uoma ja raivauskivikoita.

6.3 Kohde 3

Nykytila: Kankaiden välinen suoalue, rannat rehevät ja peitteiset, raivauskivikoita rannoilla. Koillispuolella maantie/silta 1970-luvulta.

Historia: Alposjoki raivattiin uittokelpoiseksi 1900-luvun alkupuolella.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa leimaa luonnontilaisuus. Uitosta kertovat rantojen paikoin suuret, metsittyneet raivauskivikot ja rännimäinen uoma. Yksittäisenä kohteena kulttuurinen merkitys vähäinen, ei merkittäviä rakenteita, osa kokonaisuutta.

Kulttuuriympäristökohde, (aluekokonaisuus, kohteet 2-4) Alposjoki, uittotoiminnan jäljet nähtävissä, säästöpato, rännimäinen uoma, raivauskivikot, lammen uittoränni. Uiton rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi.

Alposjoen kunnostusalue 3

Kuva: Uiton piirteitä edustavat rannan suurikokoiset raivauskivikasat ja rännimäinen virta.

6.4 Kohde 4 Vääräkkäkoski

Nykytila: suo- ja korpimaiset rannat. Raivattu virta-alue päättyy pieneen lampeen, jossa tukkien ohjaukseen liittyvät lyhyet kiviseinät.

Historia: Alposjoki raivattiin uitolle 1900-luvun alkupuolella.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa leimaa luonnontilaisuus. Uitosta kertovat rantojen paikoin suuret, metsittyneet raivauskivikot ja rännimäinen uoma. Uiton piirteet kunnostuskohteessa ovat vähäiset, rakennejäänteillä on merkitystä Alposjoen uittorakenteiden kokonaiskuvassa.

Kulttuuriympäristökohde, (aluekokonaisuus, kohteet 2-4) Alposjoki, uittotoiminnan jäljet nähtävissä, säästöpato, rännimäinen uoma, raivauskivikot, lammen uittoränni. Uiton rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi.

Vääräkkäkoski

Kuva: Alposjoen keskivaiheilla on pieni suvantolampi ja joenuomassa on pieni kivimuuri.

6.5 Kohde 5 Suukoski

Kuvaus: Miekojärveen laskevan Alposjoen suuosa. Koskeen on kaivettu myllykanava, myllyn jäänteet näkyvät koskeen muodostuneen myllysaaren länsipäässä. Etelärannalla on myllypirtin jäänteitä. Ympäristön kulttuurimaisemaa edustaa Alposlahden tilakeskus, jonka pellot rajaavat kosken etelärantaa. Pohjoisrannalla on 1980-luvulla rakennettu vapaa-ajan asunto pihapiireineen. Tarkastelualueen länsipäässä on kolme käytöstä pois jäänyttä kala-allasta 1970-luvulta.

Historia: Kruunun erämaihin kuuluneen Tengeliöjoen vesistön asuttaminen alkoi 1700-luvulla. Ensimmäiset talot hankkivat järviin laskevien jokien varsia tai suusia niiden luonnonniittyjen vuoksi. Alposjoen suu kuului Lohijärven kylän Harrin talolle. Mylly ja myllypirtti perustettiin muistitiedon mukaan 1900-luvun vaihteessa, myöhemmin se toimi Alposlahden tilan voimalaitoksena 1980-luvulle saakka. Jokirannassa olleet mylly ja myllypirtti on purettu 2000-luvulla. Alposlahden tila on erotettu Harrin talosta 1900-luvun alkupuolella. Nykyiset rakennukset ovat pääosin 1950-luvulta.

Kulttuurihistorialliset rakenteet ja toimenpidesuositukset:

Kulttuurimaisemaa edustavat maatalouden ja vapaa-ajan maisemat jokiympäristössä. Peitteisessä jokiympäristöstä maatalouden jäänteitä ovat 1900-luvun alun myllyn ja 1970-luvun kala-aitaiden jäänteet. Uiton selkeitä piirteitä tai rakenteita ei havaittu.

Muinaisjäännös, uusi kohde, Suukoski, myllypaikka, kohdetta ehdotetaan kiinteäksi muinaijäännökseksi. Muinaijäännöskohteisiin ei saa kajota.

Kohde 5 Suukoski

Kuvat: Yläriivi: Myllyn jäänteet ja Alposlahden tilakeskus myllyltä kuvattuna. Vasemmalla yksi jokivarteen kaivetuista kala-altaista.

7 Yhteenveto ja suositukset

7.1 Rakennettu kulttuuriperintö ja maisema

Tässä työssä tarkastetut, Tengeliöjoen vesistöön kuuluvat Aalis-, Kontta-, Luomalan- ja Alposjoen kunnostusalueet sijoittuvat pääosin asumattomiin erämaihin, joiden ympäristössä näkyvää kulttuurimaisemaa edustavat 1960-luvun jälkeen rakennetut harvalukuiset metsäautotiet, talousmetsät, vapaa-ajan asunnot, ennallistetut jokiuomat ja soiden ojitukset. Ainoastaan Alposjoen kohteessa 5 ja Konttajoen kohteessa 1 on alueen vanhempaan asutukseen ja maatalouteen liittyvää kulttuurimaisemaa. Tällöinkin jokivarren rehevyyden johdosta joki, pellot ja tilakeskukset eivät muodosta laajempaa kulttuurimaisemaa.

Kunnostusalueilta on historiallisella ajalta löydettävissä kolme maatalouden, metsäteollisuuden ja vapaa-ajan ajallista kerrostumaa, joista kaksi ensimmäistä on pääosin tuhoutunut käytön päättymisen ja kolmannen ajanjakson alkamisen vaikutuksesta. Vanhempaa käyttöhistoriaa edustavat maatalous- ja uittotoiminta eivät näy enää kunnostusalueiden maisemassa, lukuun ottamatta yksittäisiä rakenteina Konttajoella ja vähän laajempaan Alposjoella, joissa uittotoiminnan selkeästi tunnistettavia rakenteita on vielä nähtävissä. Muuten ilmiöt näkyvät vähäisinä purkujäänteinä, vahvasti metsittyneinä ja vaikeasti tunnistettavina jäänteinä, joilla ei ole rakennetun kulttuuriperinnön rakennus- tai maisemahistoriallisia arvoja. Sinänsä maatalouden ja uiton vähäisetkin jäänteet kertovat vahvasti alueen merkittävästä käyttöhistoriasta.

Maatalouden maisema erämaassa: niittyladot ja myllyt

Vanhinta, erityisesti karjatalouden kulttuuriympäristöä edustavat jokivarsien rantaniittyjen niittyladot, joiden jäänteitä on jokien varsilla. Kruunun asutustoiminta alkoi alueella 1730-luvulla, kun ensimmäiset talot perustettiin laajalle leviävän, eräkäytössä olleen Tengeliöjoen vesistön alueelle. Asutus oli harvaa, vesireittien varsille perustettujen talojen ja pieniksi kyliksi kasvaneiden asutusten välille jäi kymmeniä kilometrejä asumatonta, valtiolle kuuluvaa erämaata. Talojen ja peltojen lisäksi lähikoskiin perustettiin myllyjä. Taloihin ja niistä kehittyneiden kylien maanomistukseen kuului kyläympäristön lisäksi erämaiden kapeita jokivarsia, joiden rantojen suopohjaisilta luonnonniityiltä kerättiin karjan tarvitsema heinä aina maatalouden sotien jälkeiseen murrokseen saakka. Niittylatojen jäänteiden lisäksi asutuksen yhteydessä olevilla kunnostusalueilla on ollut kolme myllyä, joista yhdestä, Alposjoen suukoskessa sijainneesta, löytyi näkyviä jäänteitä. Maatalouden nuorempia sivuelinkeinoja edustavat myös kunnostuskohteisiin sijoittuvat Alposjoen ja Roitikosken kala-altaiden jäänteet.

Myllyjen ja niittylatojen jäänteet: kts. Alposjoki, kohde 5. Kahdesta muusta myllystä, Konttajoen Roitikosken, kohde 1 ja Alposjoen Myllykosken, kohde 2, myllystä ei löydetty jäänteitä. Niittylatojen jäänteet jäivät kunnostusalueiden ulkopuolelle.

Teollistumisen maisema erämaassa: savotat ja uitto 1886–1964

Suomen teollistuminen 1800-luvun jälkipuoliskolla nojasi vahvasti metsään. Ulkomaankauppaan liittyvät sahat, paperi- ja sellutehtaat sijoituivat vesistöjen ja rannikon tuntumaan, jossa raskaiden raaka-aineiden ja valmiiden tuotteiden kuljetus oli helposti järjestettävissä. Metsäteollisuuden puun tarve kasvoi valtavasti 1900-luvun alkupuolella, ja puunkorjuu eteni kaikkialla jokia ja järviä pitkin aina asumattomien erämaiden puromaisille latvaosille asti. Torniojoen suuriin sivuvesistöihin kuuluvan Tengeliöjoen ensimmäinen uittosääntö annettiin 1886. Uitto laajeni koko vesistöön viimeistään 1910-luvulla, kun valtio, alueen erämaiden suurin maanomistaja, raivasi ja rakennutti Tengeliöjoen vesistön uittokuntoon. Vastuu uittorakenteista siirtyi 1920-luvulla uittoyhdistykselle. Olosuhteiden ja toiminnan nopeasti kuluttamia uittorakennelmia korjailtiin ja täydennettiin aina 1950-luvulle saakka, jolloin koskien raivauksessa koneet korvasivat sotia edeltäneen käsityön. Virtapaikkoja raivattiin puskutraktoreilla ja puhkaistiin mm. kana-va maakannaksen halki Konttajoella. Laajoihin kruununmetsiin sijoittuvat savotat ja jokien uitot työllistivät satoja miehiä. Savottojen ja uittojen ohella valtion toimia olivat 1900-luvun alkupuolella asutustilat, joita valtio perusti omistamiinsa erämaihin aina 1950-luvulle saakka. Savotat, uitto ja asutustoiminta tukivat toisiaan. Uitto päättyi Tengeliöjoen vesistössä 1964 ja seuraavalla vuosikymmenellä alkoi uittosäännön ja –rakenteiden purkaminen. Tarkoituksena oli ennallistaa joet uittoa edeltävään aikaan, jolloin uiton syrjäyttämä kalatalous elpyisi. Kaupungistuneessa ja jälkieteellisessä yhteiskunnassa jokien maatalous- ja teollisuuskäyttö väistyi nopeasti virkistysarvojen, retkeilyn ja erityisesti kalastuksen tieltä.

Uittorakenteet: kts. Alposjoki kohteet 1 ja 2 sekä Konttajoki kohde 6. Muuten uiton jälkiä on vaikea tunnistaa kunnostusalueilla. Uiton päättymisen jälkeen purettu uittorakenteet ovat metsittyneet. Uitosta kertovat rantojen vähäiset raivauskivikot sekä 1980-luvun uittolaitteiden mm. suisteiden purkamisesta jääneet kivi- ja hirsikasat.

Vapaa-ajan ja koneellisen metsätalouden maisema 1960-

Uitto päättyi Tengeliöjoen vesistössä 1964. Pokasaha vaihtui moottorisahaan ja edelleen harvesteriin, savottojen ja uittojen paikallinen työllistävä vaikutus väheni murto-osaan. Jokiuiton tilalle tulivat metsäautotiet, uiton ohjeseinistä tehtiin levähdyspaikkoja kaloille ja uittokämpän korvasivat vapaa-ajan asunnot. Uitolle työvoimaa tarjonneet valtion asutustilat autioituivat tai jäivät kesäkäyttöön.

Lapin vesipiiri laati Tengeliöjoen uittosäännön kumoamis- ja kunnostussuunnitelman 1976. Suunnitelmassa uittorakenteet purettiin ja niistä muodostettiin kosteita jokeen. Hirsirakenteet luovutettiin maanomistajalle tai jätettiin rannalle retkeilijöille. Jokien entisöintityö tehtiin syksyllä 1983. Suunnitelmassa pieni osa rakenteista säilytettiin, koska niihin liittyi paikallisia siltoja. Lisäksi yksittäisiä ohjeseiniä suunniteltiin säilytettävän nähtävyytenä. Samaan aikaan pohdittiin juuri koetun öljykriisin seurauksena vesistön osittaista säilyttämistä uitolle mahdollisena. Nyt tehdyssä inventoinnissa näitä säilytettäviä osia ei enää löytynyt. Siltoina käytetyt rakenteet on uusittu, jolloin myös pohjana olleet säästöpadot on purettu. Ajan hengessä niityistä ja uitosta tunnettu Konttaköngäs muuttui puhtaaksi luontomatkailukohteeksi.

Maastohavainnot 2014

Katoava ilmiö: Vaikka uittotoiminta levisi Suomessa 1900-luvun alkupuolella lähes kaikkiin mahdollisiin jokiin, ja uitolle varsinaisesti raivattuja jokia laskettiin jo 1930-luvulla olleen Suomessa noin 15 000 kilometriä, ei nykypäiviin ole säilynyt kuin rippeitä jokien tuhansista uittorakenteista. Uittosääntöjen purkaminen ja jokien ennallistaminen kalastuksen hyväksi johti 1970-luvulla rakenteiden laajamittaiseen purkamiseen. Erityisesti uittosäännössä parhaiten näkyvät, yhteisui-tossa olleet uittoreitit ovat hyvin ennallistettuja. Kunnostusalueilla parhaiten löytyi merkkejä uitosta Alposjoella, jota uittosääntö ei tuntenut ja kunnostussuunnitelma katsoi rakenteiltaan vähäiseksi. Kunnostussuunnitelman ulkopuolelle jäi myös Suezin kanavan oikaisussa pois käytöstä jäänyt, noin 8 kilometrin osuus, jolla voisi olla säilynyt ennen sotaa rakennettuja uittorakenteita. Tätä osuutta ei tarkistettu.

Vähäiset jäänteet: Uittorakenteet, säästöpadot ja ohjeseinät toteutettiin 1910 - 1950 -luvuilla pääosin käsityönä paikallisista, erämaakoskien ympäristöstä saatavista puu-, kivi- ja maamateriaaleista. Teollisia materiaaleja käytettiin rakenteissa vähän, esimerkkeinä metalliset pultit, sideraudat ja langat. Tavallisia työkaluja olivat kirves, pora, saha ja lapio. Tengeliöjoen vesistön 1976 suunnitellun ja 1983 toteutetun säästöpatojen ja ohjeseinien hirsiarkkujen purkamisen ja kivien levittämisen jälkeen rakenne muuttui nopeasti tunnistamattomaksi ja jäljellä olevat

jäänteet peittyivät kasvillisuuteen. Suisteen vähäisten jäänteiden, raivauskivikoiden ja luonnonkivikoiden erottaminen on paikoin hyvin vaikeaa.

Kulttuuriarvot: Teollisuushistoria, asutushistoria

Uittotoiminta oli merkittävä osa Tengeliöjoen vesistön käyttö- ja asutushistoriaa 1910 – 1960 -luvuilla. Valtion erämaiden hyödyntäminen, savotat, uittorakenteet ja uivot työllistivät satoja miehiä Tengeliöjoen vesistössä. Uitto vaikutti myös alueen asuttamiseen, valtion rakennuttamien uittoreittien ohella ympäristöön perustettiin valtion asutustiloja 1920 – 1950 -luvuilla. Samaan aikaan toimineet savotat, uittorakentaminen ja uivot muodostivat tärkeän sivulinkeinin alueen pientiloille ja tilattomalle väestölle. Paikallisen merkityksen lisäksi uitto yhdisti syrjäisen Tengeliöjoen vesistön yleiseen teollisuushistoriaan. Uiton rakenteet ja jäänteet kuuluvat teollisuushistorian piiriin.

Alueen 1730-luvulla alkaneesta asutus- ja maataloushistoriasta, erityisesti karjatalousvaltaisuudesta kertovat heinävaltaisten jokivarsien ja jokisuiden useat niityladon jäänteet. Niiden käyttö päättyi myös sotien jälkeen maatalouden murrokseen.

Uitto oli hyvin yleinen, koko Suomen kattava ilmiö. Uittorakenteet ovat kuitenkin säilyneet hyvin huonosti. Uittosääntöjen purku ja jokien ennallistaminen ovat hävittäneet pääosan uiton rakenteista. Yleisestä on tullut harvinainen. Vaikka tämä tarkastelu ei ole koko vesistön kattava, on oletettavaa että vuoden 1976 kunnostustoimenpiteet on toteutettu ja nykyinen kunnostussuunnitelma enää täydentää sitä.

Suosituksia: yleiset

Tulevat kunnostustoimenpiteet tulevat tuhoamaan koskien uiton viimeisetkin jäljet. Toisaalta 1980-luvulta alkaen tehdyt jokien ennallistamistoimet ja jokiympäristöjen kasvillisuus ovat kaventaneet uiton jäänteiden näkyvyyden kulttuurimaisemassa hyvin vähäiseksi. Nykyisellään ne ovat jo hyvin marginaalisia, joten kulttuuriarvojen menetys on vähäinen. Rakenteiden yleisen katoamisen seurauksena yksittäisillä rakenteilla ja jäänteillä on merkitystä vähintäänkin paikallisesti tärkeästä ilmiöstä kertovina jäänteinä. Sen vuoksi uittotoiminnan säilyneet rakenteet sekä selkeät ja tunnistettavat jäännökset olisi hyvä säilyttää uitoista ja paikan käyttöhistoriasta kertovina rakenteina.

Suosituksset: jokien kunnostuskohteet

Aalisjoki:

Yhteisuitossa olleen joen uittorakenteet purettiin 1980-luvulla ja jokea ennallistettiin. Kunnostusalueisiin ei sisältynyt enää selkeästi maisemassa tunnistettavia uittorakenteita.

Suositus: Tässä inventoinnissa havaittuja yksittäisiä suisteiden purkamisesta seuranneita kivi- ja hirsikasojen jäänteitä suositellaan säilytettäväksi ilmiöstä kertovina rakennejäänteinä. Selkeitä rakennejäänteitä on mm. Pitkäkoskella ja Pahtakoskella.

Konttajoki:

Uitto alkoi viimeistään 1910-luvulla, jolloin valtio raivasi joen uittokuntoon ja päättyi 1964. Uittorakenteet purettiin 1980-luvulla, myös 1976 suunnitelmassa säilytettäväksi esitetyt rakenteet on myöhemmin purettu. Uitosta kertoo purkurakenteiden jäänteiden ohella jokiuoman ulkopuolelle jäävät kaksi uittoruuha Konttakönkällä sekä kunnostusalueilla pienikokoinen ohjeseinä ja oikaisukanavan linjaus.

Suositus: Konttajoen kunnostuskohteessa 6 oleva lyhyt, sivuhaaraa sulkeva ohjeseinä sekä kohteessa 7 oleva Suezin kanava tulisi säilyttää uitosta kertovina rakenteina. Kunnostuksen ulkopuolelle pääosin jäävä uittoruuhi ja säästöpato tulee huomioida kunnostustöissä (kulkureitit). Konttaköngäs on nykyisin kunnan luontokohde. Kohteen käyttöhistoriasta kertovien jäänteistä, muinaisjäännökset, niityladot ja uittorakenteet, tiedottaminen monipuolistaisivat matkailukohdetta.

Luomalanjoki:

Pieni, puromainen Luomalanjoki oli yksityisuitossa 1900-luvun alkupuolella. Uiton rakenteet arvioitiin vähäisiksi ja maatuneiksi 1970-luvulla, joten se jäi kunnostustoimien ulkopuolelle. Uiton merkit ja jäänteet ovat kunnostusalueilla hyvin vähäiset, lähinnä mahdollisia otvituspuita ja vähäisiä raivauskivikoita.

Suositus: Ei suosituksia.

Alposjoki:

Pieni, puomainen Alposjoki oli yksityisuitossa 1900-luvun alkupuolella. Uiton rakenteet arvioitiin vähäisiksi ja maatuneiksi 1970-luvulla, joten se jäi kunnostustoimien ulkopuolelle. Uiton kulttuurimaisema on yksittäisinä rakenteina ja kokonaisuutena parhaiten havaittavissa Ylisellä Alposjoella (Väljoki), jossa uittoreittiin liittyviä tunnistettavia rakenteita edustavat joen latvalla säästöpato, pienen koskipaikan ohjeseinät sekä vähäisempinä merkkeinä rännimäinen joenuoma, penkköjen otvituspuut ja paikoin rantojen hyvin suurikokoiset raivauskivikot. Alisen Alposjoen varrelta löytyvät myös säilyneet säästöpadon jäänteet sekä rännimäinen uoma raivauskivikkoineen.

Suositus: Alposjoen molemmat, Alinen Alposjoki ja Ylinen Alposjoki (Väljoki) jätetään kunnostustöiden ulkopuolelle uitosta kertovana kokonaisuutena.

Kuva: Ylisen Alposjoen (Väljoen) virtapaikan ohjeseinää

7.2 Arkeologiset kohteet

Tässä inventointiraportissa esitellään (liite 1) havaintoja 20 arkeologisesti kiinnostavasta kohteesta. Kohteet on jaoteltu kuuteen eri kategoriaan, kiinteät muinaisjäännökset, kiinteät muinaisjäännökset (uudet kohteet), mahdollinen muinaisjäännos, muu kulttuuriympäristökohde, muu kohde ja tuhoutunut.

Luokkaan kiinteä muinaisjäännos kuuluu yksi kohde, vuonna 1984 inventoitu kivikautinen asuinpaikka Konttaköngäs 1 [muinaisjäännosrekisterinumero 854010079]. Kohteesta on selkeitä havaintoja vuodelta 1984 ja niiden perusteella kohteen luokittelu muinaisjäännökseksi on perusteltua.

Muinaisjäännosrekisteri tuntee myös alueelta kohteen, joka on mahdollinen muinaisjäännos. Konttaköngäs 2 [1000023335] ajoittuu historialliselle ajalle ja on tätä nykyä tyyppiluokassa asuinpaikat, kyläpaikat. Tämän kohteen tyyppi ehdotetaan muutettavaksi luokkaan kultti- ja tarinapaikat, tarinapaikat, sillä selkeitä jäännökseen kuuluvia rakenteita ei maastossa ole havaittavissa ja kohde perustuu erityisesti tarinatietoon, joka voidaan sijoittaa Konttakönkään lähiympäristöön. Vuoden 1984 inventoinnissakin kohdetta kuvattiin ”lapintarinaksi”.

Entuudestaan tuntemattomia muinaisjäännoskohteita, uusia muinaisjäännöksiä, ehdotetaan tämän inventoinnin perusteella luetteloitavaksi viisi kappaletta. Näistä kohteista neljä on historialliselle ajalle, todennäköisesti lähinnä 1900-luvun ensipuoliskolle, ajoittuvia uittorakenteita sekä yksi myllyrakenne. Uittorakenteet muodostavat kaksi osakokonaisuutta. Kohteet Konttaköngäs 3 ja Konttaköngäs 4 sijoittuvat Konttajoen Konttakönkään läheisyyteen. Nämä kohteet ovat jäännöksiä Konttajoen suurimittakaavaisesta jokiuitosta. Konttajoen yhteisuito perustui todennäköisesti aluksi valtion rakentamiin uittolaitteisiin. Myöhemmin uittotoiminta siirtyi uittoyhdistykselle, jonka toimesta rakenteita ylläpidettiin. Useimpien Konttajoessa sijainneiden rakenteiden kohtaloksi koitui 1970-luvun kunnostustoimenpiteet, joiden seurauksena rakenteita purettiin. Ilmeisesti kunnostustöiden näkökulmasta hieman sivussa olleet Konttajoki 3 ja 4 säästyivät ennallistamistoimenpiteiltä. Toinen muinaisjäännoskokonaisuus muodostuu Alposjoen ja Välijoen yhteyteen. Tämän kokonaisuus poikkeaa kahden perustekijän osalta Konttajoesta. Ensinnäkin näiden rantametsät olivat käytännössä alkujaan yhden omistajan, valtion, hallinnassa ja toiseksi kyse on enneminkin purosta kuin joesta. Alpos- ja Välijoen uitto on ollut luonteeltaan yksityisuittoa, jonka rakenteet on ilmeisesti rakennettu yksittäisen uiton toteuttamiseksi. Toisaalta purouiton rakenteet ovat olleet pienempiä. Ilmeisesti nämä kaksi tekijää ovat osaltaan edistäneet rakenteiden säilymistä Välijoen partaalla. Alpos- ja Välijoki eivät kuuluneet uittosäännön piiriin. Näillä jokiosuuksilla oli uitto väliaikaisempaa kuin isoilla joilla ja niissä ei toteutettu 1970-luvulla tai myöhemminkään suurimittakaavaisia

ennallistamistoimenpiteitä, joiden tuloksena olisi hävitetty aikaisempia uittorakenteita. Kokonaisuutena sekä Väli- että Alposjoki uittoon liittyvine rakenteineen ja raivauskivikkoineen muodostaa kokonaisuuden, joka voisi muodostaa edustavan kokonaisuuden. Välijoen kohteet ovat tämän kokonaisuuden kaksi pistettä, joissa on havaittavissa selkeästi tunnistettavia rakenteita. Konttajoen kohteet Konttajoki 3 ja Konttajoki 4 ovat siis säilyneitä yksittäisiä jäänteitä suurimittakaavaisesta jokiuutosta, kun taas Välijoen kohteet ovat väliaikaisemman Purouiton jäänteitä.

Luokkaan muu kulttuuriympäristökohde on liitteessä 1 luetteloitu yhdeksän kohdetta, joissa on ollut havaittavissa uittotoiminnan jälkiä, mutta jotka eivät enää ole alkuperäisessä asussaan. Nämä kohteet osaltaan kertovat aiemmasta toiminnasta alueella ja ovat osa alueen kulttuuriympäristöä. Kohteista voisinkin tässä lopuksi nostaa esiin Suezin kanavan (Konttajoki). Kyseinen rakenne ajoittuu todennäköisesti uittotoiminnan loppuvaiheisiin 1950-luvulle. Kyseistä kohdetta ei uittosääntö tunne ja vaikuttaakin siltä, että kyseinen satoja metrejä pitkä kanava on rakennettu oma-aloitteisesti. Suezin kanava oikaisee Konttajoen mutkan, jonka varrelle on saattanut jäädä aiemmasta uutosta rakenteita. Tätä Konttajoen mutkaa Suezin kanavan luoteispuolella ei tässä inventoinnissa tarkasteltu, mutta kyseiselle jokiosuudelle sijoittuu sellaisia mahdollisesti uutosta kertovia paikannimiä kuin Arkkukoski ja Patokoski. Itsessään Suezin kanava on jäännös uittotoiminnan viimeisestä vaiheesta ja se muodostaa osan kokonaisuudesta, johon myös Konttakönkään kohteet kuuluvat.

Luokkaan muu kohde on kirjattu kolme kohdetta. Näissä kohteissa havaitut rakenteet ovat pitkälle tuhoutuneita tai muutoin vaikeasti tunnistettavia yksittäisiä rakenteita. Lisäksi luetteloon kirjattiin tuhoutuneeksi Myllyrova niminen myllynpaikka, josta inventoinnin maastotöissä ei havaittu merkkejä, mutta jonka tiedetään sijainneen suunnilleen ilmoitetulla paikalla.

Kohteista saavutettavuudeltaan parhain on Konttaköngäs, jonne johtaa läheisen metsäautotien päästä alkava ulkoilureitti. Tällä hetkellä kohdetta pidetään lähinnä luontokohteena. Kohteeseen liittyy myös monipuolinen kulttuuriympäristö, jonka osia ovat kivikautinen asuinpaikka Konttaköngäs 1, tarinapaikka Konttaköngäs 2 sekä uittorakenteet Konttaköngäs 3 ja 4. Ulkoilureitti johtaa Konttakönkältä aina Peurakoskelle asti, jossa tosin uiton jäänteet ovat vaikeammin havaittavissa. Konttakönkään ympäristöön liittyvät kohteet ja tarinaperintö antaisivat mahdollisuuksia myös alueen kulttuurimaiseman hyödyntämiseen luonnonarvojen rinnalla. Mikäli uittolaitteita hyödynnettäisiin osana retkikohdetta, olisi hyvää raivata niiden melko rehevää ympäristöä kohteen ymmärrettävyyden ja laajuuden hahmottamiseksi. Paikalle voitaisiin myös pystyttää opastaulu, jossa kerrottaisiin kosken ympäristöstä erätalouden ajasta aina karjanhoidon ja heinäniitty-

jen aikaan¹ sekä kosken hyödyntämisestä eri aikoina mm. uiton tarpeisiin. Konttakönkään ympäristössä on nähtävissä ihmistoiminnan merkit kivikaudelta nykypäivään saakka.

Väliljoen kohteet sijaitsevat melko vaikeasti saavutettavassa paikassa. Väliljoen kohteiden ympäristö ei ole yhtä rehevä ja rakenteiden hahmottaminen maastossa on melko helppoa. Väli- ja Alposjoen kohteet muodostavat kokonaisuuden, jossa uiton vähäisemmät rakenteet, kuten raivauskivikot ja rännimäiset uomat ovat helpommin hahmotettavissa kuin jo kunnostetuissa kohteissa.

Inventoinnin perusteella uittorakenteita jokien varrella on ollut ilmeisesti paljon, mutta ennallistus-, kunnostus- ja muokkaustoimenpiteiltä säästyneitä rakenteita vain muutamia. Tämän inventoinnin yhteydessä muinaisjäänneksi esitetään rakenteita, jotka ovat tunnistettavia, säilyttäneet kertovuutta ja informaatiota sekä edustavat hieman eri tyyppisiä kohteita.

¹ katso liite 1: Kivikautinen asuinpaikka Konttaköngäs 1, tarinapaikka Konttaköngäs 2 sekä Konttakönkään itäpuolella paikannimeen Talvirovat liittyvä tieto.

8 Lähteet

Kirjallisuus:

Arvi Oksala, Uittoteknologia, Porvoo 1936

Jorma Ahvenainen, Suomen sahateollisuuden historia, Porvoo 1984

Esko Pakkanen- Matti Leikola, Puut perille ja käyttöön, Suomen metsien käytön historiaa, Hämeenlinna 2011

Jatuli XIX, artikkeli Simojoki – lohijoki, Kemin Kotiseutu ja museoyhdistyksen julkaisu 1984

Torniojokilaakson historia II, 1600-luvulta vuoteen1809. Jyväskylä 1993

Väylän varrelta, lisälehtiä Torniolaakson historiaan, Jyväskylä 2004

Selvitykset:

Timo Lettijeff, Jarmo Huhtala, Miekojärveen laskevien jokien kalataloudellinen kunnostaminen, Pello, Ylitornio, LAPELY/1/07.05.2013, ELY-keskus

Tengeliöjoen vesistön kunnostus, Vihko 1: Lausunto, TNRO 51 Lav 1:1, 1976, Lapin ELY-keskus

Markku Korteniemi, Pellon inventointi, Kertomus Pellon pitäjän muinaisjäänteiden inventoinnista 1984

Oili Räihälä, Ylitornion ja Pellon eteläosien kulttuuriperintöinventointi 2011, Metsähallitus, Länsi-Lappi

Historialliset kartat:

Kihlakunnan kartta 1840-I, KA, digitaaliarkisto

Suomen yleiskartta 1864-1873, C3 ja B3. <https://jyx.jyu.fi>.

Peruskartta: 1977, 1987, Pello-Ylitornio, 1:20 000, Maanmittauslaitos, vanhat kartat.

Korkeusvyöhykekartta1933, <http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT>

Suomen kartasto, 1899, taulu 12, kruunumetsät 1899 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209138072>

Valtion metsät 1925, <http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT>

Maanomistus 1961, Imatran voima osakeyhtiö 1962, Tornionjoki. Tornionjoki-laakson maanomistussuhteet 1961. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-aineisto, Metsä-, maatalous- ja tiluskartat, digitaaliarkisto, KA.

Oulun maakunta-arkisto:

Metsähallituksen Ylitornion hoitoalueen arkisto, la:7 Uittoja koskevat kartat (1966 - 1966) Oulun maakunta-arkisto

Ylitornion hoitoalueen yleissilmäyskartta 1929, täydennetty 1948 tiedoilla. Oulun maakunta-arkisto.

Tengeliönjoen uittosääntöjä 1886-1931, Kirjastomakasiini, 69, Lauttausääntöjä. Oulun maakunta-arkisto.

Ha:6 Lehtileike uittoväylien entistämisestä (1974 - 1974)

Liitteet:

Liite 1: Arkeologiset kohteet

Liite 2: Yhteenvetotaulukko kunnostuskohteista ja keskeiset vaikutukset

20.8.2014

LIITE 1

TENGELIÖJOEN VESISTÖN MIEKOJÄRVEEN LASKEVIEN

AALIS-, KONTTA-, LUOMALAN- JA ALPOSJOKIEN KALATA- LOUDELLISESTI KUNNOSTETTAVAT VIRTA-ALUEET

ARKEOLOGISET KOHTEET

20.8.2014

20.8.2014

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	II
Kartat III	
Kohteet luokan mukaan	IV
1 Aalisjoki	1
1.1 [Aalisjoki 2] Kielisenkoski	5
1.1.1 Kielisenkoski muu kohde	5
1.2 [Aalisjoki 3] Pitkäkoski	6
1.2.1 Pitkäkoski 1 muu kulttuuriympäristökohde	6
1.2.2 Pitkäkoski 2 muu kulttuuriympäristökohde	7
1.2.3 Pitkäkoski 3 muu kohde	8
1.3 Aalisjoki 4 Pahtakoski	9
1.3.1 Pahtakoski muu kulttuuriympäristökohde	10
2 Konttajoki	11
2.1 Konttajoki 1	14
2.1.1 Myllyrova tuhoutunut	14
2.1.2 Roitikoski muu kulttuuriympäristökohde	15
2.2 Kohde 2 Peurakoski	16
2.2.1 Peurakoski muu kohde	16
2.3 Kohde 3 Nuolikoski	17
2.3.1 Nuolikoski muu kohde	17
2.4 Kohde 5 Konttaköngäs	18
2.4.1 Konttaköngäs 1 kiinteä muinaisjäännös [854010079]	19
2.4.2 Konttaköngäs 2 mahdollinen muinaisjäännös [1000023335]	21
2.4.3 Konttaköngäs 3 ehdotus: kiinteä muinaisjäännös	22
2.5 Kohde 6	24
2.5.1 Konttaköngäs 4 (ehdotus: kiinteä muinaisjäännös)	24
2.6 Kohde 7 Suezin kanava	26
2.6.1 Suezin kanava muu kulttuuriympäristökohde	26
3 Luomalanjoki	27
3.1 Luomalanjoki 1	28
3.1.1 Luomalanjoki muu kohde	28
4 Ylinen Alposjoki (Väljoki)	29
4.1 Ylinen Alposjoki	30
4.1.1 Väljoki muu kulttuuriympäristökohde	30
4.1.2 Väljoki 1 ehdotus: kiinteä muinaisjäännös	31
4.1.3 Väljoki 2 ehdotus: kiinteä muinaisjäännös	33
5 Alposjoki	34
5.1 Kohde 2 Niskakoski	35
5.1.1 Niskakoski muu kulttuuriympäristökohde	35
5.2 Kohde 3 Vääräkkäkoski	36
5.2.1 Vääräkkäkoski muu kulttuuriympäristökohde	36
5.3 Kohde 5 Suukoski	37
5.3.1 Suukoski ehdotus: kiinteä muinaisjäännös	37

20.8.2014

Kartat

Kartta 1. Aalisjoen virtapaikat 1 ja 2. Muu kohde Kielisenkoski. MK 1 : 10000.....	1
Kartta 2. Aalisjoen virtapaikat 3 ja 4. Kohteet Pitkäkoski 1 – 3 sekä Pahtakoski. MK 1 : 10000.	2
Kartta 3. Aalisjoen virtapaikat 5 ja 6. Ei kohteita. MK 1 : 10000	3
Kartta 4. Aalisjoen virtapaikat 7, 8 ja 9. Ei kohteita. MK 1 : 10000	4
Kartta 5. Konttajoen virtapaikka 1. Kohteet Myllyrova ja Roitikoski. MK 1 : 10000.....	11
Kartta 6. Konttajoen virtapaikat 2, 3, 4, 5 ja 6. Muinaisjäännöskohteet Konttaköngäs 1 ja 3, mahdollinen muinaisjäännös Konttaköngäs 2 sekä Muut kulttuuriympäristökohteet Nuolikoski ja Peurakoski. MK 1 : 10000.....	12
Kartta 7. Konttajoen virtapaikat 5, 6 ja 7. Muu kulttuuriympäristökohde Suezin kanava. MK 1 : 10000.	13
Kartta 8. Hirsi- ja kivijäännöksiä nuolikosken rannalla.....	17
Kartta 9. Luomalanjoki 1 ja 2. Muut kohteet Luomalanjoki 1a ja 1b. MK 1 : 10 000.	27
Kartta 10. Ylinen Alposjoki eli Välijoki. Kohteet Välijoki 1 ja 2 ehdotetaan suojeltaviksi muinaisjäännöksinä. MK 1 : 10 000.	29
Kartta 11. Alposjoen kohteet 1 – 4 sekä ehdotettu muinaisjäännöskohde "Suukoski" ja kulttuuriympäristökohteet Niskakoski ja Vääräkkäkoski. MK 1 : 10 000.....	34

20.8.2014

Kohteet luokan mukaan

Kiinteät muinaisjäännös

Nimi	ajoitus	laji	N koordinaatti	E koordinaatti
Konttaköngäs 1	kivikautinen	asuinpaikat	7 411 495	382 005

Kiinteät muinaisjäännökset (uudet, ehdotetut kohteet)

Konttaköngäs 3	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 411 555	381 975
Konttaköngäs 4	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 411 177	381 782
Väljoki 1	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 390 270	375 581
Väljoki 2	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 389 581	375 844
Suukoski	historiallinen aika	työ- ja valmistuspaikat, myllyt	7 384 225	381 010

Mahdollinen muinaisjäännös

Konttaköngäs 2	historiallinen aika	<i>kultti- ja tarinapaikat, tarinapaikat</i>	7 411 640	381 940
----------------	---------------------	--	-----------	---------

Muu kulttuuriympäristökohde

Pitkäkoski 1	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 423 580	390 247
Pitkäkoski 2	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 423 038	389 814
Pahtakoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 423 222	389 233
Roitikoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 412 645	385 675
Nuolikoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 411 833	382 474
Suezin kanava	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 410 515	381 390
Väljoki	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 389 804	375 610
Niskakoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 383 447	380 105
Vääräkkäkoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 384 067	380 525

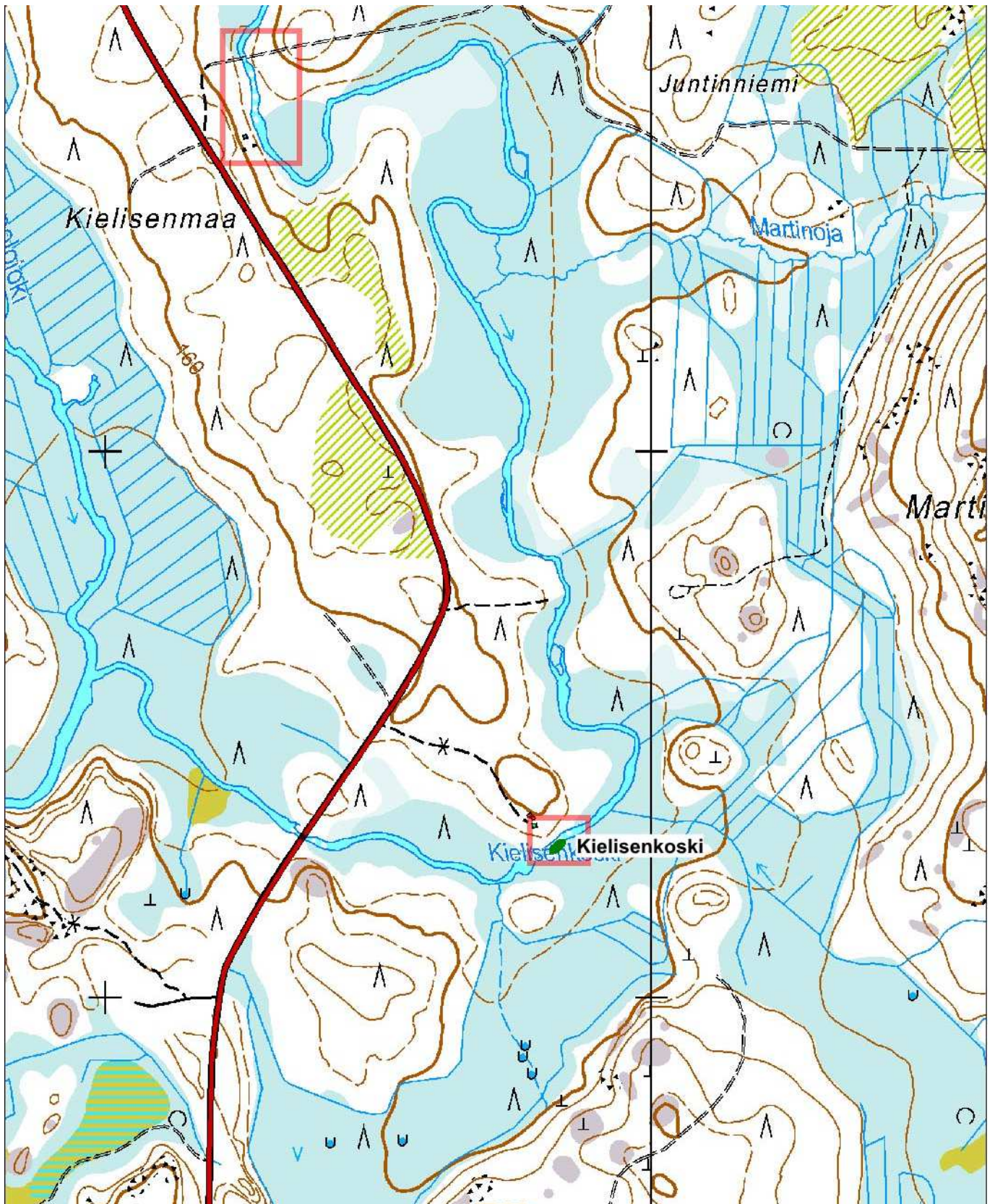
Muu kohde

Kielisenkoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 424 276	391 826
Pitkäkoski 3	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 422 956	389 700
Luomalanjoki	historiallinen aika	kulkuväylät, sillat	7 397 005	380 860
Peurakoski	historiallinen aika	teollisuuskohteet, uittolaitteet	7 411 428	382 788

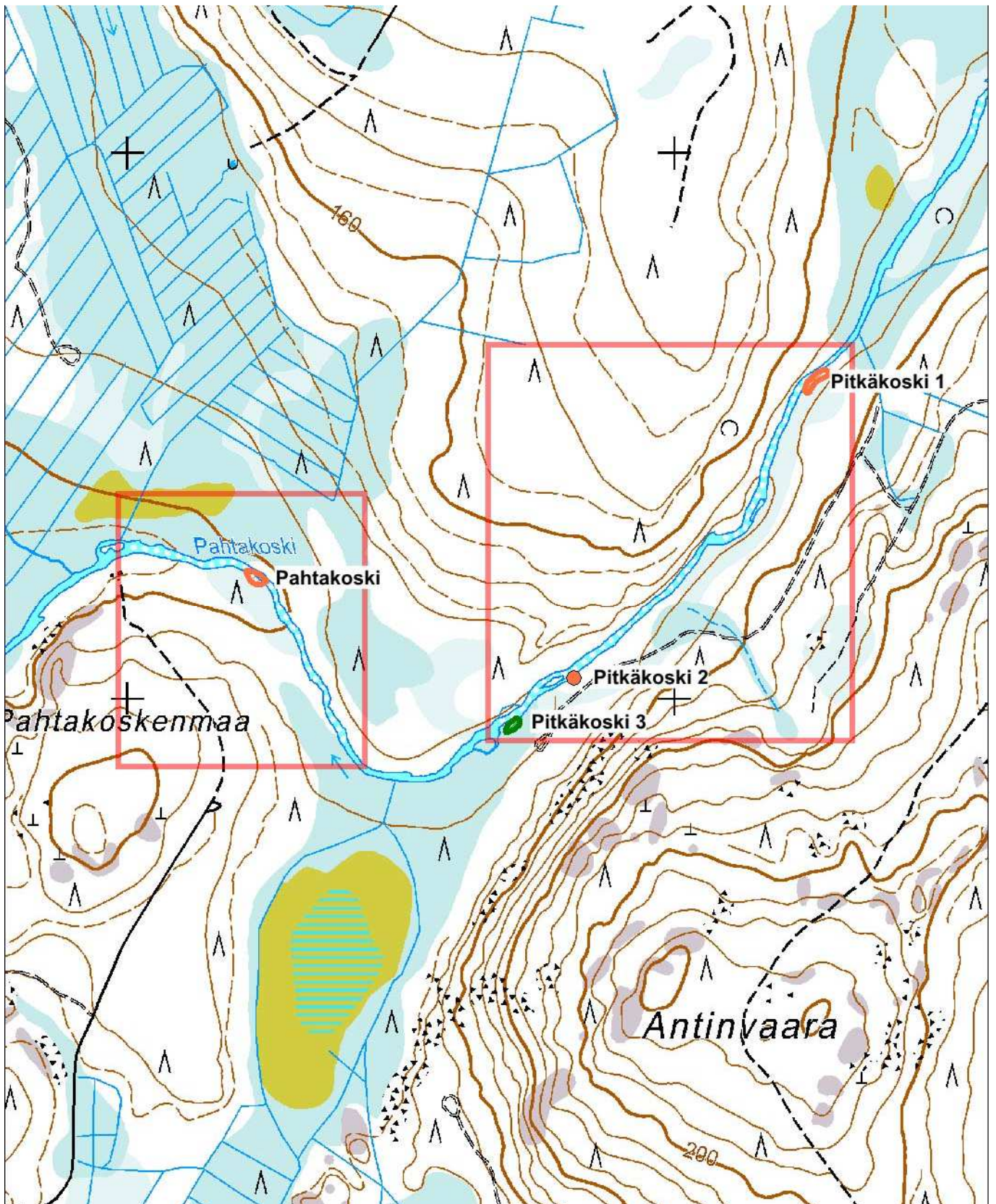
Tuhoutunut

Myllyrova	historiallinen aika	työ- ja valmistuspaikat, mylly	7412 520	385 700
-----------	---------------------	--------------------------------	----------	---------

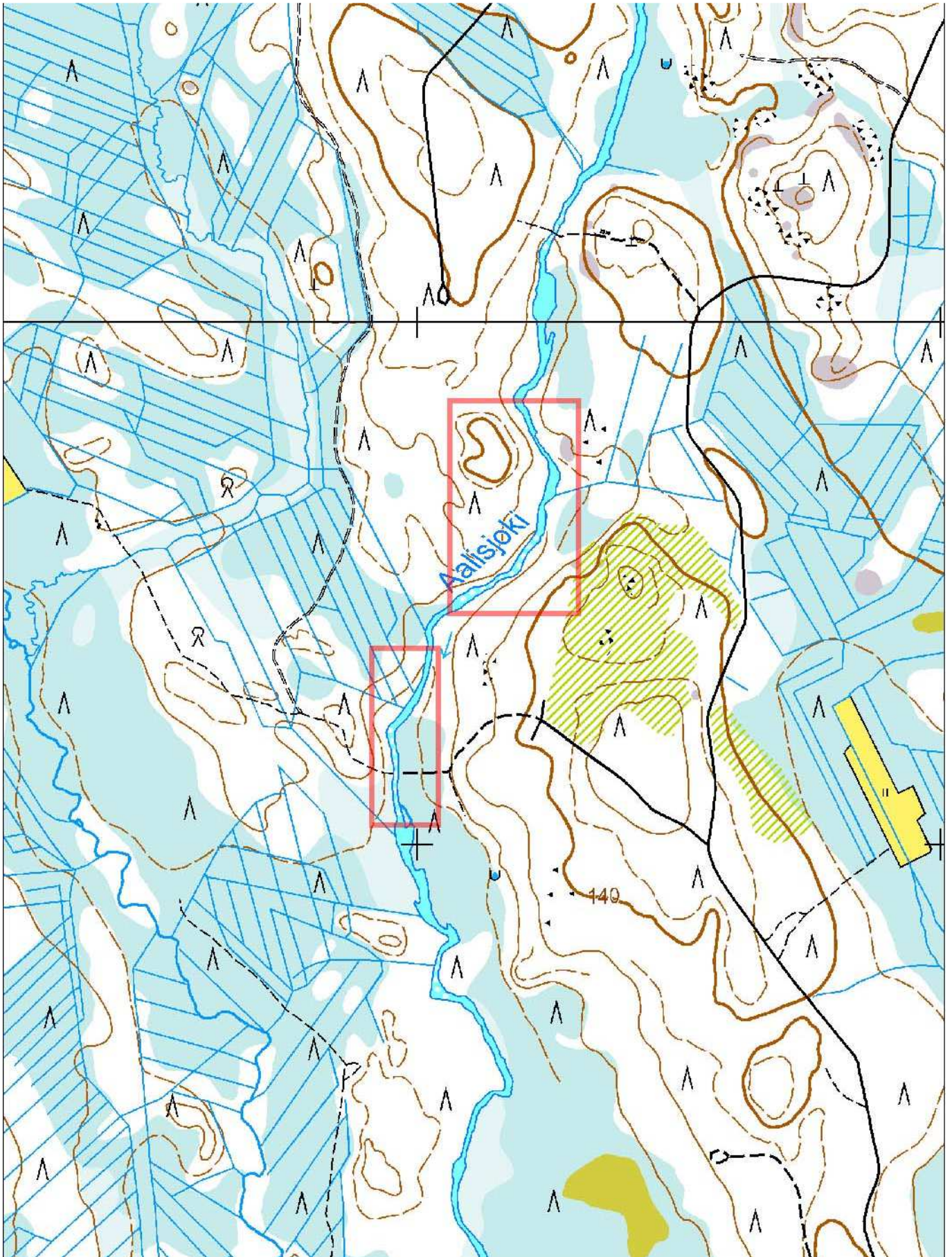
1 Aalisjoki

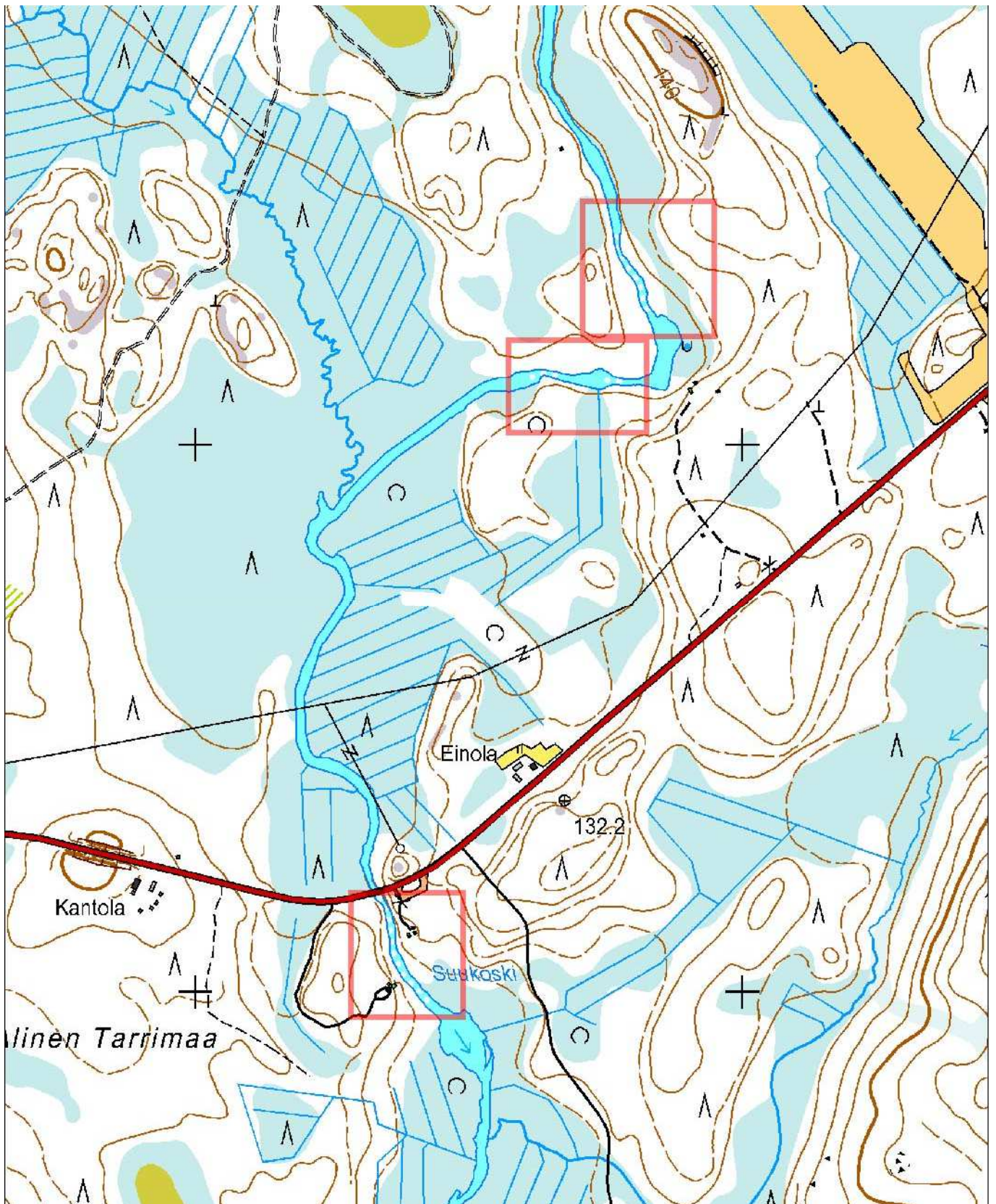
Kartta 1. Aalisjoen virtapaikat 1 ja 2. Muu kohde Kielisenkoski. MK 1 : 10000

Kartta 2. Aalisjoen virtapaikat 3 ja 4. Kohteet Pitkäkoski 1 – 3 sekä Pahtakoski. MK 1 : 10000.

Kartta 3. Aalisjoen virtapaikat 5 ja 6. Ei kohteita. MK 1 : 10000

Kartta 4. Aalisjoen virtapaikat 7, 8 ja 9. Ei kohteita. MK 1 : 10000

1.1 [Aalisjoki 2] Kielisenkoski

1.1.1 Kielisenkoski muu kohde

Nimi:	Kielisenkoski	
Kunta:	Pello	
Laji:	muu kohde	
Ajoitus:	historiallinen aika	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 424 276	
E	391 826	
Koord.selite		keskipiste

Nykytila:

Joessa on kaakkoisrannalla mahdollisesti ohjeseinän ns. suisteen jäänteet tai perkauksen tuloksena koskesta nostettuja kiviä. Kiviraunion pituus on parikymmentä metriä. Kohde on huonosti tunnistettavissa ulkoisten piirteidensä perusteella.

1.2 [Aalisjoki 3] Pitkäkoski

1.2.1 Pitkäkoski 1 muu kulttuuriympäristökohde

Nimi:	Pitkäkoski 1
Kunta:	Pello
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 423 580
E	390 247
Koord.selite	GPS mittaus

Kohteen kuvaus 2014:

Pitkäkosken yläjuoksun itärannalla on huonosti säilyneitä uittorakenteiden jäännöksiä ja todennäköisesti koskenperkauksen tuloksena syntyneitä raivauskivikkoja noin 50 m matkalla. Kiviraunioiden eteläpäässä on puoliympyrän mallinen kivikasa, jolla on kokoa noin 5 x 2 m ja korkeutta 1 m. Rakenteen funktio jäi epäselväksi.

Pitkäkosken kolme ohjeseinää rakennettiin 1953 ja ne purettiin 1980-luvun alkupuolella. Kivistä muodostettiin virtaan kosteita ja puutavara jätettiin rannalle retkeilijöiden käyttöön.

Kuva 1. Kiviraunio Pitkäkoski 1.

1.2.2 **Pitkäkoski 2** **muu kulttuuriympäristökohde**

Nimi:	Pitkäkoski 2	
Kunta:	Pello	
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde	
Ajoitus:	historiallinen aika	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 423 038	
E	389 814	
Koord.selite		GPS mittaus

Kohteen kuvaus 2014:

Kasa kosken uittorakenteisiin kuuluneita hirssiä. Poistettu edellisen koskenperkauksen yhteydessä rakenteista ja kasattu rannalle. Hirsissä on jälkiä mm. puuliitoksista.

1.2.3 **Pitkäkoski 3** **muu kohde**

Nimi:	Pitkäkoski 3
Kunta:	Pello
Laji:	muu kohde
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 422 956
E	389 700
Koord.selite	GPS mittaus
Kartta:	

Kohteen kuvaus 2014:

Kosken itärannan tuntumassa sijaitseva noin 30 m pitkä kiviraunio. Mahdollisen suisteen jäännökset tai koskenperkauksessa syntynyttä raivauskivikkoa. Kohde on huonosti tunnistettavissa ulkoisten piirteidensä perusteella.

1.3 Aalisjoki 4 Pahtakoski

Kuva 2. Pahtakoskessa (GPS N = 7 423 027 ; E = 389 354) havaittiin puurakenteen jäännös, jonka on todennäköisesti virta tuonut nykyiselle paikalleen. Puurakenteen funktio ei selvinnyt.

1.3.1 **Pahtakoski** **muu kulttuuriympäristökohde**

Nimi:	Pahtakoski	
Kunta:	Pello	
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde	
Ajoitus:	historiallinen aika	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 423 222	
E	389 233	
Koord.selite		GPS mittaus

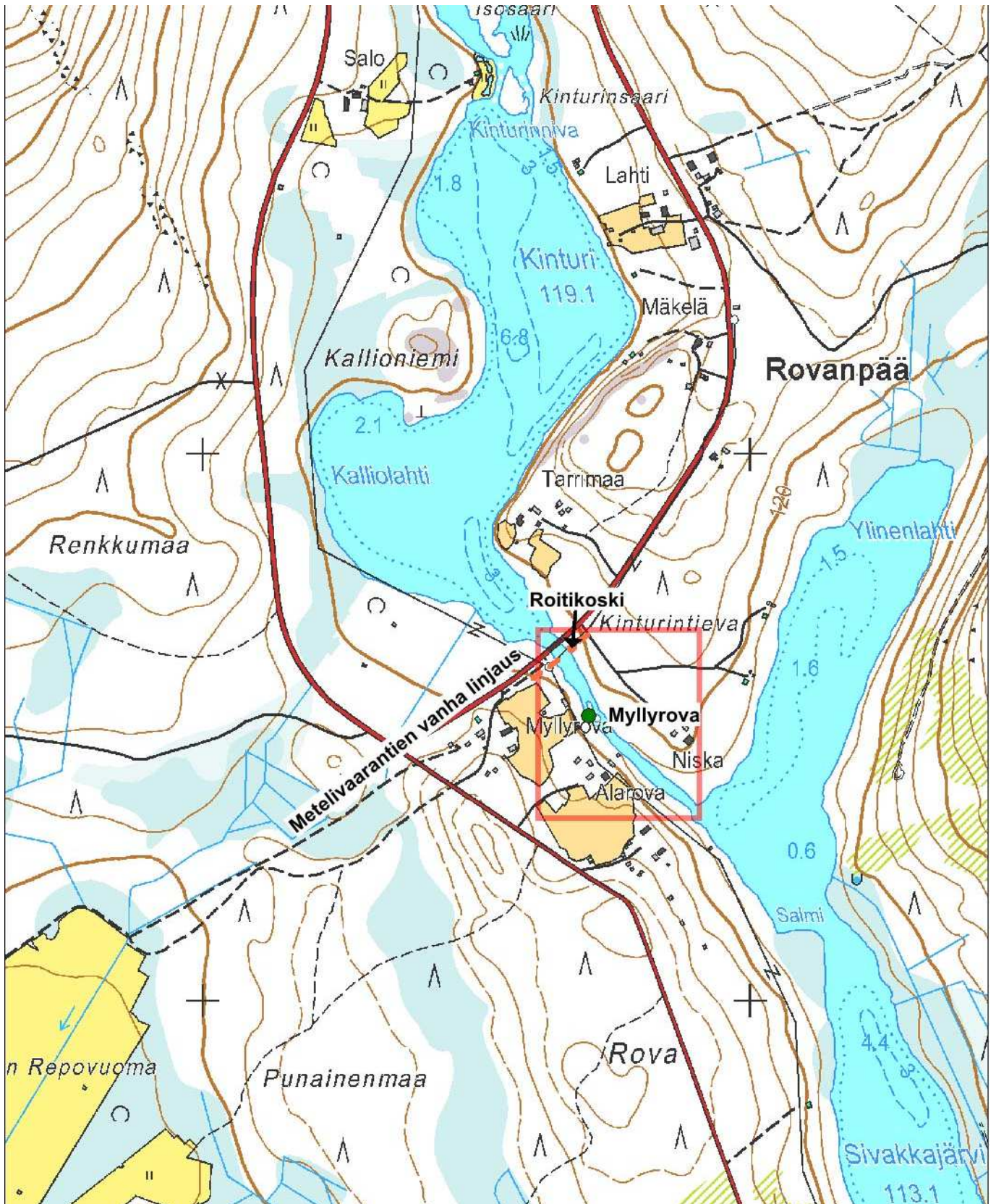
Kohteen kuvaus 2014:

Paikalla sijaitsee puretun ja metsittyneen ohjeseinän noin 30 metriä pitkä jäännös. Kivien alla havaittiin mm. veistettyjä hirsii, jotka ovat aikoinaan kuuluneet paikalla sijainneeseen ohjeseinään. Rakenne ei ole alkuperäisessä asussaan. Koskessa on tehty ennallistustöitä, joiden tuloksena rakenteiden ulkoinen olemus on muuttunut.

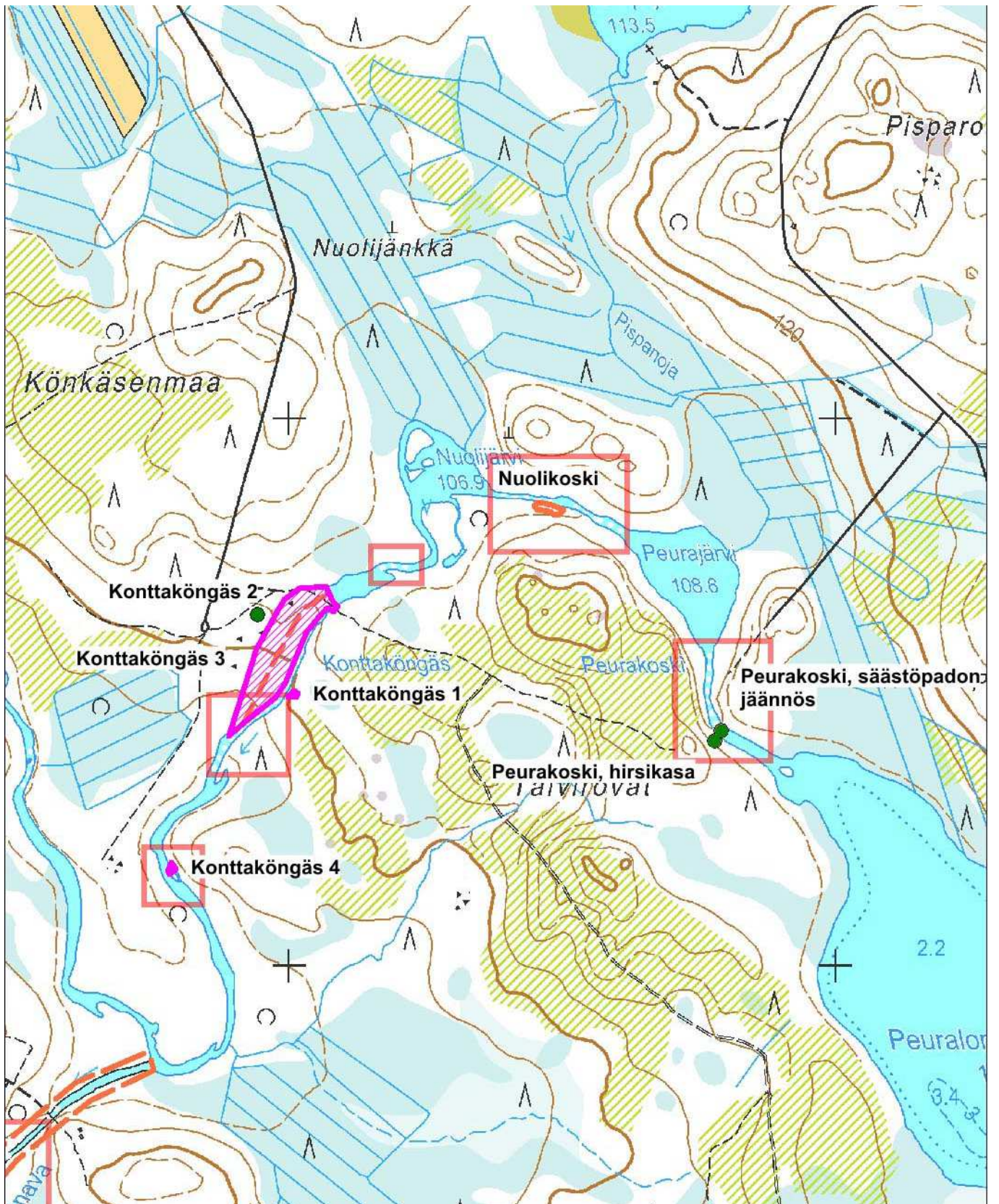

Kuva 3. Pahtakoskelta voidaan löytää kiven ja maan peitossa olevia veistettyjä hirsii, jotka ovat kuuluneet uittolaitteisiin.

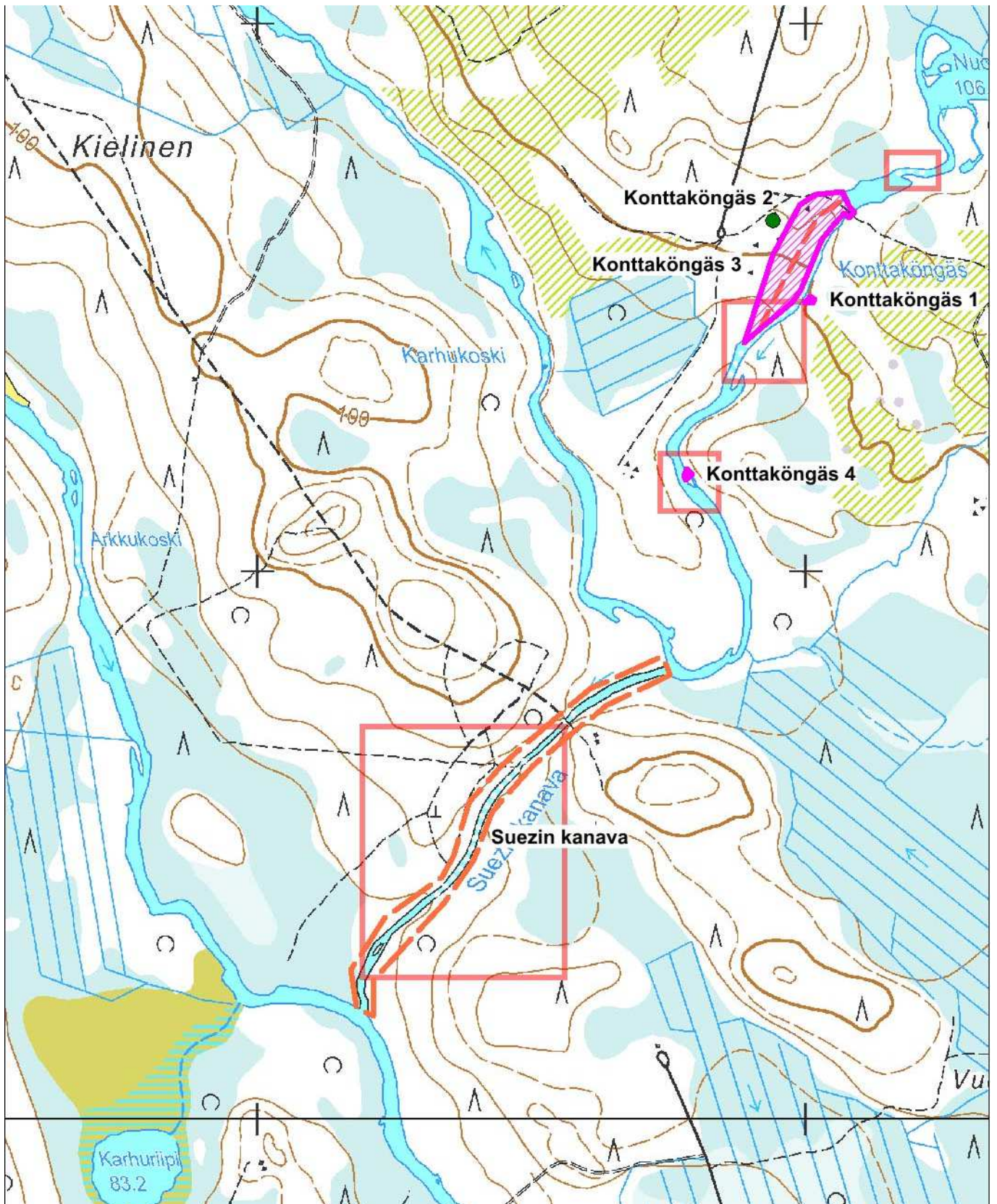
2 Konttajoki

Kartta 5. Konttajoen virtapaikka 1. Kohteet Myllyrova ja Roitikoski. MK 1 : 10000

Kartta 6. Konttajoen virtapaikat 2, 3, 4, 5 ja 6. Muinaisjäännöskohteet Konttaköngäs 1 ja 3, mahdollinen muinaisjäännös Konttaköngäs 2 sekä Muut kulttuuriympäristökohteet Nuolikoski ja Peurakoski. MK 1 : 10000

Kartta 7. Konttajoen virtapaikat 5, 6 ja 7. Muu kulttuuriympäristökohde Suezin kanava. MK 1 : 1000.

2.1 Konttajoki 1

2.1.1 Myllyrova tuhoutunut

Nimi:	Myllyrova
Kunta:	Pello
Laji:	tuhoutunut
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	työ- ja valmistuspaikat, mylly
Lukumäärä:	0
ETRS TM 35	
N	7412 520
E	385 700
Koord.selite	Arvioitu sijainti
Kartta:	

Kohteen kuvaus 2014:

Roitokoski on Konttajärven kylän vanha myllypaikka. Kosken länsirannalla, korkean rantapenkereen päällä ovat Myllyrovan ja Alarovan vanhat tilakeskukset ja pellot. Koskeen ja läheiseen asutukseen liittynyt mylly on kadonnut todennäköisesti joen aikaisempien kunnostustoimien yhteydessä. Nykyisin paikalla on mm. raivauskivikkoa. Kohde on todennäköisesti tuhoutunut.

Kuva 4. Mahdollisesti mylly on sijainnut sivu-uomassa kosken länsirannalla.

2.1.2 Roitikoski muu kulttuuriympäristökohde

Nimi:	Roitikoski	
Kunta:	Pello	
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde	
Ajoitus:	historiallinen aika	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 412 645	
E	385 675	
Koord.selite		GPS mittaus

Kohteen kuvaus 2014:

Roitikosken uittotoiminta alkoi 1900-luvun alkupuolella. Koskessa oli sen niskalla säästöpato ja 100 metriä pitkä ohjeseinä. Ohjeseinä purettiin 1980-luvulla uiton päättymisen jälkeen. Säästöpato säilyi koska sen päälle oli tällöin rakennettu paikallistie.

Säästöpadon jäännös kosken itärannalla nykyisen sillan kaakkoispuolella. Rakenne on havaittavissa selkeämmin noin 2 m etäisyydellä nykyisestä koskenrannasta. Rakenteen leveys on noin 6 m ja pituus 10 m. Korkeutta rakenteella on noin 0,5 m. Rakenteen eteläpuolella on noin 10 m matkalla epämääräistä kivikkoa ja hirrenpätkiä, jotka saattavat liittyä aiempiin uittorakennelmiin, mutta eivät enää todennäköisesti ole alkuperäisellä paikallaan.

Lohkotuista luonnonkivistä rakennettu säästöpadon jäännös on säilynyt raivaustöiltä, koska sen päällä on kulkenut entinen Metelivaarantien linjaus. Nykyisin paikalla kasvaa tiheä sekametsä. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa.

Kuva 5. Säästöpadon jäännös Metelivaarantien eteläpuolella.

2.2 Kohde 2 Peurakoski

2.2.1 Peurakoski muu kohde

Nimi:	Peurakoski
Kunta:	Pello
Laji:	muu kohde
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	2
ETRS TM 35	Hirsikasa
N	7 411 409
E	382 777
ETRS TM 35	Säästöpadon jääne (kiviraunio)
N	7 411 428
E	382 788
Koord.selite	GPS mittaus

Kohteen kuvaus 2014:

Rantaan laskevan rinteessä on kasa uittorakenteista purettuja hirsistä. Peurakosken rannalla säästöpadon vähäiset jäänteet erottuvat pienenä kivi-penkereenä. Kosken rannoilla on myös koskesta raivattuja kiviä. Uiton piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kulttuurinen merkitys on vähäinen, sillä paikalla ei ole säilynyt merkittäviä rakenteita.

2.3 Kohde 3 Nuolikoski

2.3.1 Nuolikoski muu kohde

Nimi:	Nuolikoski
Kunta:	Pello
Laji:	muu kohde
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	0
ETRS TM 35	
N	7 411 833
E	382 474
Koord.selite	GPS mittaus

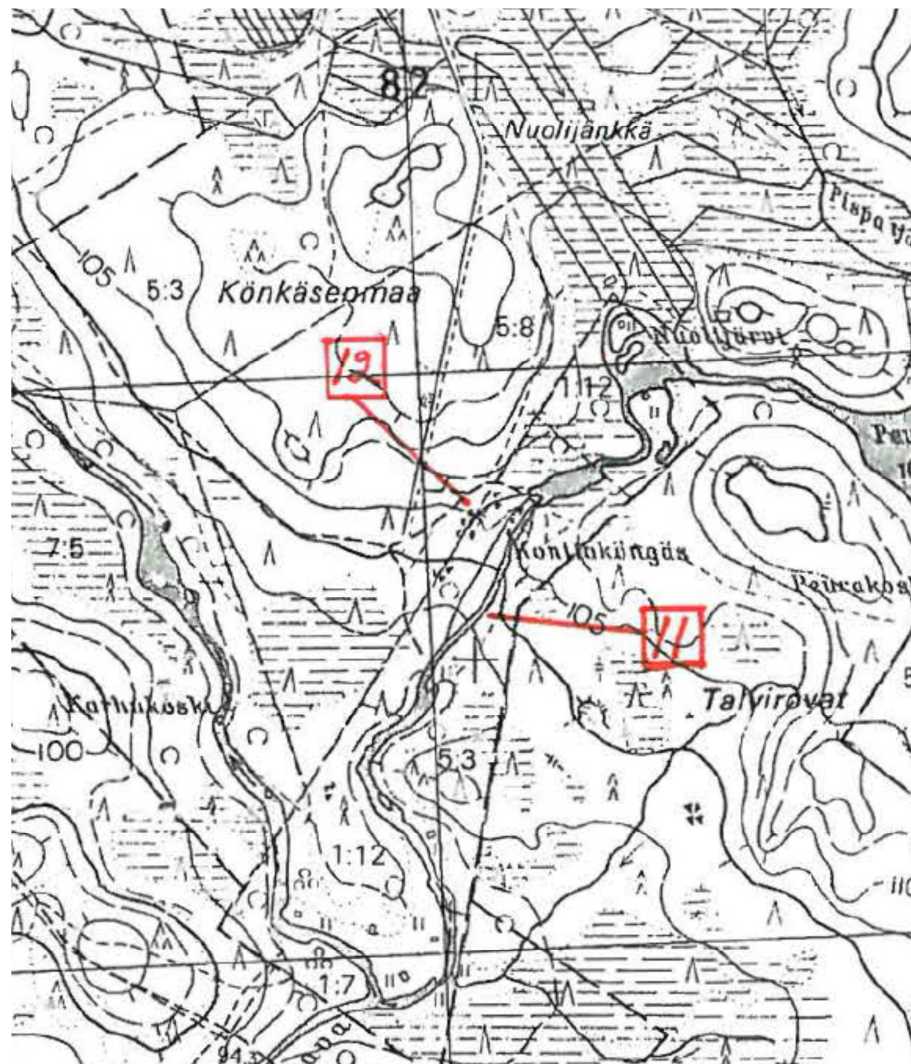
Kohteen kuvaus 2014:

Nuolikosken uitosta on sen rannalla säilynyt kivi- ja hirsikasoja. Koski on ennallistettu, joten rannoilla olevat kivirakenteet ja hirret ovat nykyisillä paikoillaan raivaukseen ja ohjeseinien purun jäljiltä. Rannat ovat rehevät, kasvaen pääosin lehtipuuta.

Kartta 8. Hirsi- ja kivijäännöksiä nuolikosken rannalla.

2.4 Kohde 5 Konttaköngäs

Kuva 6. Ote Pellon pitäjän muinaisjäännösten inventoinnin (1984) kartasta nro 10. Numero 11 = Konttaköngäs 1; Numero 12 = Konttaköngäs 2. Näiden välille on merkitty viivalla uittoruuhien sijainti (uusi kohde: Konttaköngäs 3).

Kartan lähde: Markku Korteniemi 1986: Pellon pitäjän muinaisjäänteiden inventointi 1984. Museovirasto.

Kuva 7. Kivikautinen asuinpaikka Konttaköngäs 1 vuonna 1984 (Markku Korteniemi 1986: Pellon inventointi 1984).

2.4.1 **Konttaköngäs 1 kiinteä muinaisjäänös [854010079]**

Nimi:	Konttaköngäs 1	
muinaisjäänösrekisteri:	854010079	
Kunta:	Pello	
Laji:	kiinteä muinaisjäänös	
Ajoitus:	kivikautinen	
Muinaisj.tyyppi:	asuinpaikat	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35	Nykyinen	Ehdotus
N	7411487	7 411 495
E	381998	382 005
264105 Konttajärvi		
Koord.selite	GPS mittaus	
Tutkimukset	1984: inventointi Markku Korteniemi	
Löydöt	KM 25649 Asuinpaikkalöytö (diar. 18.7.1990)	

Muinaisjäänösrekisteri

Konttaköngäs on koski Peuralompelesta Lankojärveen laskevassa Konttajoes-
sa.

Kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavat löydökset, kvartsi-iskoksia ja sirpale palanutta luuta, ovat Konttakönkään itärannalta kosken rikkomasta rantatör-
mästä. Löytöpaikka on noin 250 m kosken niskalla sijaitsevasta sillasta alavir-
taan Taivirovain joensuuntaisesti viettävässä kangasrinteessä. Noin 50 m löy-
töpaikasta alaspäin rinne laskeutuu alavammaksi pensaikoksi. Törmän profii-
lissa löytöpaikan tienoilla näkyi 5-10 cm paksu noen värjäämän hiekan kerros,
jossa oli joitakin tulen rapaamia kiviä. Luunpalasen huomioonottaen kyseessä
on mahdollisesti lieden jäännös. Huomiota herättävää alueella on könkään län-
sirannan, ilmeisestikin entisen joenuoman erittäin rehevä lehtomainen kasvil-
lisuus. Könkään uoma näyttää liikkuvan itään rikkoen ja kuluttaen kosken
hiekaista itätörmää. Vanhan kosken uoman paikalla länsirannalla on uittorän-
nin jäännöksiä.

Alueen lappalaisperinteen ja -nimistön huomioonottaen joen kaakkoispuolella
sijaitseva "Talvirovat" nimitys voi viitata vanhaan talvikylän paikkaan Kontta-
könkään ja Peurajärven välisessä kankaassa. Nimistönsä suhteen alue on il-
meistä metsäpeurojen talvibiotooppia. (Vrt. Montonen 1974, s. 41, 91) Lappa-
laisia kerrotaan asuneen könkään länsipuolella vielä varsin myöhäänkin (ks.
Konttaköngäs 2).

Havainnot 2014

Maastotarkastuksen yhteydessä tarkastettiin asuinpaikan kohdalla kosken
jyrkästi laskeva rinne sekä sen ympäristöä noin 50 m säteellä. Asuinpaikan
kohdalla rinne laskee kohti lounasta, asuinpaikan kohdalla viettää lähiympä-
ristöään loivemmin. Koskenpuoleinen rinne on sortunut ja ilmeisesti sortumi-
nen on yhä käynnissä, ainakaan aluskasvillisuus ei ole tarttunut jyrkkään rin-
teeseen. Konttakönkään ylittävältä sillalta johtaa polku asuinpaikan kohdalle,
mikä osaltaan lisää liikkumista asuinpaikan kohdalla ja lisää rinteiden kulumis-
ta. Asuinpaikasta ei tehty uusia havaintoja tarkastuksen yhteydessä.

Kuva 8. Eroosion kuluttamaa koskenrantaa kivikautisen asuinpaikan kohdalla.

Kuva 9. Kivikautinen asuinpaikka Konttaköngäs 1 kuvattuna länsirannalta 1.8.2014.

2.4.2 **Konttaköngäs 2** mahdollinen muinaisjäännös [100023335]

Nimi:	Konttaköngäs 2	
muinaisjäännösrekisteri:	100023335	
Kunta:	Pello	
Laji:	mahdollinen muinaisjäännös	
Ajoitus:	historiallinen aika	
Muinaisj.tyyppi:	asuinpaikat, kyläpaikat	
Ehdotus:	kultti- ja tarinapaikat, tarinapaikat	
Lukumäärä:	0	
ETRS TM 35	Nykyiset	Ehdotus
N	7411640	7 411 640
E	382040	381 940
Koord.selite	esitys uudeksi sijainniksi	
Tutkimukset	1984: inventointi Markku Korteniemi	

Muinaisjäännösrekisteri:

Konttakönkään niskalla, länsirannalla Könkäsenmaan puolella kerrotaan asuneen lappalaisparinkunta ilmeisesti vielä 1800-luvulla. Vielä 1900-luvun puolella heidän peltotilkkinsa ja asuntonsa jäännökset ovat olleet näkyvissä. Mikäli kyseessä on ollut perunanviljelys, ei kyseinen asutus lienee 1800-luvun alkupuoliskoa vanhempaa.

Könkään itäpuolisen kangasmaaston nimitys "Talvirovat" viitanee kuitenkin vanhempaankin lappalaisasutukseen paikalla. Nimi myös maaston edullisen sijainnin huomioonottaen voi merkitä vanhaa talvikylän paikkaa.

Paikalle vuosikymmeniä sitten rakennettujen uittorakennemien lisäksi on koskenniskalle johtavan tien eteläpuolella, haavikossa n. 50 m ennen siltaa erotettu varsin epämääräisen muotoisia ja kokoisia painanteita. Painumat olivat noin 30-40 cm:n syvyisiä, hautamaisia ja laajempiakin vajoamia tai kuoppia noin 15 m x 25 m suuruisella alalla. Maaperä paikalla on varsin kivistä, hiekansekaista. Sammalkerroksen alla on normaali, noen värjäämä n. 10 cm paksu harmaan hiekan kerros. Painaumien päällä kasvavien mäntyjen halkaisijat olivat n. 35 cm eli puut lienevät n. sadan vuoden ikäisiä (1984).

Kohteen kuvaus 2014:

Muinaisjäännösrekisterin koordinaattien osoittamassa pisteessä Konttakönkään länsirannalla polun eteläpuolella maastoa on voimakkaasti muokattu uittorakennelmia rakennettaessa eikä kuvauksen mukaisia painaumuksia paikalla tunnistettu. Vaikuttaisi epätodennäköiseltä, että kyseisessä kohdassa olisi säilynyt asutusjäänteitä. Alue ei varsinaisesti kuulunut kesän 2014 tutkimuksen kohdealueeseen, joten tarkempaa selvitystä mahdollisten asutusjäänteiden sijainnista ei tehty. Kuvauksen mukaisella paikalla, noin 50 m Konttakönkästä länteen on havaittavissa lähinnä uittorakenteiden jäännöksiä (ks. kohde Konttaköngäs 3).

Ehdotan, että koordinaattipistettä siirretään uittorakenteiden länsipuolelle, kuten karttamerkintä vuoden 1984 inventoinnissa osoittaa (pisteeseen N = 7 411 640; I = 381 940). Lisäksi kohde on esitetty vuoden 1984 inventointiraportissa luokassa "lapinmuistoja", mikä sopisi paremmin kuvaamaan kohteen luonnetta kuin nykyinen muinaisjäännösrekisterin "asuinpaikat - kyläpaikat". Ehdotan, että kohde siirretään luokkaan "kultti- ja tarinapaikat - tarinapaikat".

2.4.3 **Konttaköngäs 3** ehdotus: kiinteä muinaisjäännös

Nimi:	Konttaköngäs 3
Kunta:	Pello
Laji:	kiinteä muinaisjäännös
Ajoitus:	historiallinen aika, moderni (1900-luku)
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	3
ETRS TM 35	
N	7 411 555
E	381 975
Koord.selite	Alueen keskipiste

Kohteeseen kuuluu kahden uittoruuhien sekä säästöpadon jäännös. Konttaköngään kosken länsipuolella on metsäautotie, josta on opasteet ja polku koskelle. Polku kulkee uittojäänteiden (säästöpato & ruuhet) pohjoisosan yli.

Koskea on rakennettu ja kunnostettu useampaan kertaan. Itse koskessa on nähtävissä sotien jälkeiseen uittotoimintaan liittyviä rantojen raivauskivikkoja ja sivu-uomien kivipatoja. Kosken länsipuolella on kahden 1910- ja 1930-luvulla valmistuneen uittoruuhien jäänteet, josta itäisempi (eli nuorempi, rak. 1932) näkyy selkeänä rakenteena metsämaastossa. Sen alaosa päättyy koskeen, tosin uittoruuhien eteläpään yhteys koskeen on suljettu kivi- ja maavallilla ilmeisesti 1950-luvulla. Itse ruuhesta on näkyvillä lähinnä kanavan paikka ja puurakenteita. Köngään niskalla olleen säästöpadon paikalla on 1900-luvun loppupuolella rakennettu kävelysilta. Koskenniskan säästöpadosta on säilynyt maapatoa sekä kosken arkkujen jäänteitä nykyisen sillan alla. Kävelysillan eteläpuolella maasto on paikoittain hyvin peitteistä ja uittoruuhien hahmottaminen kokonaisuutena on hankalaa.

Kosken perkaaminen alkoi varsinaisesti sodan jälkeen, jolloin koskea kunnostettiin konevoimin ja mahdollisesti räjäyttämällä. Kunnostusalueen sivu-uomien ja uittoruuhien sulkevat padot ovat tältä ajalta. Uitto päättyi 1960-luvulla, jonka jälkeen koskea on kunnostettu 1980-luvulla.

Muinaisjäännökseksi ehdotetaan rajattavaksi uittoruuhien ja säästöpadon alue kosken länsipuolella. Koskessa olevat rakenteet on todennäköisesti pitkälti raivattu 1900-luvun jälkipuoliskolla. Konttaköngään uittorakenteet ovat melko hyvin säilyneet ja ne edustavat merkittävää elinkeinoa. Konttajoien uiton merkkien yleisen häviämisen vuoksi, uittoruuhien ja säästöpadon jäänteitä voidaan pitää merkittävinä.

Kuva 10. Puurakennetta uittoruuhun pohjalla.

Kuva 11. Uittoruuhet näkyvät maastossa kaivettuna uomana sekä kivi- ja puurakenteina.

Kuva 12. Uittoruuhun eteläpää on erotettu koskesta kivirakenteella.

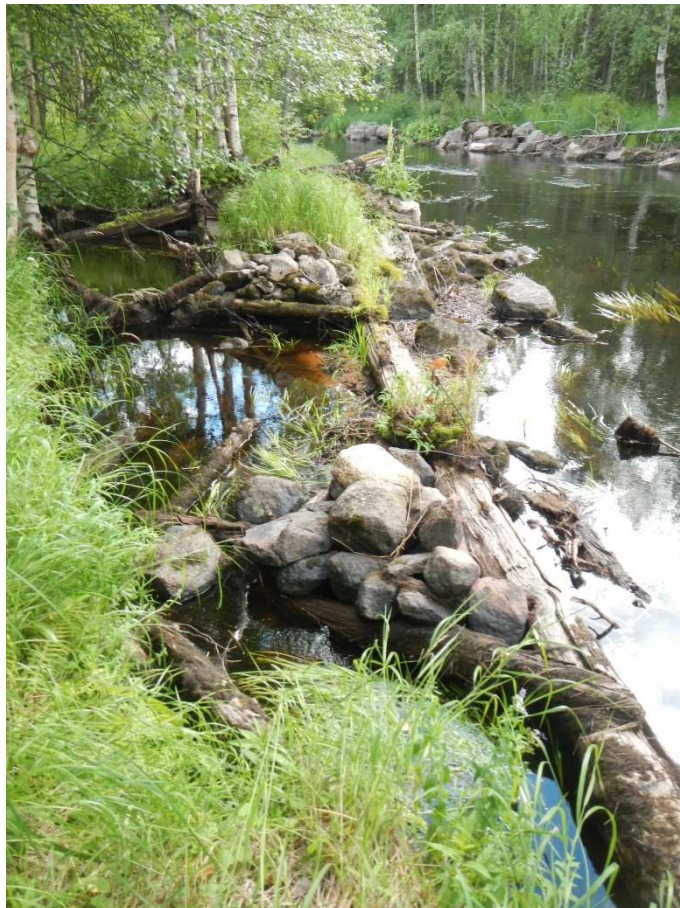
2.5 Kohde 6

2.5.1 Konttaköngäs 4 (ehdotus: kiinteä muinaisjäännös)

Nimi:	Konttaköngäs 4
Kunta:	Pello
Laji (ehdotus):	kiinteä muinaisjäännös
Ajoitus:	historiallinen aika, moderni (1900-luku)
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 411 177
E	381 782
Koord.selite	GPS mittaus
Kartta:	

Uittopato, ns. konttisuiste, sulkee pienen sivuhaaran Konttajoen saaren ja itärannan välillä. Patoon pituus on 15,5 m ja siihen kuuluu kolme kolmionmuotoista kiviarkkia, joiden varassa pitkittäin olevat patohirret sulkevat saaren ja itärannan välisen uoman. Konttaköngään alapuolen suvannon hiljainen virtapaikka sijoittuu alavalle suo- ja niittyalueelle, jossa kasvaa pääosin lehtipuita.

Konttajoen uitto alkoi 1900-luvun alkupuolella. Pato on rakennettu estämään uittotukkien pääsy sivu-uomaan. Uiton rakentamisesta hyvin kertova rakenne on säilynyt tunnistettavana.

Kuva 13. Uittopato, kuvattu Konttajoen itärannalta.

Kuva 14. Uittopato, kuvattu saaresta.

Kuva 15. Kiviarkun jäännös.

2.6 Kohde 7 Suezin kanava

Kuva 16. Suezin kanava, kuvattu kanavan ylittävältä sillalta.

2.6.1 Suezin kanava muu kulttuuriympäristökohde

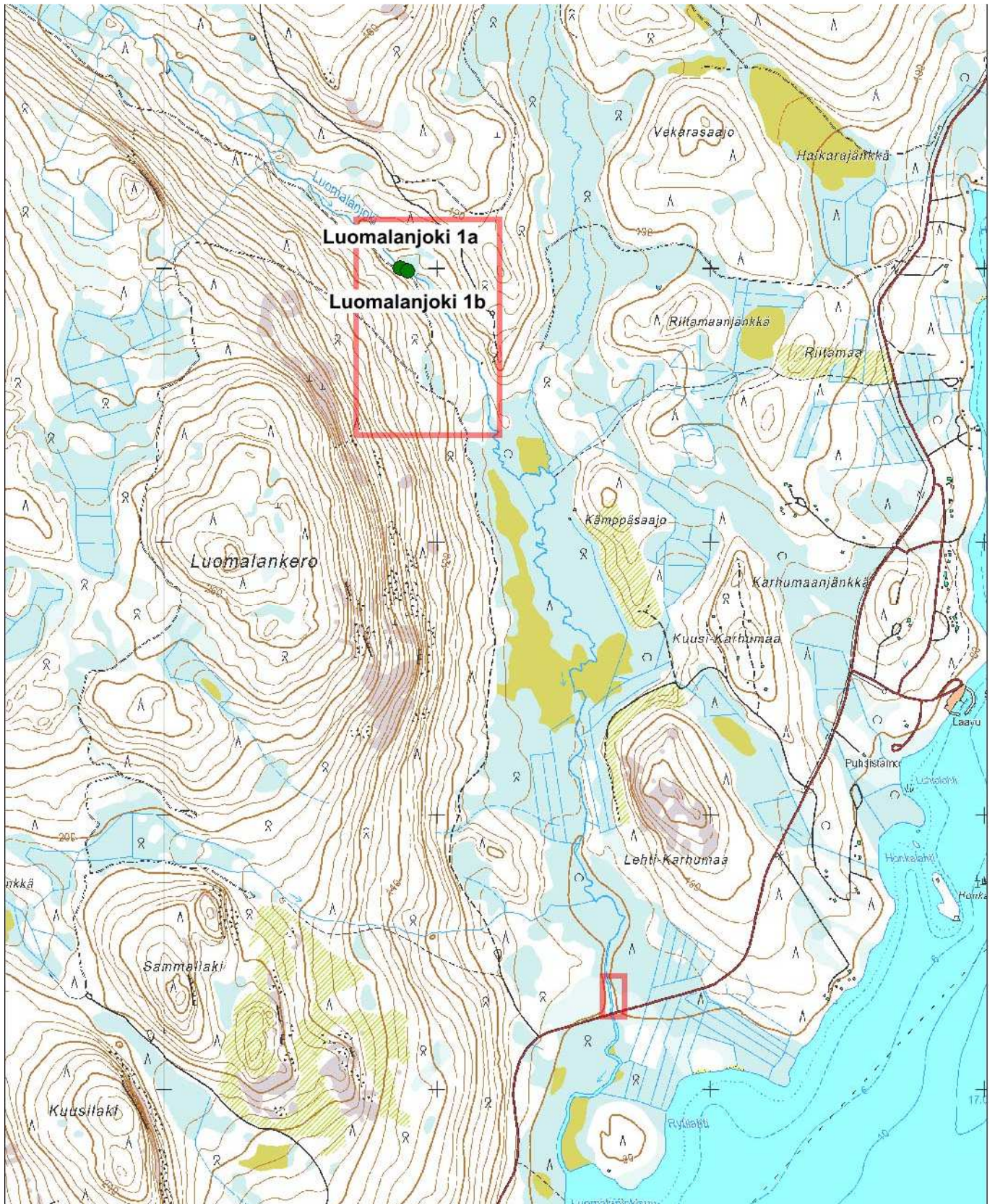
Nimi:	Suezin kanava
Kunta:	Pello
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde
Ajoitus:	historiallinen aika, 1950-luku
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 410 515
E	381 390
Koord.selite	Keskipiste, arvioitu kartalta
Kartta:	

Kanava on melko suoraviivainen, matalavetinen vesiuoma, jota on paikoin kivetty. Rannat ovat loivapiirteiset ja peitteiset, eteläpäässä suo- ja niittyvaltaiset. Kanavan rakentamisessa nostetut maamassat ovat tasoitettu joensuuntaiseksi terassiksi. Kanavaan ja uittoon liittynyt säästöpato on purettu ja korvattu vuonna 1998 rakennetulla puusillalla. Kohteen läheisyydessä on muutamia vapaa-ajan asuntoja.

Suezin kanava on kaivettu ilmeisesti 1950-luvun jälkipuoliskolla. Kanava on rakennettu konevoimalla. Noin kilometrin mittainen kanava lyhensi uittomatkaa noin 8 kilometriä. Kanavaan liittyvät säästöpato ja pohjoispään ohjauspato ovat purettu uiton päättymisen jälkeen. Kanavalla voidaan katsoa olevan merkitystä lähinnä esimerkkinä 1950-luvun uittorakentamisesta. Uiton päättymisen jälkeen Uomaa on kivetty sekä rannat ja terassit metsittyneet. Ennallistusten ja uudisrakentamisen seurauksena 1950-luvun uitto- ja rakennustoiminnan piirteet ovat huonosti tunnistettavissa. Kohde edustaa kuitenkin uittorakentamisen viimeistä vaihetta ennen uittotoiminnasta luopumista.

Suezin kanavan luoteispuolisessa Konttajoen mutkassa sijaitsee mm. Arkku- ja Patokoski, joissa saattaa olla vanhoja uittorakenteita, jotka mahdollisesti ovat säilyneet paremmin uitto- ja koskikunnostushankkeiden vaikutuksilta.

3 Luomalanjoki

Kartta 9. Luomalanjoki 1 ja 2. Muut kohteet Luomalanjoki 1a ja 1b. MK 1 : 10 000.

3.1 Luomalanjoki 1

3.1.1 Luomalanjoki muu kohde

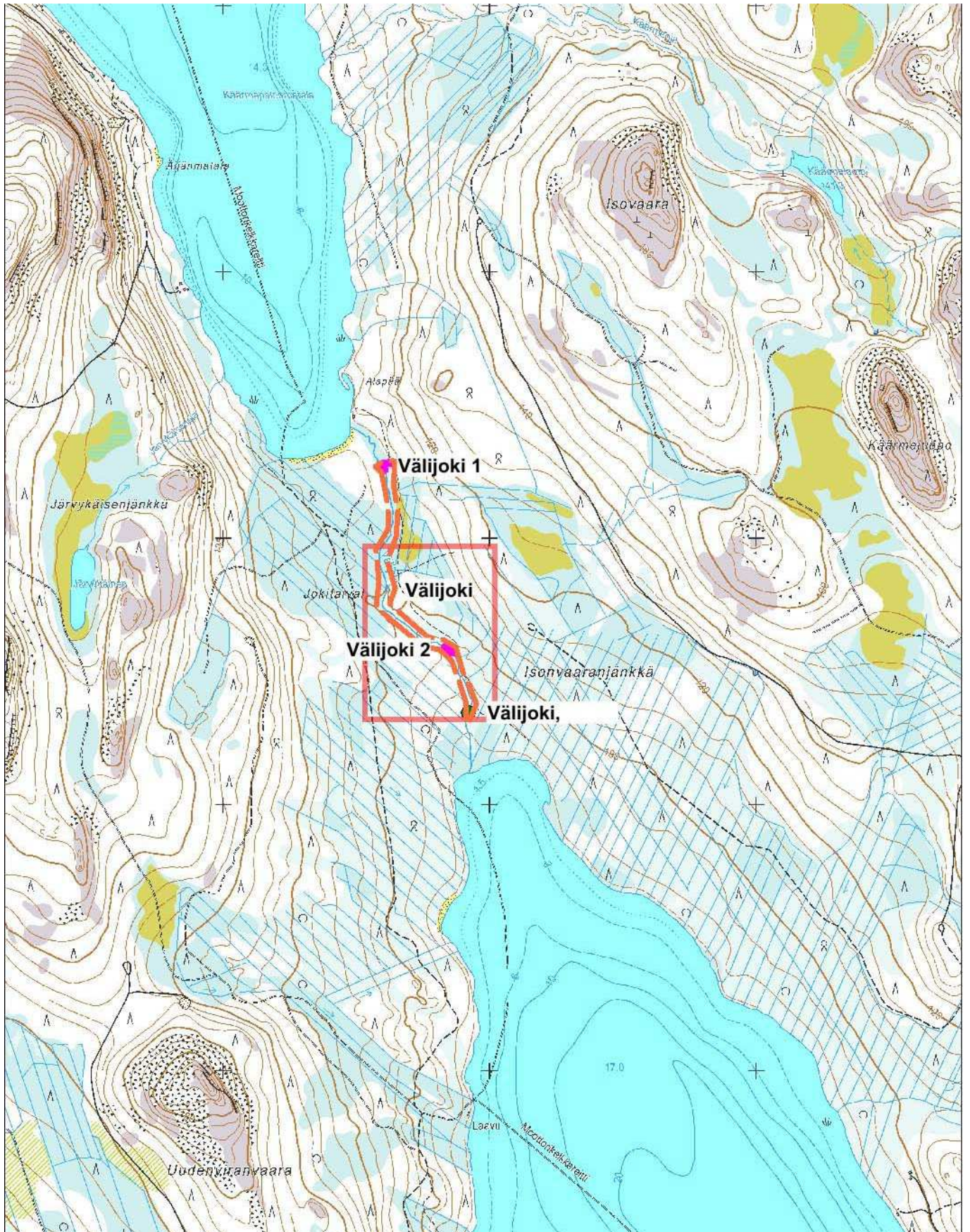
Nimi:	Luomalanjoki
Kunta:	Pello
Laji:	muu kohde
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	kulkuväylät, sillat
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	Karkeatekoisen sillan jäänteet 1
N	7 397 005
E	380 860
ETRS TM 35	Karkeatekoisen sillan jäänteet 2
N	7 396 993
E	380 888
Koord.selite	GPS mittaus

Joen kunnostussuunnitelmassa hevossillaksi kuvattu rakenne, joka ei kuulu uittorakenteisiin. Kyseessä on todennäköisesti kaksi uiton jälkeiseen aikaan kuuluvaa väliaikaista siltaa. Rakenteet muistuttavat lähinnä tukkikasoja, joissa tosin alimmainen tukkikerta on poikittain jokeen.

Niihin ei maastohavaintojen perusteella liity muita rakenteita, kuten tietä.

4 Ylinen Alposjoki (Väljoki)

Kartta 10. Ylinen Alposjoki eli Väljoki. Kohteet Väljoki 1 ja 2 ehdotetaan suojeltaviksi muinaisjään-
nönsinä. MK 1 : 10 000.

4.1 Ylinen Alposjoki

4.1.1 Välijoki muu kulttuuriympäristökohde

Nimi:	Välijoki	
Kunta:	Pello	
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde	
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 389 804	
E	375 610	
Koord.selite		keskipiste

Välijoki muodostaa uittokokonaisuuden, johon kuuluu säästöpato, kaksi konttiorjeseinää sekä vähäisempiä rakenteita, kuten raivauskivikkoa ja otvitukseen tai kossitukseen kuuluneita tukkeja joenpenkalla (mm. kohdassa N = 7 389 343 ; I = 375 917). Paikoittain raivauskivikot ovat näyttäviä rakenteita. Jokiympäristössä tulee esiin purouiton erityyppiset rakenteet.

Aluerajauksessa on huomioitu kiinteinä muinaisjäännöksinä suojeltaviksi ehdotetut säästöpato (Välijoki 1) ja konttiorjeseinät (Välijoki 2).

Kuva 17. Mahdollisesti otvitukseen tai kossitukseen kuulunut tukki joenpenkalla.

4.1.2 **Väljoki 1** **ehdotus: kiinteä muinaisjäännös**

Nimi:	Väljoki 1	
Kunta:	Pello	
Laji:	kiinteä muinaisjäännös (ehdotus)	
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku	
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet	
Lukumäärä:	1	
ETRS TM 35		
N	7 390 270,	
E	375 581	
Koord.selite		GPS mittaus

Väljoen niskalla suomaastossa oleva säästöpato, johon liittyy selkeät pohjalavan ja ohjeseinän jäänteet. Säästöpadon pituus joen länsirannalla noin 50 m (päätyy mäntykankaaseen) ja korkeus noin 0,5 m. Itärantaa ei voitu tarkastaa, mutta myös sillä rakenne vaikuttaisi oleva ainakin muutamien kymmenien metrien pituinen. Patoon on tehty hirsarkkuja.

Ohjeseinä muodostaa selkeän rakenteen.

Muodostaa osan kokonaisuudesta johon kuuluu myös kohde Väljoki 2.

Kuva 18. Kohteen Väljoki 1 rakenteita.

Kuva 19. Kohteen Välijoki 1 rakenteita.

Kuva 20. Kohteen Välijoki 1 rakenteita.

4.1.3 Välijoki 2 ehdotus: kiinteä muinaisjäännös

Nimi:	Välijoki 2
Kunta:	Pello
Laji:	ehdotus: kiinteä muinaisjäännös
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	2
ETRS TM 35	
N	7 389 581
E	375 844
Koord.selite	GPS mittaus

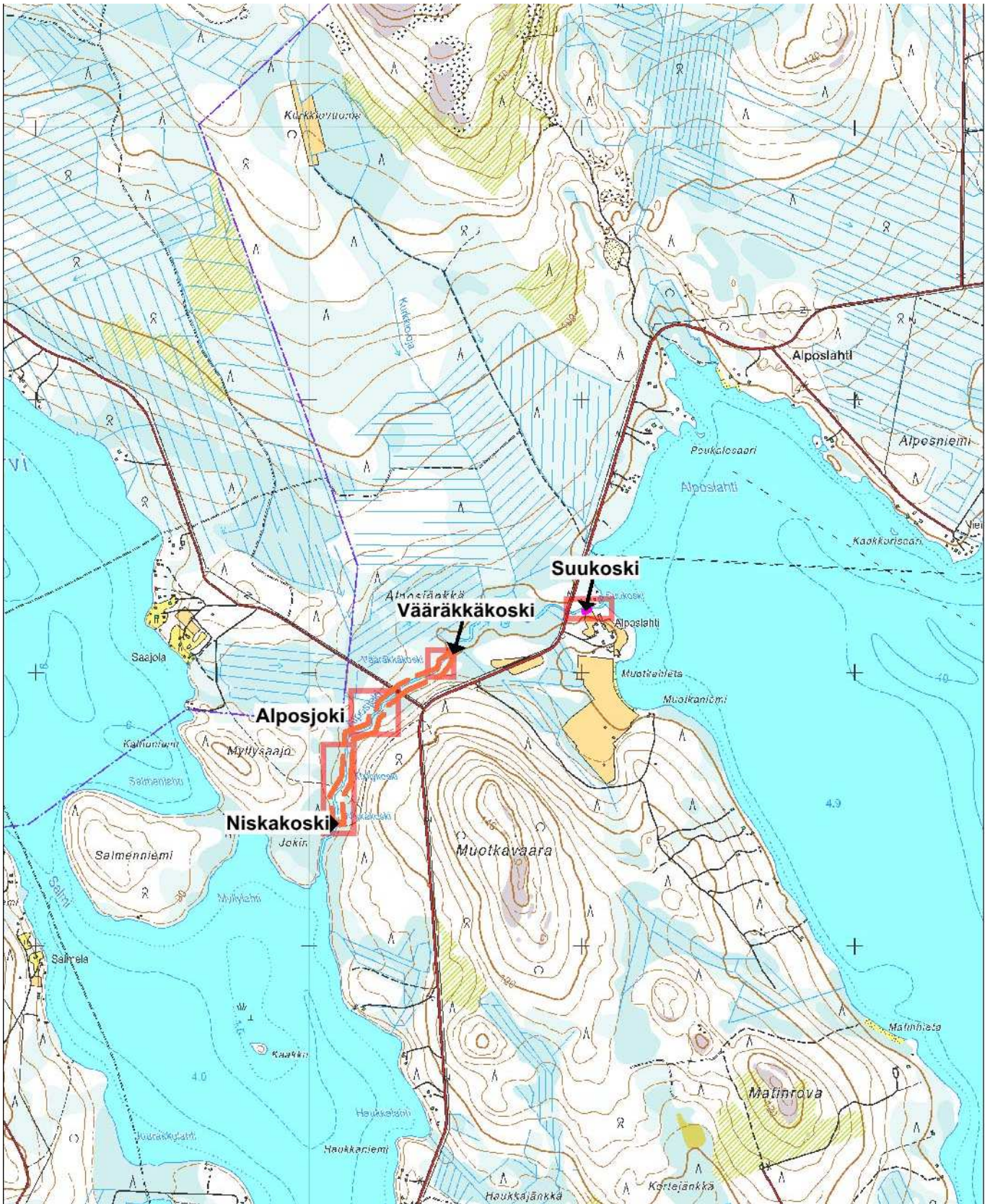
Kosken ulkokaarteisiin rakennetut kaksi konttiohjeseinää, joiden pituus on noin 30 m. Rakenteiden korkeus on noin 0,5 ja ne koostuvat 2-3 hirsikerrasta. Lisäksi molemmilla rannoilla on raivauskivikasoja. Hieman etäämpänä uoman rannoilla on yksittäisiä tukkeja, jotka saattavat olla jäänteitä purouittoon kuuluneista ns. otvituksesta tai kossituksesta (mm.).

Muodostaa osan kokonaisuudesta johon kuuluu myös kohde Välijoki 1.

Kuva 21. Kohteen Välijoki 2 rakenteita.

5 Alposjoki

Kartta 11. Alposjoen kohteet 1 – 4 sekä ehdotettu muinaisjäännöskohde "Suukoski" ja kulttuuriympäristökohteet Niskakoski ja Vääräkkäkoski. MK 1 : 10 000.

5.1 Kohde 2 Niskakoski

5.1.1 Niskakoski muu kulttuuriympäristökohde

Nimi:	Niskakoski
Kunta:	Ylitornio
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 383 447
E	380 105
Koord.selite	GPS mittaus
Kartta:	

Alposjoen Niskakoskessa on pienimuotoisen uiton jäljet näkyvissä mm. raivauskivikkoa, uittoränni Vääräkkäkoskessa sekä Niskakoskessa sijaitsevat säästöpadon jäänteet. Uittorakenteet rakennettiin 1900-luvun alkupuolelta Puinen säästöpadon viittaa vähäiseen uittotoimintaan.

Säästöpadon jäänteitä on säilynyt Niskakosken molemmilla rannoilla. Länsirannalla säästöpadon jäännöksen pituus on noin 10 m, itärannalla 15 m.

Kuva 22. Säästöpadon jäännöstä Alposjoen Niskakoskella.

5.2 Kohde 3 Vääräkkäkoski

5.2.1 Vääräkkäkoski muu kulttuuriympäristökohde

Nimi:	Vääräkkäkoski
Kunta:	Ylitornio
Laji:	muu kulttuuriympäristökohde
Ajoitus:	historiallinen aika, 1900-luku
Muinaisj.tyyppi:	teollisuuskohteet, uittolaitteet
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 384 067
E	380 525
Koord.selite	Arvioitu kartalta

Raivauskivistä tehty lammen uittoränni. Raivattu virta-alue päättyy pieneen lampeen, jossa uiton rakenteita edustaa tukkien ohjaukseen liittyvät lyhyet kiviseinät.

Kuva 23. Vääräkkäkoski päättyy lampeen, jonne johtaa raivauskivistä koottu uittoränni.

5.3 Kohde 5 Suukoski

5.3.1 Suukoski ehdotus: kiinteä muinaisjäänös

Nimi:	Suukoski
Kunta:	Ylitornio
Laji:	ehdotus: kiinteä muinaisjäänös
Ajoitus:	historiallinen aika
Muinaisj.tyyppi:	työ- ja valmistuspaikat, myllyt
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	7 384 225
E	381 010
Koord.selite	GPS mittaus

Kohteen kuvaus 2014:

Alposjoen suuosan etelärannalle on koskeen kaivettu myllykanava. Myllyn jäänteet näkyvät koskeen muodostuneen myllysaaren länsipäässä. Etelärannalla on myllypirtin jäänteitä. Rakennejäänökset ovat kooltaan noin 4 x 4 m.

Pohjoisrannalla on 1980-luvulla rakennettu vapaa-ajan asunto pihapiireineen. Mylly ja myllypirtti perustettiin muistitiedon mukaan 1900-luvun vaihteessa ja myöhemmin se toimi Alpolahden tilan voimalaitoksena aina 1980-luvulle saakka. Mylly ja myllypirtti ovat purettu 2000-luvulla.

Muuta: Läheisessä Myllykoskessa on ollut mylly, joka näkyy jo 1860-luvun kartassa. Nykyisin tällä paikalla ei tunnistettu myllyn jäännöksiä.

Kuva 24. Myllyn jäännös sijaitsee oikeassa (etelänp.) jokiuomassa.

Kuva 25. Muistona myllystä on paikalla sähköntuotantoon liittyvä turbiiniratas ja rakennuksen kiviperustus.

Kuva 26. Raivattua Suukosken uomaa.

Liite 2		Miekojärveen laskevien Aalis-, Kontta-, Luomalan- ja Alposjoen kunnostettavien virtapaikkojen kohdetiedot						
Joki	kohde	kohteen yleinen kulttuuriympäristö	Tietoja 1900-luvun alkupuolen uittorakenteista/ myllyistä	Uittorakenteet vuonna 1976	Vuoden 1976 koskien entistämistä- ja kunnostussuunnitelma	Havainnot / nykytila sekä rakenteiden luonne ja määrä	Kohteet	Toimenpidesuosituksukset
Aalisjoki	K1	Konttajärven kylän jokivarren asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, maantie, metsäautotiet ja huvila rakennettu 1960-luvun jälkeen. Metsäautotien puretun sillan pengeri.		ei mainintaa	ei mainintaa	Uitto: vähäistä raivauskivikkoa.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 1, kartta 1. Ei kohteita	Ei suosituksia
Aalisjoki Kielisenkoski	K2	Konttajärven kylän jokivarren asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, maantie, metsäautotiet ja huvila rakennettu 1960-luvun jälkeen.		ei mainintaa	ei mainintaa	Uitto: mahdollinen suisteen jäännös, raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 2, kartta 1. Ei kohteita	Ei suosituksia
Aalisjoki Pitkäkoski	K3	Konttajärven kylän jokivarren asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, metsäautotiet rakennettu 1960-luvun jälkeen. Niittyladon jäänteet.	Uittosääntö 1920-l: Säästöpato	Pitkäkoskessa on kolme 1953 rakennettua uittosäännön mukaista ohjeseinää, pit. 30, 25,40 metriä, jotka ovat osin hajonneet, koski perattu samalla tavalla kuin Pahtakoski. Pitkäkosken niskassa, Jokihaarassa on 1950 rakennettu säästöpato. (Lausunto 1976)	1976 muutostyö: Pitkäkosken alin konttiohjeseinä puretaan kokonaan, kivistä muodostetaan kosteita ohjeseinän kohdalle, puuosat puretaan. Keskimmäinen ohjeseinän puuosat poistetaan, konttien kivikasat jätetään sellaisenaan kosteiden muodostajiksi. Ylin konttiseinä puretaan, pienet kivet muotoillaan kasoiksi kosteiden muodostajiksi, suuremmista kivistä rakennetaan kostepaikkoja perattuun koskeen. (Lausunto 1976)	Uitto: suisteen jäänteet, puretut hirsirakenteet, raivauskivikot	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 3, kartta 2. Pitkäkoski 1-3	Kulttuuriympäristökohde, Pitkäkoski 1, suisteen jäänteet ja Pitkäkoski 2, purkuhirsikasa, rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi.
Aalisjoki Pahtakoski	K4	Konttajärven kylän asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, metsäautotie ja kalamaja rak. 1970-luvun jälkeen.	Uittosääntö 1920-l: Ohjearkku ja ohjeseinä	Pahtakoskeen on v. 1953 rak. Kolme uittosäännön mukaista ohjeseinää, pit. 30, 100 ja 15 metriä. Rakenteet 1970-l lahonneet ja hajonneet. Koski on perattu käsi- ja konetyöllä tasapohjaiseksi ränniksi. (Lausunto 1976)	1976 muutostyö: Pahtakosken alin suiste puretaan kokonaan Puuosat jätetään rannalle retkeilijöille. Keskimmäiseen suisteeseen tehdään neljä aukkoa. Auko puretaan suisteen joen pohjan tasoon. Puretuista kivistä rakennetaan kostepaikkoja suisteen kohdalle. Ylimmäinen suiste puretaan kokonaan. Puuosat kerätään pois ja kivistä rakennetaan kosteita suisteen kohdalle. Molemmille rannoille rakennetaan kosteita suisteista ja rannoilta saatavista kivistä. (Lausunto 1976)	Uitto: suisteen jäänteet, kivikasoja ja hirsä	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 4, kartta 2. Pahtakoski	Kulttuuriympäristökohde, Pahtakoski, suisteen jäänteet, hirsä ja painokiviä, rakenteiden jäänteet suositellaan säilytettäväksi.
Aalisjoki	K5	Konttajärven kylän asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, niittyladon jäänteitä. Länsipuolella Heinäkurussa autioitunut sodan jälkeinen asutustila.				Uitto: vähäistä raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 5, kartta 3. Ei kohteita	Ei suosituksia
Aalisjoki	K6	Konttajärven kylän asumattomia suo- ja kangasvaltaisia takamaita, niittyladon jäänteitä. Länsipuolella Heinäkurussa autioitunut sodan jälkeinen asutustila.				Uitto: vähäistä raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 6, kartta 3. Ei kohteita	Ei suosituksia

Joki	kohde	kohteen yleinen kulttuuriympäristö	Tietoja 1900-luvun alkupuolen uittorakenteista/ myllyistä	Uittorakenteet vuonna 1976	Vuoden 1976 koskien entistämisen- ja kunnostussuunnitelma	Havainnot / nykytila sekä rakenteiden luonne ja määrä	Kohteet	Toimenpidesuosituksukset
Aalisjoki	K7	Konttajärven kylän asumattomia suo- ja kangasmaita, itäpuolella n. 700 m. päässä Pello-Meltaus maantie sekä Jokimaan pihapiiri viljelyksineen				Uitto: vähäistä raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 7, kartta 4. Ei kohteita	Ei suosituksia
Aalisjoki	K8	Erämaa, itä- ja eteläpuolella n. 800 m. päässä Pello-Meltaus maantie sekä Jokimaan ja Einolan pihapiirit viljelyksineen				Uitto: vähäistä raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 8, kartta 4. Ei kohteita	Ei suosituksia
Aalisjoki Suukoski	K9	Suo- ja kangasmaastoa, Pello-Meltaus maantie, jonka varressa Konttajärven kylän nuorempia maatiloja Kantola, Einola ja Jokimaa. Jokimaisemassa Meltauksentie, maantiesilta, levähdyspaikka, rannalla kaksi v. 1990-l rak vapaa-ajan asuntoa.				Uitto: vähäistä raivauskivikkoa	Arkeologiset kohteet, liite 1. Aalisjoki kohde 9, kartta 4. Ei kohteita	Ei suosituksia
Konttajoki Roitikoski	K1	Konttajärven kylän eteläosan nauhamainen, harva asutus- ja viljelymaisema kapean, vaarojen rajaaman vesistön rannalla. Peitteisessä koskiympäristössä Konttajärven kylän vanhoja taloja edustavat ylärinteessä Mylly- ja Alarovan pihapiirit viljelymaisemineen. kala-altaan jäänteet, uudistettu kylätie ja betonisilta 1980-l. Jokiranta peitteinen, joki-tilakeskus-pellot eivät muodosta yhtenäistä kulttuurimaisemaa.	Uittosääntö 1920-l: säästöpato 1800-l kartta: myllypaikka	Raitikosken sillasta alaspäin on uittosäännön mukainen 106 metrin pituinen rappeutunut konttiohjeseinä. Koski perattu ränniksi. Kosken niskalla us. Kolmiaukkoinen säästöpato. Padon arkuille rakennettu paikallistien silta. Kosken oikealla puolella olevassa putaassa on ollut mylly, josta on jäljellä hajonnut myllyrakennus. Ei rakennuslupaa, käytössä viimeksi 1940-luvulla. (Lausunto 1976)	1976 muutostyö: Sillan alapuolella oleva konttiohjeseinä puretaan. Säästöpadon pohjalava poistetaan ja korvataan tekokoskella Ohjeseinässä sekä rannoilla olevista kivistä rakennetaan kosteita koko 400 metrisen kosken pituudelle, n. 3-5 metrin etäisyydelle, välit 6-8 metriä. (Lausunto 1976)	Ei selkeitä merkkejä mylly- tai uittotoiminnasta, Uitto: Säästöpadon/tielinjan maavallin jäännös, ohjeseinän vähäiset jäänteet, rannoilla raivauskivikkoa. Alarovan rantasaunan jäänteet.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 1, kartta 5. Kohteet Myllyrova ja Roitikoski	Kulttuuriympäristökohde, Roitikoski, säästöpadon/vanhan paikallistielinjan maapenkereet, rakenteen jäänteet suositellaan säilytettäväksi.
Konttajoki Peurakoski	K2	Konttajärven kylän asumattomia takamaita, rantaniittyjä. suo- ja kangasvaltaista maastoa, rannoilla niittyladon jäänteitä	Uittosääntö 1920-l: pato	Peurakosken niskaan on rakennettu uittosäännön mukainen kahdella aukolla varustettu säästöpato. Arkut kohtalaiset, pohjalava pahoin hajonnut, samoin padon yli johtavan jalankulkusillan kansilankut. Kannattajat kohtalaisessa kunnossa. Koski on tasoitettu puskutraktorilla rännimäiseksi. (Lausunto 1976)	1976 muutostyö: Peurakosken rakennetaan kosteita rannoille työnnettyistä kivistä kuten Nuolikoskeenkin. Säästöpadon yli johtava jalankulkusilta kunnostetaan ja lisätään kaiteet. Keskimmäisen arkun kärkeä vahvistetaan uusimalla hirsillä. Puutavara saadaan purettavasta pohjalavasta sekä arkkujen alapuolella olevista ohjeseinistä. Pohjalavasta jätetään poikkipuut. purettu lavan kohdalle rakennetaan tekokoski. Purettu puutavara kerätään ristikolle ja jätetään retkeilijöiden ja kalastajien käyttöön. (Lausunto 1976)	Ei selkeitä merkkejä uittotoiminnasta, Uitto: säästöpadon maavallin jäännös, rannoilla raivauskivikkoa ja uittorakenteiden purkuhirsistä	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 2, kartta 6. Ei kohteita	Ei suosituksia

Joki	kohde	kohteen yleinen kulttuuriympäristö	Tietoja 1900-luvun alkupuolen uittorakenteista/ myllyistä	Uittorakenteet vuonna 1976	Vuoden 1976 koskien entistämistä- ja kunnostussuunnitelma	Havainnot / nykytila sekä rakenteiden luonne ja määrä	Kohteet	Toimenpidesuosituksukset
Konttajoki Nuolikoski	K3	Konttajärven kylän asumattomia takamaita, suo- ja kangasvaltaista maisemaa.	Uittosääntö 1920-l: kaksi suistoseinää	Nuolikosken alaosaan joen vasemmalle puolelle on rakennettu osaksi arkku- osaksi konttiseinää 73 m, hyväkuntoinen. Ei mainintaa uittosäännössä. Koski perattu 1950-l puskutraktorilla. (Lausunto 1976)	1976 suun. Muutostyö: Nuolikosken rakennetaan koko kosken pituudelle kosteita rannoille työnnettyistä kivistä. Kosteet rannasta n. 3-5 metrin etäisyydellä, keskinäinen etäisyys n. 6-8 metriä. (Lausunto 1976) Nuolikosken ohjeseinä jätetään paikalleen matkailunähtävyytenä, sijaitsee käytetyn polkureitin varrella.	suisteen purkujäätteet, kivi- ja hirsikasojat.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 3, kartta 6. Nuolikoski	Kulttuuriympäristökohde, Nuolikoski, ohjeseinän purkujäätteitä, kivi- ja hirsikasojat, rakenteiden jäätteet suositellaan säilytettäväksi.
Konttajoki	K4	Konttajärven kylän asumattomia takamaita, entisiä rantaniittyjä, suo- ja kangasvaltaista maisemaa, rannat rehevät ja peitteiset. Pohjospuolella vanhojen niittylatojen jäätteitä.		ei mainintaa	ei mainintaa	Uitto: vähäisiä raivauskivikoita	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 4, kartta 6. Ei kohteita	Ei suosituksia
Konttajoki Konttakönnäs	K5	Erämaa, kangasmaastoa, jyrkkäpiirteinen koski, Konttakönnäs on kunnan matkailunähtävyys, nuorempaa kulttuurimaisemaa edustavat tieyhitys, opasteet, retkeilypolku ja kävelysilta. Vanhempaa kulttuurim. uittorakenteet mm. uittoruuhi. Eteläosassa alavaa, vanhojen talojen entistä suopohjaista heinäniittyä, jolla niittyladon jäätteitä	Uittosääntö 1920-l: uittoruuhi, niskapato alusmöljä. Uittosääntö 1930-l: uusi uittoruuhi, ohjeseinä.	Konttaköngästä on perattu tehokkaasti koko kosken pituudelta. Perkausta ei mainita erik. uittosäännössä. Erityisesti alaosa on miltei rännimäinen. Könkään yläosassa on hyväkuntoinen säästöpato. (lausunto 1976)	1976 muutostyö: Könkään alapuolelle n. 150 metrin matkalle rakennetaan kivistä ja kivikasojista kosteita 3-7 metrin etäisyydelle rannasta. Kosteet ovat 6-8 metrin etäisyydellä toisistaan. Kosteita tulee n. 40 kpl.	Uitto: selkeitä jäätteitä, länsip. metsässä uittoruuhet, kosken niskalla säästöpadon jäätteet, raivauskivikot, kivikasojilla suljetut sivu-uomat.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 5, kartta 6. Kohteet Konttaköngäs 1-3	Muinaisjäännös, Konttaköngäs 3, uittoruuhet ja säästöpato (uusi kohde). Muinaisjäännös, Konttaköngäs 1, kivikautinen asuinpaikka (tunnettu kohde). Mahdollinen muinaisjäännös, Konttaköngäs 2, tarinapaikka (sijainniltaan epävarma). Muinaisjäännöskohteisiin ei saa kajota.
Konttajoki	K6	Alavaa ja suovaltaista, entisiä rantaniittyjä, niittylatojen jäätteitä. Uitto edustaa sivujoen sulkeva ohjeseinä kiviarkkuineen.		ei mainintaa	ei mainintaa	Uitto: sivuväylän sulkeva yksiseinäinen, puurak. konttisuiste/uittopato, sis. 2 kpl kolmikulmaista kiviarkkua	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 6, kartta 6. Kohteet Konttaköngäs 4	Muinaisjäännös (uusi kohde), Konttaköngäs 4, ehdotus kiinteä muinaisjäännös, uittopato. Muinaisjäännöskohteisiin ei saa kajota.
Konttajoki Suezin kanava	K7	Konttajärven/Saukkoriipin kylien asumattomia takamaita, uittomatkaa lyhentävä uittokanava rakennettu konetyöllä mäntykankaan halki 1950-l. Kävelysilta ja vapaa-ajan mökki 1990-luvulta.		Konttajokea on oikaistu, ei mainintaa uittosäännössä. Oikaisukanavan pituus on 1 km. Yläpäässä on kohtalaisessa kunnossa oleva säästöpato, jossa puuarkut. Arkkujen päällä teräspalkkisilta, jossa puukansi. Padon vapaa aukko 9,5 m. Luonnollisessa uomassa on kivipato ohjaamassa puita oikaisukanavaan. (Lausunto 1976)	1976 muutostyö: Säästöpadon kynnystä nostetaan rakentamalla pohjapato, jolla vedenkorkeus saadaan samalle tasolle ennen oikaisun rakentamista. Säästöpadon yli kulkeva silta kunnostetaan. (Lausunto 1976)	Uitto: kanavalinjaus, rannat tasoitettu, tekokoskia. Nuorempi silta.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Konttajoki kohde 7, kartta 7. Kohteet Suezin kanava	Kulttuuriympäristökohde, Suezin kanava, kanavalinjaus, merkittäviä maisemanmuokkauksia ei suositella ominaispiirteiden säilyttämiseksi.
Luomalanjoki	K1	Puomainen jokiuoma vaarojen välissä, peitteinen ja rehevä jokiranta, eteläosassa uudehko huvila sekä entisiä jokirantaniittyjä ja niittylatojen jäätteitä. Vaarojen rinteillä metsäautoteitä. Puroon liittyy sivu-uomia, joista yksi on syönyt rinteitä merkittävästi.	Ei mainintaa uittosäännöissä, hoitoalueen v. 1929/48 kartassa Luomalanjoki on merkitty yksityisuittoväyläksi	Ei huomioida 1976 lausunnossa, ei kuulu uittosäännön piiriin.	ei suunnitelmia, Luomalanjoki jäi kunnostuksen ulkopuolelle.	Vähäiset perkauskivikot, mahd. otvituksen jäätteitä. Uitto nuoremmat, karkeatekoisen hirsisillan (2 kpl) jäätteet.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Luomalanjoki kohde 1, kartta 9. Kohteet Luomalanjoki 1a ja 1b	Ei suosituksia

Joki	kohde	kohteen yleinen kulttuuriympäristö	Tietoja 1900-luvun alkupuolen uittorakenteista/ myllyistä	Uittorakenteet vuonna 1976	Vuoden 1976 koskien entistämistä- ja kunnostussuunnitelma	Havainnot / nykytila sekä rakenteiden luonne ja määrä	Kohteet	Toimenpidesuosituksukset
Luomalanjoki	K2	erämaa, peitteinen ja rehevä ranta. Paikallistie ja silta 1970-luku.	Hoitoalueen v. 1929/48 kartassa Luomalanjoki on merkitty yksityisuittoväyläksi	Ei huomioida 1976 lausunnossa, ei kuulu uittosäännön piiriin.	ei suunnitelmia	Uitto: vähäiset perkauskivikot	Arkeologiset kohteet, liite 1. Luomalanjoki kohde 2, kartta 9. Ei kohteita	Ei suosituksia
Ylinen Alposjoki (Väljoki)	K1	Alposjärvien välinen asumaton erämaa. Suo- ja kangasmaastoa, joki rehevässä, vaarojen välisessä notkelmassa. Jokiuomassa selkeitä uittotoiminnan merkkejä. Ylärinteessä metsäautoteitä. Järvien rannoilla entisiä valtion asutustiloja.	Ei mainintaa uittosäännöissä, hoitoalueen v. 1929/48 kartassa Alposjoki on merkitty yksityisuittoväyläksi.	Vähäisiä perkauksia 1920- ja 1930-luvulla. Ylisen Alposjärven säästöpaton n. 100 m. järven luusuasta, varustettu 1,4 m. aukolla. Padon alapuolella on ohjeseinää 20 metriä. Siulat ovat lahonneet. (Lausunto 1976)	Joki luonnonmukaistunut siinä määrin, ettei entistämistoimenpiteisiin ole syytä. Säästöpadon uoman kohdalla olevat laitteet poistetaan, puuosat ristikolle retkeilijöiden käyttöön. (Lausunto 1976)	Uitto: Uiton merkit hyvin nähtävissä, niskalla hyvin säilynyt säästöpadon jäännös, joen keskivaiheilla konttiosajeseinä/kiviarkut, perkauskivikot, otvituspuut, rännimäinen uoma.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Ylinen Alposjoki kohde 1, kartta 10. Kohteet Väljoki 1 ja 2	Kulttuuriympäristökohde (aluekokonaisuus), Ylinen Alposjoki (Väljoki), jossa uiton jäännökset ovat nähtävissä. Alakohteina muinaisjäännös (uusi kohde), Väljoki 1, säästöpadon jäänteet. Väljoki 2, konttiosajeseinät. Kohteita ehdotetaan kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Muinaisjäännöskohteisiin ei saa kajota.
Alposjoki Niskakoski-Myllykoski	K2	Alposjoen niska, kankaiden välinen suoalue, jokirannat rehevät. Uitosta kertovat säästöpadon jäänteet ja raivauskivikot. suopohjaiset rannat. Pohjoispuolella n. 500 m. päässä valtion 1920-luvun asutustiloja.	Ei mainintaa uittosäännöissä, hoitoalueen v. 1929/48 kartassa Alposjoki on merkitty yksityisuittoväyläksi. Myllypaikka 1800-luvulla	Joessa ollut säästöpaton purettu ja sulautunut maisemaan.	Ei toimenpiteitä.	Uitto: Uiton merkit hyvin nähtävissä, niskalla säästöpadon puurakenteiden jäänteet, raivauskivikkoa, rännimäinen uoma.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Alposjoki kohde 2, kartta 11. Kohteet Niskakoski.	Kulttuuriympäristökohde, (aluekokonaisuus) Alposjoki, Uittotoiminnan jäljet nähtävissä, säästöpaton, rännimäinen uoma, raivauskivikot, lammen uittoränni. Rakenteen jäänteet suositellaan säilytettäväksi.
Alposjoki	K3	Kankaiden välinen suoalue, rannat rehevät ja peitteiset, raivauskivikoita rannoilla. Koillispuolella maantie/silta 1970-luku	Ei mainintaa uittosäännöissä, v. 1929/48 kartassa joki yksityisuittoväylä	Ei mainitoja	Ei toimenpiteitä.	Uitto: raivauskivikkoa, rännimäinen uoma.	Arkeologiset kohteet, liite 1. Alposjoki kohde 3, kartta 11.	ibid.
Alposjoki Vääräkkäkoski	K4	Suoalue, rannat rehevät ja peitteiset rannat. Raivauskivikkoa, lammessa kivimuurin jäännös. Lounaispuolella 1970-l maantie/silta.		Ei mainitoja	Ei toimenpiteitä.	Uitto: raivauskivikkoa, lammen kiviohjain	Arkeologiset kohteet, liite 1. Alposjoki kohde 4, kartta 11. Kohteet Vääräkkäkoski	ibid.
Alposjoki Suukoski	K5	Alposjoen suukoski, Alposlahden tilakeskus/pellot. Vapaa-ajan asunto, maantie 1970-l, Peitteisessä jokivarressa talomyllyn, kanavan ja kala-altaan jäänteet.	mylly n. 1900.	Ei mainitoja	Ei toimenpiteitä.	Ei uiton merkkejä, myllyn jäänteet, myllykanava, kala-altaat	Arkeologiset kohteet, liite 1. Alposjoki kohde 5, kartta 11. Kohteet Suukoski	Muinaisjäännös (uusi kohde), Suukoski (myllypaikka), kohdetta ehdotetaan kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Muinaisjäännöskohteisiin ei saa kajota.
						Sarakkeen väriselite:		Toimenpidesarakkeen väriselite:
						Vähäisiä jäänteitä/ ei jäänteitä		Ei suosituksia
						Tunnistettavia jäänteitä/ paljon jäänteitä		Suosituksia, kulttuuriympäristökohde
						On tunnistettavia rakenteita		Suosituksia, muinaisjäännöksiä